

banka ve ekonomik yorumlar

Başyazı

1976 Yılında Türk Ekonomisinde Gelişmeler

Dr. Öztin Akgüç

Ekonomik Yorumlar

**Dr. Öztin Akgüç, Prof. Dr. Mustafa A. Aysan,
Prof. Dr. Zeyyat Hatiboğlu, Prof. Dr. Vural Savaş,
Necdet Durakbaşa**

Sermaye Piyasası

Ertan Özgür, Dr. M. Şükrü Tekbaş, Dr. Ünal Bozkurt

Krupp ve Satılan Hisse Senetleri

Prof. Hayri Tokay

**Uluslararası Bankacılık - Dalgalı Kur Sistemi
ve Uluslararası İktisat : Üç Önemli İnceleme**

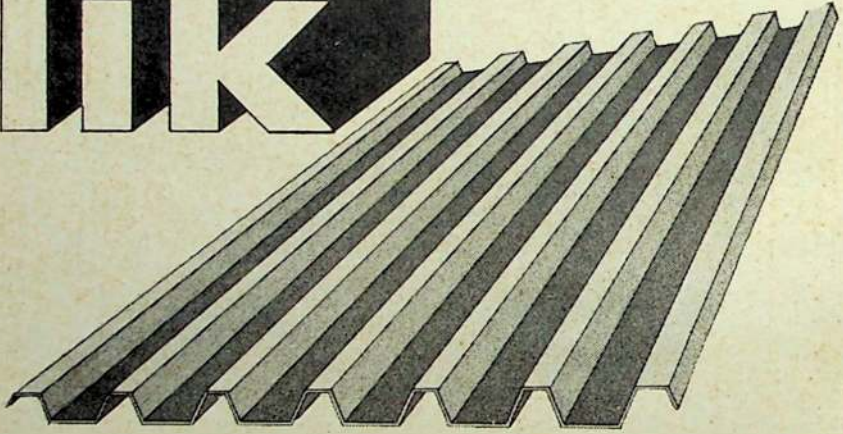
Av. Halûk A. Kabaalioğlu, LL.M.

Bankacılıkta Reklâm Uygulamaları

Yılmaz Vurkaç

Dış Basın

Yeni lik

trapezoidal

ALÜMİNYUM
ÇATI
CEPHE ve
TAVAN KAPLAMA
ELEMANI

- Daha geniş aşık aralığı
- Daha az demir kullanımı
- Daha az işçilik
- Daha kolay ve süratli montaj

DETAYLI BİLGİ İÇİN TEKNİK ELEMANLARIMIZ HİZMETİNİZDEDİR

Merkez: Büyükdere caddesi No: 48 kat 5 İSTANBUL Tel: 40 25 92 46 65 63 47 97 61

İzmir inşaat bürosu: Cumhuriyet bulvarı 1380 sok. 4B/8 İZMİR Tel: 26 068

Ankara inşaat bürosu: Emek İşhanı kat 14 No:9 Kızılay ANKARA Tel: 12 83 89

Fabrika: Gelizce Dilovası Tel: 486. 487

 NASAS
ALÜMİNYUM SAN. ve TİC. A.Ş.

banka ve ekonomik yorumlar

Sevgili Okuyucular,

4 Ocak tarihinde yayınlanması gereken ithalât rejiminin henüz açıklanamamış olması ve ithalât transferlerinin 2.5 ayı aşan gecikmelerle yapılabilmesi, 1977 yılı ile ilgili kötümser beklentileri destekleyen erken belirtiler arasındadır. Ne var ki, 1976 yılındaki ekonomik gelişmelerin, yılın erken tarihlerinde açıklanan çok kötümser beklentileri tamamen doğruladığı da rahatlıkla söylenemez. Öte yandan Türkiye ekonomisi üzerinde gereğinden çok tartışıldığı görüşünde olanlar belki vardır. Ancak, bilimsel tartışmaların yararı inkâr ve çokluğu iddia edilemez.

Bu nedenle Dergi'nizin Baş Yazısı ve Ekonomik Yorumlar'ı, 1976 yılının ekonomik gelişmelerine ve 1977 yılı ile ilgili beklentilere hasredilmiştir. Gelecek sayılarda da bu konulara ağırlık verileceği tabiidir.

Ekonominin durumu ve gidişatı hakkında sağlam görüşlerin yaygınlaşmasına sevgili okuyucularımızın büyük katkısı olacağına inanıyoruz. Ve bu inançla, Dergi'de ve özellikle Ekonomik Yorumlar bölümünde yayınlanan fikirlerle ilgili okuyucu görüşlerinin bize bildirilmesi hususunda Aralık 1976 sayımızda yaptığımız çağrıyla tekrarlıyoruz. P.K. 769 Karaköy adresimize bildirilecek okuyucu görüşlerine Dergi'nizde yer vermekten zevk duyacağız.

Saygılarımızla

A. Doğan Yalın

Sahibi : Banka Yayınları ve Kültür Ltd. Şirketi adına Ertum Öcal; Yazı İşleri Müdürü : A Doğan Yalın; Danışma Kurulu : Prof. Osman Fikret Arkun, İnal Avcı, Prof. Dr. Nasuhi Bursal, Prof. Dr. Yılmaz Büyükerşen, Şinasi Çelikol, Sancar Çingay, Aykut Duraman, Prof. Dr. Münir Ekonomi, Oktay Ersoy, Prof. Dr. Cumhuriyet Ferman, Prof. Dr. Emre Gönensay, Doç. Dr. Cudi Gürsoy, Dr. Alp Gürus, Erhan Işıl, Dr. Neziha H. Neziha, Prof. Dr. Haydar Kazgan, A. Nazif Keyman, Doç. Dr. Yıldırım Kılıç, Nuh Kuşçulu, Ertuğrul Soysal, Prof. Dr. Ünal Tekinalp, Erol Toksöz, Fikret Tuncer, Doç. Dr. Yüksel Koç Yalın, Yönetim Komitesi: Dr. Öztin Akgüç, Prof. Dr. Mustafa A. Aysan, Ziya Nebioğlu, Ergin Neng, Ertan Özgür, Prof. Dr. Kemal Tosun, Güngör Uras; Denetim Komitesi: Bülend Çorapçı, Necdet Durakbaşı, Prof. Dr. Zeyyat Hatiboğlu; İdare Yeri: Cağaloğlu, Çatal Çeşme Sk. 17 Kat 4, İst.: Tel.: 26 34 11, P.K. 769 Karaköy-İstanbul; Basıldığı yer: Arpac Matbaası; Abone: Yıllık 150 TL, 6 Aylık 75 TL; Fıatı: 12.5 TL; İlan Tarifesi: Arka dış kapak 1500 TL, Ön iç kapak 1200 TL, Arka iç kapak 1100 TL, İç sahifeler (tam) 1000 TL. Hesap Numaralarımız: Ziraat Bankası Beyoğlu Şubesi 768, İş Bankası Türbe Şubesi 1541, Akbank Türbe Şubesi 4512.

* Dergimizde çıkan yazılar, kaynak göstermek şartıyla iktibas edilebilir.

1976 YILINDA TÜRK EKONOMİSİNDE GELİŞMELER

Dr. Öztin AKGÜÇ

Ülkemizde ekonomik veriler, göstergeler, genellikle kamuoyuna geç yayınlandığından, 1977 yılının ilk günlerinde, 1976 yılında ekonomik gelişmelere ilişkin tüm bilgileri elde etmek olanağı mevcut bulunmamaktadır. Bununla beraber 1977 yılı programında yer alan bilgiler ve bazı konularda da yılın onbir ayına ait yayınlanmış istatistikler, geçen yıl ekonomimizdeki gelişmeleri değerlendirmek olanağını vermektedir.

1976 yılında ekonomimizdeki gelişmeler genel hatları ile şöyle özetlenebilir :

I. Ekonominin Büyüme Hızı ve Yapısı :

1. Büyüme Hızı :

Devlet İstatistik Enstitüsü'nce Kasım/1976 ayı sonunda yapılan geçici tahminlere göre, GSMH'nin 1976 yılında % 7,2 oranında artması beklenmektedir.

Geçici verilere dayanan tahminlere göre, 1976 yılında GSMH'de artış oranı, III üncü Beş Yıllık Kalkınma Plânında öngörülen ortalama büyüme hızının (% 8), 1976 program hedefinin (% 8,1), hatta geçen yıl gerçekleşen büyüme hızının (% 7,9) gerisinde kalmaktadır.

GSMH'nin büyüme hızının, plân ve program hedeflerine kıyasla geride kalmasının en önemli nedeni, Türkiye'nin dış âlem gelirlerindeki azalmadır. Oysa Gayrisâfi Yurt İçi Hasılanın (GSYİH) büyüme hızının, gerek plân (% 7,5), gerek program hedefini aşacağı tahmin edilmektedir. GSYİH'de beklenen artışın plân ve program hedefleri üzerinde olması, hizmetler sektöründe, hedeflerin üzerindeki bir gelişmeden doğmaktadır. Hizmetler sektöründe yıllık büyüme hızının % 7,7 olarak plânlanmasına karşın 1976 yılında anılan sektörde gerçekleşeceği tahmin edilen büyüme hızı % 8,9'dur.

2. Gayrisâfi Millî Hâsıla ve Gayrisâfi Yurt İçi Hâsıla :

Kasım/1976 ayı sonunda yapılan geçici tahminlere göre, 1976 yılında GSMH'nin cari fiyatlarla 649 milyar 523,7 milyon liraya, faktör fiyatları ile GSYİH'nin de 575 milyar 347,8 milyon liraya ulaşması beklenmektedir. Böylece geçen yılın sonunda ülkemizde birey başına GSMH, yaklaşık olarak 950 dolara yükselmiş olmaktadır.

Sabit fiyatlarla, daha açık bir deyişle 1968 yılı fiyatlarıyla 1976 yılında GSMH'nin 194 milyar 508 milyon, GSYİH'nin de 173 milyar 187 milyon lira olacağı tahmin edilmektedir.

3. Sektörlerin Büyüme Hızları GSMH ve GSYİH İçindeki Payları :

(1) Tarım :

Tarım sektörünün büyüme hızının 1976 yılında % 3,8 olacağı tahmin edilmektedir. Tarımda yıllık büyüme hızının % 3,7 olarak plânlandığı hatırlanacak olursa, geçtiğimiz yılda tarım alanında plân hedeflerine ulaşılmıştır. Bununla beraber, sözkonusu sektörde büyüme hızının, diğer sektörlerle göre daha yavaş olması sonucu, tarımsal gelirin GSMH içindeki payı 1975 yılında % 21,8 iken 1976 yılında % 21,2 ye düşmektedir. Tarım gelirinin GSYİH içindeki payı da 1975 yılında % 24,7 olmasına karşın 1976 yılında % 23,8 e inmektedir.

(2) Sanayi :

1976 yılında sanayi sektörü katma değerinde % 11,5 oranında artış olduğu tahmin edilmektedir. Buna göre sanayi sektörünün, GSMH içindeki payı 1975 yılında % 19,7 iken 1976 yılında % 20 ye; GSYİH içindeki payı ise % 22,3 den % 22,9 a yükselmektedir.

Sanayi sektörünün alt kesimlerindeki gelişmeler incelendiğinde madencilik sektörünün büyüme hızının (% 4), plân hedefi olan % 13,4 ün altında kaldığı; buna karşın imalat ve enerji sektörlerinde gelişme hızlarının ise ortalama plân hedefleri olan % 10,8 ve % 13,5 u aşarak sırasıyla % 11,8 ve % 17,4 olarak gerçekleştiği tahmin edilmektedir.

(3) Hizmetler :

1976 yılında hizmetler sektöründeki gelişme hızının plân ve program hedefi olan % 7,7 yi aşarak % 8,9 olarak gerçekleşmesi beklenmektedir. Bu hızlı gelişme sonucu hizmetler sektörünün GSMH içindeki payı % 47,5 a, GSYİH içindeki payı da % 53,3 e yükselmektedir. 1975 yılında ise hizmetler sektörünün GSMH ve GSYİH içindeki payları sırasıyla % 46,7 ve % 53 idi.

II. Üretim :

1. Tarımsal Üretim :

1976 yılı tarımsal üretim tahminlerine göre, fındık, pamuk gibi birkaç ürün dışında genellikle tarım ürünlerinde artış olmuştur. Pamuk üretimi

sabit kalırken, fındık üretimi % 24 gibi önemli bir oranda azalış göstermiştir. 1976 yılında ayrıca hububat üretimindeki artışa rağmen, artış hızının yavaşladığı gözlenmektedir. Hububat üretiminin 1975 yılında % 38 oranında artış göstermesine karşın, artış hızı 1976 da % 9,2 ye düşmüştür.

2. Sınai Üretim :

1976 yılında ham petrol ve düz cam üretimi dışında hemen bütün başlıca sınai maddeler üretiminde artış olmuştur. Cam üretimindeki duraklanmanın grev gibi arızî nedenlerden doğmasına karşılık, ham petrol üretimindeki gerileyiş devamlılık göstermektedir. Bundan birkaç yıl önce Türkiye'nin ham petrol üretiminin 3,5 milyon tonu aşmış olmasına rağmen, 1976 yılında üretim 3 milyon tonun altına düşmüştür.

1976 yılında İskenderun Demir - Çelik tesislerinin üretime başlamış olması demir-çelik üretiminde önceki yıllara kıyasla daha hızlı bir artışa yol açmıştır. Yıllık elektrik enerjisi üretimi 18 milyar kws aşan Türkiye'nin bu sektördeki büyüme hızı % 16 dır.

III. Kaynaklar ve Harcamalar :

1. Toplam Kaynaklar :

1977 yılı programında yer alan bilgilere göre, GSMH ve dış kaynaktan oluşan toplam kaynaklar, 1976 yılında 678 milyar 326 milyon liralık bir büyüklüğe ulaşmaktadır. Toplam kaynakların 649 milyar 524 milyon lirası (% 95,75) GSMH dan, 28 milyar 802 milyon lirası da (% 4,25) dış kaynaklardan oluşmaktadır.

2. Toplam Harcamalar :

(1) Yatırım Harcamaları :

Yapılan ilk tahminlere göre 1976 yılında toplam yatırım (stok değişimleri dahil) 156,5 milyar liraya ulaşmaktadır. Bu büyüklük, bir önceki yıla kıyasla cari fiyatlarla % 27,5, reel olarak da % 7,4 oranında bir artış ifade etmektedir. 1975 yılında yatırım harcamalarının cari fiyatlarla % 37,7 ve reel olarak da % 16,5 arasında arttığı dikkate alınır, mevcut verilere göre 1976 yılında yatırım harcamalarındaki artış hızı, önceki yıllara kıyasla yavaşlamıştır.

1976 yılında toplam yatırımların % 55,6 sı kamu, % 44,4 ü de özel kesim yatırımlarıdır. Toplam yatırımların kamu ve özel kesim arasındaki bölümü, 1975 yılında sırasıyla % 53,6 ve % 46,4 idi. Rakamlar, toplam yatırımlar

içerisinde kamu kesiminin payının görelli olarak arttığını ortaya koymaktadır.

Yine geçen yıl içerisinde toplam sabit sermaye yatırımlarının cari fiyatlarla % 35,4 ve reel olarak da % 13,1 oranında artarak 144,5 milyar liraya ulaştığı tahmin edilmektedir. 1975 yılında ise sabit sermaye yatırımları daha hızlı bir artış göstermiş idi (cari fiyatlarla % 39, reel olarak % 17,4).

Sabit sermaye yatırımlarının gerçekleştirilmesinde, kamu kesimi yatırımlarının, program hedefi olan 82 milyar 906 milyon liranın, % 8 oranında gerisinde kalarak 76,5 milyar dolaylarında gerçekleşeceği; buna karşın özel kesim yatırımlarının program hedefi olan 63,5 milyar lirayı aşarak, 68 milyar liralık bir boyuta ulaşacağı tahmin edilmektedir.

Tahminlerin gerçekleşmesi halinde 1976 yılında toplam yatırımların GSMH ya oranı % 24,1 e ve sabit sermaye yatırımlarının GSMH oranı da % 22,2 ye yükselmiş olacaktır. 1975 yılında ise sözkonusu oranlar sırasıyla % 23,1 ve % 20 idi.

Yatırımların global olarak program hedeflerine ulaşması kadar, belki de daha önemle, yatırımların ekonomik sektörler itibariyle dağılımı ve bu dağılımın program hedefleri ile uyumu konusu üzerinde durmak gerekir. Yatırımların, ekonomik sektörler itibariyle dağılımına ilişkin ayrıntılı bilgiler 1977 programında yer verilmemiş ve bu konuda güvenilir bir yayın da yapılmamıştır. Ancak geçmiş yıllarda yatırımların sektörel dağılımında plâna göre gözlenen sapma eğiliminin 1976 yılında da devam ettiği söylenebilir. Hatırlanacağı üzere, III üncü Beş Yıllık Kalkınma Plânının ilk üç yıllık uygulama yılında özellikle imalât sektörü yatırımlarında önemli sapmalar gözlenmiş; tüketim malları sanayiine yapılan yatırımların plân hedeflerini aşmasına karşın, yatırım mallarına yapılan yatırımlarda önemli geri kalmlar olmuştur.

(2) Tüketim Harcamaları :

1976 yılında toplam tüketim harcamalarının cari fiyatlarla 522 milyar liraya yükseldiği tahmin edilmektedir. Buna göre tüketim harcamalarında bir önceki yıla kıyasla cari fiyatlarla artış oranı % 18 dolaylarındadır.

Tüketim harcamalarının % 16,2 si kamu tüketimi, % 83,8 i ise özel tüketim harcaması niteliğindedir. Yine 1977 programında yer alan bilgilerden 1976 yılında kamu tüketim harcamalarının, özel tüketim harcamalarına kıyasla daha hızlı bir tempoda arttığı anlaşılmaktadır.

Mevcut bilgiler, 1976 yılında yaratılan GSMH nın % 80,3 ünün tüketime gittiğini göstermektedir. Bir önceki yılda ise toplam tüketim harcamalarının GSMH oranı % 82 dolaylarında idi.

(3) Tasarruflar :

Türk ekonomisi plânlanan şekilde yurt içi tasarruflarını geliştirememekte, tasarruflardaki artış plân hedeflerine kıyasla önemli ölçüde geri kalışlar göstermektedir. 1976 yılında Türkiye'nin yaratılan GSMH'nin 127 milyar 784 milyon liralık bölümünü tasarruf ettiği hesaplanmaktadır. Toplam yurt içi tasarrufların % 49 u (62.733 milyon TL. sı) kamu tasarrufu, % 51 i de (65.051 milyon TL. sı) özel tasarruf niteliğindedir.

Geçen yıl ülkemizde marjinal tasarruf eğiliminin % 28 dolaylarında olduğuna, gerçekleştirilen oranın III BYKP da öngörülen % 37,4 lük hedefin çok gerisinde kaldığına da kısaca dikkatleri çekmekte yarar görülmektedir.

Türk ekonomisi, yatırımlarla yurt içi tasarruflar arasındaki açığı, dış kaynaklardan yararlanmak yoluyla gidermektedir. 1976 yılında dış kaynaklarla finanse edilen, iç tasarruflarla yatırımlar arasındaki farkın 28 milyar 802 milyon lira olduğu hesaplanmaktadır.

IV. İstihdam :

Ülkemizde istihdam sorununun çözümü bir yana gizli ve açık işsiz sayısının diğer bir deyişle, işgücü fazlasının hızla arttığı tahmin edilmektedir. Ancak gizli ve açık işsiz sayısı hakkındaki tahminler, birbirinden farklı olmaktadır. 1977 programında, 1976 yılında yurdumuzdaki gizli ve açık işsiz sayısı 2 milyon 80 bin olarak tahmin edildiği halde, yapılan diğer bir araştırmaya göre de bu rakam 2 milyon 448 bin kişidir. Buna göre, ülkemizde işgücü arzının 16,450 milyon kişi olmasına karşı bunlardan ancak 14 milyon 732 bini iş bulabilmekte; diğer bir deyişle ülkemizde toplam işsizlik oranı (işgücü fazlası/işgücü arzı) 1976 yılı sonunda % 14,88 e yükselmektedir.

V. Para — Banka — Kredi :

1976 yılına ait başlıca parasal göstergeler aşağıda açıklanmıştır.

1. Emisyon

1976 yılında emisyon hacmi, % 27,2 oranında artarak 1975 yılı sonundaki 40.938 milyonluk düzeyinden 31/12/1976 tarihi itibarıyla 52.061 milyon liraya yükselmiştir. Emisyon 1976 yılında en yüksek düzeye Aralık 1976 ayı başında 56.024 milyon lira olarak ulaşmış; ancak özellikle TC Merkez Bankasının kamu kesimine açılan dolaysız kredilerin daraltılması sonucu, emisyon hacmi yıl sonunda 52.061 milyon liraya inmiştir.

1975 yılında emisyonda artışın % 25 oranında kaldığı dikkate alındığında 1976 yılında emisyondaki artışın hızlandığı gözlenmektedir. Emisyonu arttırıcı etmenlerin başında TC Merkez Bankasının kamu kesimine açılan krediler gelmektedir.

2. Kaydı Para (Tevdiât Parası)

1975 yılı sonunda 85.565 milyon TL. kaydi para tutarı 17/Aralık/1976 tarihi itibariyle 94.878 milyon TL. ya yükselmiştir. Buna göre 1.1.1976 -- 17.12.1976 tarihleri arasında kaydi parada artış oranı % 10,9 olmuştur. Ancak Aralık ayında tevdiât parasında artışın hızlandığı dikkate alındığında, 1976 yılı sonu itibariyle tevdiât parasınının 100 milyar dolayında bir büyüklüğe ulaştığı tahmin edilebilir.

3. Para Arzı

1975 yılı sonunda 118,5 TL. olan toplam para arzı Aralık ayı başında 141,3 milyar TL ya yükselmiştir. Yılın ilk 11 ayında para arzındaki genişleme % 019.2 oranındadır, 1975 yılında para artış hızının % 28 oranında olduğu dikkate alındığında, 1976 yılında para arzındaki genişlemenin bir önceki yıla kıyasla daha düşük düzeyde kalacağı tahmin edilebilir.

1976 yılında emisyonadaki hızlı artışa karşılık tevdiat parasındaki artışın ılımlı ölçüler içerisinde kalması, para arzındaki artışın 1975 e kıyasla daha yavaş olmasına yol açmıştır.

4. Bankalarda Mevduat

Bankalardaki konsolide mevduat (bankalar mevduatı hariç) toplamı, 1976 yılında 17 Aralık tarihine kadar % 9,6 oranında artarak 145.092 milyon liralık bir büyüklüğe ulaşmıştır. Yıl başında bankalar mevduatı hariç toplam mevduat hacmi 132.374 milyon lira idi.

31/12/1975 — 17/12/1976 tarihleri arasında bankalarda mevduatta gelişmeler, mevduat türleri itibariyle daha ayrıntılı olarak aşağıda verilmiştir.

Bankalarda Mevduat (Milyon T.L.)

Mevduat Türü	31/Aralık/1975	17/Aralık/1976	Değişim Oranı
Vadesiz Tasarruf	52.770	58.197	% 10.3
Vadeli Tasarruf	30.096	31.906	% 8.0
Vadesiz Ticari	32.095	36.012	% 12.2
Diğer Mevduat	17.413	18.977	% 9.0
Toplam Mevduat (Bankalar Mevduatı hariç)	132.374	145.092	% 9,6

Tüm mevduat türlerinde bir önceki yıla kıyasla artış hızlarında yavaşlama çok belirgindir. Özellikle vadeli tasarruf mevduatındaki duraklama dikkati çekmektedir.

Yukardaki rakamlara DÇM dahil değildir. 1976 yılı sonunda Dövizle Çevrilebilir Mevduat tutarı 30 milyar lira dolaylarında tahmin edildiğine

göre, 1976 yılı sonunda, DÇM dahil, toplam mevduat hacminin 180 milyar lirayı aşması beklenebilir.

5. Banka Kredileri

1975 yılı sonunda 138.953 milyon TL olan banka kredileri, 1976 yılında 17 Aralık tarihine kadar % 23,6 oranında artarak 171.734 milyon liraya yükselmiştir. 31/12/1975 — 17/12/1976 tarihleri arasında banka kredilerindeki gelişmeler, aşağıda ayrıntılı olarak gösterilmiştir.

Banka Kredilerinde Gelişmeler (Milyon TL.)

	31 Aralık 1975	17 Aralık 1976	Değişim Oranı
Banka Kredileri	138.953	171.734	% 23.6
1. İhtisas Kredileri	46.953	53.470	% 13.9
— Tarım Kredileri	33.249	35.853	% 7.8
— TSKB ve SYKB Kredileri	5.232	6.503	% 24.3
— Küçük Sanat Kredileri	3.940	6.132	% 55.6
— İpotek Karşılığı Krediler	4.532	4.982	% 9.9
1. Muhtelit Krediler	92.000	118.264	% 28.5

Bankalarda mevduat artışının çok ılımlı ölçülerde kalmasına karşın, kredilerdeki artışın % 24 e yaklaşması, banka kredilerindeki artışın daha çok DÇM girişleri ve Merkez Bankası kaynakları ile karşılandığını ortaya kaymaktadır.

Banka kredilerinin sektörel dağılımı incelendiğinde tarım kredilerindeki artışın % 7,8 gibi çok düşük bir oranda kalması dikkati çekmektedir.

6. Merkez Bankası Kredileri

Merkez Bankası kredileri geçen yıllara kıyasla 1976 yılında olağan dışı olarak nitelendirilebilecek bir genişleme göstermiştir. 1975 yılı sonunda (mevduat karşılıklarından yapılan ikrazat hariç) 54 milyar 756 milyon lira olan Merkez Bankası kredileri, 24 Aralık 1976 tarihi itibarıyla 94 milyar 469 milyon liraya yükselmiştir. Buna göre, yılın son haftası hariç, 1976 yılında Merkez Bankası kredilerindeki artış oranı % 72,8 dir. Geçen yıl, yılın bütününde Merkez Bankası kredilerinde artışın % 23,5 dolaylarında olması, 1976 yılındaki hızlı genişlemeyi daha belirgin olarak ortaya koymaktadır.

Merkez Bankası kredilerinde artış üç kesime (kamu, kooperatifler ve özel) yönelik olmakla beraber bu genişlemede kamu kesimine doğrudan açılan krediler en önemli payı taşımaktadır. Gerçekten 31.12.1975 - 24.12.1976 döneminde kamu kesimine açılan krediler, % 92,6 oranında artarak 32 milyar 530 milyon TL dan 62 milyar 650 milyon liraya yükselmiştir.

7. Toplam Kredi Hacmi

Banka kredileri ile Merkez Bankasının kamu kesimine alınış olduğu dolaysız kredilerden oluşan toplam kredi hacmi, 1976 yılı Aralık ayı ortalarında 235 milyar liralık bir boyuta ulaşmıştır. Net kredi hacmi bu şekilde, daha 1976 yılı sonuna varmadan % 38 dolaylarında bir artış kaydetmiştir. 1976 yılında toplam kredi hacmindeki artışın % 0.40 oranını aşması beklenbilir.

8. Sermaye Piyasasında Gelişmeler

1976 yılında kamu kesiminin tahvil ihracında bir artış gözlenmekle beraber, 1969 yılından itibaren devamlı genişleyen özel kesim tahvil ihracı, 1976 yılında bir duraklama göstermiştir. 1976 yılında özel kesim tahvil ihracınının 1,6 milyar lira dolaylarında kalması beklenmektedir.

Hisse senedi ihraçları ise, 1974 yılındaki patlamayı müteakip devamlı bir gerilemiş eğilimi içerisine girmiştir. 1974 yılında 1,900 milyon, 1975 de 700 milyon TL. olan yeni hisse senedi ihracınının 1976 yılında, geçen yıldaki düzeyinin altında kaldığı tahmin edilmektedir.

VI. Fiyat Hareketleri :

Ekonomimizde fiyatlar genel düzeyinde 1975 sonbaharından bu yana gözlenmekte olan yüksek oranlı artışlar 1976 yılında devam etmiştir. Aralık ayı rakamları henüz yayınlanmadığından elimizde bulunan son indeks değerleri Kasım ayına ait bulunmaktadır. Buna göre, toptan eşya fiyatları, Kasım/1976 sonu itibariyle bir yılda % 21,9, 11 aylık dönem itibariyle de % 17.5 oranında artış göstermiştir.

1976 yılında toptan eşya fiyatları indeksindeki artış, geçen yıla kıyasla çok daha hızlıdır. 1975 yılında 12 aylık dönem itibariyle toptan eşya fiyatlarında artış % 10.4 idi.

1976 yılında fiyat hareketlerinin, hızlı artış yanısıra diğer iki özelliğine de değinmek gerekir (i) 1976 yılında sanayi hammaddeleri ve yarı mamullerin fiyatı, gıda maddeleri fiyatından daha hızlı bir şekilde artmıştır. Gerçekten 1976 yılının ilk 11 aylık döneminde sanayi hammaddeleri ve yarı mamulleri fiyat indeksi % 20,1 oranında arttığı halde, gıda maddeleri, yemler, hayvan ve hayvan mahsulleri alt indeksinde artış % 16,2 oranında olmuştur. (ii) 1976 yılında geçinme indeksleri, toptan eşya fiyat indeksine yakın artışlar göstermektedir. Örneğin, Kasım/1976 ayı sonu itibariyle İstanbul geçinme indeksi bir yılda % 17,3, 11 aylık dönem itibariyle de % 15,7 oranında artış göstermiştir. Ankara geçinme indeksinde artışlar daha ılımlı olmuştur. Ankara geçinme indeksi bir yılda % 15, Aralık/1975 - Kasım/1976 döneminde de % 13,5 oranında yükseliş kaydetmiştir.

VII. Kamu Maliyesinde Gelişmeler :

Kamu gelirleri; giderek artan toplam kamu harcamalarını karşılıyabilecek düzeye ulaşamadığından, kamu kesimi genel dengesi açıkları devam etmekte ve bu açıkların Merkez Bankası kaynakları ile karşılanması, fiyat istikrarı üzerinde olumsuz etki yapmaktadır.

Vergi idaresini daha etkin hâle getirme çabaları dışında köklü bir vergi önlemi alınmamış olması, destekleme alımlarının getirdiği ilâve yükler, KİT'lerin kısa vadeli politik hesaplarda yönetilmeleri, kamunun ürettiği mal ve hizmetlerin fiyatlarını sabit tutarak fiyat artışlarını önlemek gibi hatalı politikalarda direnme, kamu kesiminin finansman açıklarının giderek daha büyük boyutlara ulaşmasına yol açmaktadır.

1. Kamu Gelirleri :

1976 yılında toplam kamu gelirlerinin bir önceki yıla göre % 35.8 oranında artarak 175 milyar 705 milyon liraya yükseleceği tahmin edilmektedir. Kamu gelirlerinin % 73,9 u vergi gelirlerinden, % 6 sı vergi dışı gelirlerden ve % 20.1 i de faktör gelirleri ve sosyal fonlardan oluşmaktadır.

2. Kamu Harcamaları :

Kamu kesimi toplam yatırım harcamalarının 1976 yılında 87 milyar 128 milyon liraya, tüketim harcamalarının da 84 milyar 615 milyon liraya yükseleceği tahmin edilmektedir. Buna göre kamu harcamaları, 1976 yılında 171 milyar 743 milyon liralık bir büyüklüğe ulaşmaktadır. Kamunun 1976 yılında harcanabilir geliri, 147 milyar 348 milyon lira olarak hesaplandığından, kamu kesimi açığı diğer bir deyişle kamu yatırımları ile kamu tasarrufları arasındaki fark 24 milyar 395 milyon lira olmaktadır.

3. Konsolide Bütçe Uygulaması :

1976 yılı konsolide bütçe uygulaması hakkında açıklamalar ve tahminler çelişkilidir. Resmi bir belge olan 1977 Programında ver alan bilgiler esas alındığında, 1976 konsolide bütçe harcamalarının 155 milyar 950 milyon lira olacağı buna karşın konsolide bütçe gelirlerinin 143 milyar 924 milyon lira düzeyine ulaşacağı ve aradaki farkın 12 milyar liralık bölümünün iç borçlanma ile karşılanacağı ve bütçe açığının (iç borçlanma ile karşılanmamış bölümünün) önemsiz olacağı görülmektedir.

4. Devlet Borçlarında Gelişmeler :

1. Dış Borçlar :

(1) Dövizle Ödenecek Dış Borçlar :

Dövizle ödenecek dış borçlarımız 30 Eylül 1976 tarihi itibarıyla 3.344

milyon dolara yükselmiştir. Buna göre 30.9.1975 — 30.9.1976 döneminde dövizle ödenecek borçlarımız 407 milyon dolarlık artış göstermiştir. Bu rakama DÇM yoluyla sağlanan krediler dahil bulunmamaktadır. 1976 yılı sonu itibariyle 1,7 milyar dolar dolaylarında tahmin edilen DÇM kredileride hesaba katıldığında Türkiye'nin 1976 yılı sonunda dövizle ödenecek dış borçları 5 milyar doları aşkın bir boyuta ulaşmaktadır.

(2) T.L. ile Ödenecek Dış Borçlar

A.B.D. hükümetince verilen kalkınma İkraz Fonu (DLF), Marshall Yardımı ve Tarım ürünleri kredilerinden doğan bu borçlar devamlı olarak azalma eğilimi göstermektedir. 30.9.1976 tarihi itibariyle sözü edilen borçların tutarı 3.429 milyon liradır.

2. İç Borçlar :

İç Borçlar, 30.9.1976 tarihi itibariyle bir önceki yılın eş tarihine kıyasla 22 milyar 098 milyon lira artarak 86 milyar 194 milyon liraya yükselmiştir. 30.9.1975 — 30.9.1976 döneminde iç borçlarda artış oranı % 34,5 dir.

V. Dış Ödenekler Dengesi :

1. Dış Ticaret

(1) İhracat

1976 yılının 11 aylık ihracatı 1,749 milyar dolardır. 1975 yılının 11 aylık ihracatının 1,232 milyar olduğu anımsanacak olursa, 1976 da ihracatta olumlu bir gelişme görülmektedir. Bununla beraber, özellikle yılın son altı ayında ihracatta beklenen gelişmelerin plânlanan düzeyde gerçekleşmemesi, 1976 ihracatının program hedefi olan 2,1 milyar doların altında kalmasına yol açmıştır. 1976 yılında ihracatta artış, özellikle ham pamuk ve dokuma sanayi ürünleri ihracatındaki gelişmeden doğmuştur. Gerçekten 11 aylık dönemde geçen yılın eş dönemine kıyasla ihracatta görülen 518 milyon dolarlık artışın 337 milyon lirası ham pamuk ve dokuma sanayii ihracatındaki gelişmenin sonucudur.

(2) İthalât

1976 yılının ilk onbir aylık döneminde ithalât 4,684 milyar dolara ulaşarak bir önceki yılın aynı dönemindeki 4,366 milyar dolarlık düzeyine göre % 6.6 oranında bir artış göstermiştir. 1976 yılı sonu itibariyle ithalâtın program hedefi olan 5 milyar dolara ulaşması hatta aşması beklenmektedir.

(3) Dış Ticaret Açığı

1976 yılının ilk 11 aylık döneminde dış ticaret açığı 2,935 milyar dolar düzeyine ulaşmıştır. 1976 yılında da dış ticaret açığının 3 milyar doları aş-

ması beklenmekle beraber, geçen yıl ulaşılan 3,337 milyar dolar düzeyindeki açığın altında kalacağı da hemen hemen kesindir.

2. Görünmeyen Kalemler :

Görünmeyen kalemler içerisinde en önemli yeri işgal eden işçi dövizleri girişi, 1976 yılında önceki yıllara kıyasla azalma göstermiştir. 1976 yılının ilk onbir aylık döneminde işçi dövizleri girişi ancak 886,8 milyon dolar düzeyinde olmuştur. Bu miktar işçi döviz geliri geçen yılın eş dönemine göre % 26,9 oranında bir azalmayı ifade etmektedir.

1975 yılında işçi döviz girişinin 6 milyar 296.7 milyon dolar olmasına karşın, 1976 yılında işçi döviz girişinin 1 milyar dolar dolaylarında kalacağı anlaşılmaktadır.

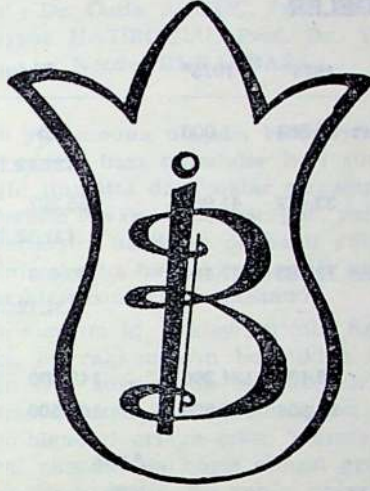
3. Rezervlerde Değişmeler :

T.C. Merkez Bankası'nın brüt rezervleri 1975 yılı sonunda 1.007,2 milyon dolar iken, 1976 yılı sonunda 998 milyon dolar olmuştur. Rakamlarında ortaya koyduğu gibi brüt rezervlerdeki düşme iik bakışta önemsiz gibi görülmektedir. Ancak kısa vâdeli borçlarla brüt rezervlerin belirli bir düzeyde tutulmağa çalışılması, net rezervlerdeki açığın büyümesine yol açmaktadır. 1975 yılı sonunda Türkiye'nin net rezervleri — 1.079 milyon dolar iken, 1976 yılı sonunda — 3.021 milyon dolar olmuştur.

Döviz pozisyonu bulundurmağa yetkili bankalardaki döviz mevcudunun, 1976 yılı sonunda 65 milyon dolar dolaylarında olduğu tahmin edilmektedir. Bir önceki yıl sonunda ise sözkonusu bankalardaki döviz mevcudu 185 milyon dolar dolaylarında idi.

Sonuç :

1976 Türk ekonomisinde sorunların daha da derinlik kazandığı bir yıl olmuştur. Enflasyon hızının % 20 dolaylarına yükselmesi; dış ticaret açığının 3 milyar doları aşması, net rezervlerin (— 3) milyar dolaylarında bulunuşu; resmî belgelerde dahi işsizlik oranının yükseldiğinin kabul edilmesi, ülkede en iyimser tahminlerle 2 milyonu aşkın gizli veya açık işsiz varlığı; gelir dağılımındaki adaletsizliğin giderek daha da büyümesi, ekonomideki yapısal değişimin plânlanan yönlerde olmaması; kamu kesimi finansman açıklarının ulaştığı düzey; Türkiye'nin hızlı bir dış borçlanma sürecine girişi, 1976 yılında ekonomik sorunların ağırlaştığının göstergeleri olarak kabul edilebilir. Ekonomik hayata ilişkin köklü ve etkili tedbirlerin alınmaması, denenmiş palyatif önlemlerle durumu idare etme politikası, 1977 yılına ilişkin beklentilerde kötümserliğe yol açmakta, kaygıları artırmaktadır.

İSTANBUL BANKASI

SERMAYESİ : 100.000.000

Tatlı dil, güler yüz, iyi hizmet.

İSTANBUL BANKASI

Sayın halkımızın ve yurt ekonomisinin hizmetinde

İSTANBUL BANKASI

Hizmet, güven, gelişme.

EKONOMİK GÖSTERGELER

T.C. Merkez Bankası	1974*	1975*	Ekim	Kasım
Altın ve Döviz Mevcutları (Milyon \$)	1.682	1.000	725 (31.12.1976 :	647 969)
Tedavüldeki Banknotlar (Milyon TL)	33.477	41.968	53.297 (31.12.1976 :	56.020 52.061)
Hazineye Kısa Vad. Avans (Milyon TL)	12.183	17.194	20.400 (31.12.1976 :	24.237 21.739)
Bankalar (Milyon TL)				
Toplam Mevduat	98.467	134.300	142.300	144.300
Toplam Krediler	96.308	135.600	160.500	179.160
Fiyatlar (1963=100)			Artış %	Artış %
Toptan Eşya Fiyatları (Genel Endeks)	326,7	360,8	10,4	415,4
İst. Geçinme Endeksi	334,6	389,—	16,2	448,—
Dış Ticaret (Milyon \$)				
İthalat	3.777,6	4.725,7	4.193,3	4.664,7
İhracat	1.537,8	1.400,8	1.608,8	1.750,2
Fark	2.239,8	3.324,9	2.584,5	2.914,5

(*) Yıl sonu rakamları

Ekonomik verilere göre Kasım/1976 ayında,

- 1 — İthalât bedeli transferlerinde gecikme 1,5 ay kadardır.
- 2 — İhracatta bir gelişme görülmemektedir.
(Kasım 1975 : 133 milyon \$, Kasım 1976 : 141 milyon \$)
- 3 — İşçi dövizlerinde bir önceki yıla göre azalış sürmektedir.
(Kasım 1975 : 89,7 milyon \$, Kasım 1976 : 81,3 milyon \$)
- 4 — Tedavüldeki bankotlarda büyük artış olmuştur.
- 5 — Mevduat ve kredilerde artış sürmektedir.
- 6 — Fiyatlar seviyesinde artış devam etmiştir. (Kasım 1976 sonu itibariyle yıl başına göre artış toptan eşya fiyatlarında % 17,5, İstanbul Geçinme endeksinde % 15,8).

EKONOMİK YORUMLAR :

Toplantıya Katılanlar : Dr. Öztin AKGÜÇ, Prof. Dr. Mustafa A. AYSAN,
Prof. Dr. Zeyyat HATİBOĞLU, Prof. Dr. Vural SAVAS,
Necdet DURAKBAŞA

DURAKBAŞA : 1976 yılı sonuna ulaşmış bulunuyoruz. Geçen yılın bekle-yişlerinde Şubat sayınızda bazı tahminler ileri sürülmüştü. 1976 yılı bekle-yişlerinde Sayın Hatiboğlu ithalâta daralmalar olacağını, gelişmede bir gerileme olabileceğini, DÇM gelirlerinin devam edemeyeceğini, para miktarını tutmak müm-kün olamayacağından enflasyon haddinin de hayli yüksek (% 25 ler dolayında) olacağını tahmin etmişsiniz. Acaba bu bekle-yişleriniz ne ölçüde gerçekleşti? Fark-lılıklar varsa bunların açıklamasını yapar mısınız?

HATİBOĞLU : Öyle sanırım ki, bekle-yişlerimin hepsi gerçekleşmiştir. Fakat bazı rakkamları alıp da, bu rakkamların benimkine uymadığını, hatta bunlar-dan çok farklı olduğunu ileri sürmek de mümkündür. 1976 yılında çok önemli ithalât problemlerinin ortaya çıkacağını düşünmüştüm ve gerçekten yılın ilk 4-5 ayında büyük ithalât problemleri ortaya çıktı. Transferler 4-5 ay uzamağa baş-lamıştı. Olayların normal akışının da böyle olması gerekmektedir. Fakat Hükü-met meseleyi yanlış değerlendirmiştir. Bu yanlış değerlendirmede Türkiye'nin iş adamları, sanayicileri, çok kısa vadede çıkarlarını düşünerek etkili olmuşlardır. İktisat uleması da onlara destek olmuş ve böylece Hükümet beklenen akışı bü-yük ölçüde değiştirmiş, yılın ikinci yarısında ithalâtı genişletme imkânını sağ-lamıştır. Bu nasıl gerçekleştirilmiştir? Son rakkamlara göre, öyle anlaşılıyor ki, geçen yıldaki tahminime tamamen uygun olarak ihracat ve işçi döviz-leri toplamı. 1976 yılında 3 milyar \$ civarında olacaktır. Buna karşılık ithalât talebinin 5 milyar \$. 1 aşacağını söylemiştik. Gerçekten talep 5 milyar \$'ı aşmıştır. Hatta 6 milyara yaklaşmıştır. Ancak, bunun 5 milyar \$'ı ger-çekleşecek, gerisi 1977'ye aktarılacaktır. Arada 2 milyar \$'lık fark kalıyor. Bu 2 milyar \$'lık fark nasıl karşılanmıştır? Çeşitli görünmeyen kalemlerin birbirini karşıladığını varsayalım. Borç ve faiz ödemeleri ile turizm gelirleri gibi. O tak-dirde, bu 2 milyar \$'lık açık nasıl kapanmıştır? Elimizdeki son rakamlara göre 1 milyar \$'lık kısa vadeli kredi ve DÇM alınmıştır. Bu 1 milyar \$'a ilâve olarak 350 milyon \$ civarında proje kredisi elde edilmiştir. 150 milyon \$ çekiş haklarından kullanılmıştır. Bunlara ilâve olarak öyle anlaşılıyor ki, 500 milyon \$ civarında da bir rezerv erimesi vardır. Aslında rezerv erimesi 350 milyon civarında gö-rünüyor. Fakat buna bankaların elinde 1975 sonunda tuttukları pozisyonları da ilâve edecek olursak, ki pozisyonlar şu anda son rakkamlara göre önemsiz bir duruma gelmiştir. Çünkü ANKA tarafından yapılan bir istatistiğe göre, ban-kaların kendi imkânlarından yapabildikleri transfer son aylarda ancak milyonla ifade edilmektedir. Demek ki, o da tamamen tükenmiştir. Bütün mesele 2 mil-yar \$'ı bu şekilde tamamlayarak 1976 yılında ithalâtı gerçekleştirmenin mem-lekete ne gibi büyük problemler yüklemiş olacağıdır. Onları özetliyeyim: Bir defa rezervlerin şimdi bulunduğu gibi 700 milyar \$ civarına inmesi Türkiye'nin ha-yatiyeti, yasaması, nefes alması açısından çok sakıncalıdır. Bu kadar düşük bir rezerv Türkiye gibi ülkede hiç olmamıştır. Diyeceksiniz ki, 1957-58 lerde ya da 1960 ların sonunda rezervler bu seviyelerde değil miydi? Evet bu seviyeler-deydi. Ama o zaman doların değeri daha yüksekti. Ve de daha önemlisi Tür-kiye ekonomisinin ithalât zorunluğu çok daha düşüktü. Bütün bunları hesaba

kattığımız takdirde 700 milyon \$'lık bir döviz rezervi ile memleketi yürütmeğe çalışmak hesapsız bir gidişin ve anlayışın sonucudur. Tabii Hükümet kabul edecek olursa, hatta 700 milyon \$'ın da sıfıra inmesi imkânı vardır ki, bizim iktisat uzmanlarımız bazan hesaplarını yaparken bunu dahi tavsiye ediyorlar. Şimdi DÇM ve borç bulabilme mes'alesine geliyorum. İktisatta her şey relatiftir, nisbidir. Normal faizlerle, normal şartlarla piyasaya girdiğinizde kredi alma olanağınız yoktur. Ama çok yüksek bir bedel ödemeye razı olursanız geçici bir süre için birşeyler yapabilirsiniz. Yani ben piyasadan normal faiz ve imkânlarla % 15 faiz vermek suretiyle kredi istesem, belki 100 bin lira kredi alabilirim. Ama faiz haddini % 100 dediğim takdirde belki de 1 milyon lira kredi bulabilirim. Kredi bulunamaz derken, ülke yararına şartlarla, yani uzun vadeli, normal faizli krediyi kastetmiş idim. Kısa vadede hem de bu kadar yüksek faizlerle krediye razı olduktan sonra... Düşüncem tamamen bu yönde idi. Şimdi bütün bunlardan sonra 1977 yılı için de aynı yöntem uygulanabilir. Yine bu şekilde piyasa kurallarından ayrılıp, ekonomik kurallara, finansman kurallarına hiç uymayacak bir borçlanmaya gittiğiniz takdirde bu mümkün olabilir. Fakat asıl mesele bunun ekonomiye neye mal olduğudur. Esas mesele Türkiye Ekonomisinin çarpık düzenini 1976 daki uygulama daha çarpık bir hale getirmiştir. İthalât ikamesini o derecede genişlettik, o derecede ithalâta yeniden tavizler verdik ki, bu tavizleri vermek ilerde bunları daha fazla verdirmek için yeni zorunluluklar ortaya çıkarmaktadır. O bakımdan düşüncelerimde hiç yanlışmadım. Enflasyon meselesi: Enflasyona dair gayet kötü düşüncelerim vardı. Gerçekten para miktarı geçen hafta 58 milyara kadar değdi. Sonra 53 milyara indi. Ama o 58 milyara bir kere değmesi kâfi. 58 milyar paranın anlamı - gerçi etkisi 1-2 ay sonra görülecektir - fiyatlar seviyesinin asgari % 25 civarında artması anlamına gelecektir. Kesinlikle söylüyorum, eğer Türkiye'nin ekonomik-sosyal rejiminde bir değişiklik olmayacaksa, fiyatlar seviyesindeki artış; Maliye Bakanının bu bütçe enflasyonla mücadele bütçesidir gibi tam aksi beyanatına rağmen, hiçbir şekilde 1977 de % 25 den aşağı olmayacaktır. Eğer 1977 yılında Türkiye'de fiyatlardaki artış % 25 seviyesinde tutulabilirse büyük başarı sayılmalıdır. 1976 yılındaki enflasyona ilişkin düşüncelerimiz de doğru çıktı. Ekonominin çarpıklığı büyük ölçüde artmıştır. Suçu da yalnız Hükümete yüklemek lazım. Hükümetin etrafındaki iş adamları olsun, iktisat uleması olsun, muhalif partiler olsun, hep bu yönde sâlık vermiştir. Hiç birisi çıkıp da devalüasyon yapılması gerektiğini savunmamıştır. Hiç birisi çıkıp da Türkiye kalkınmasını ithalâtı ikame eden sanayiye başaramaz dememiştir. Herkes sanayileşmemiz lazım geldiğini söylemekle yetinmiştir.

DURAKBAŞA : 1976 da devalüasyon olacak demiştiniz Sayın Hatiboğlu, oldu mu?

HATİBOĞLU : Efendim, 1976 yılında devalüasyon çok küçük oranlarda oldu. Tahmin ettiğim oranlarda olmadı. Fakat yalnız onu demedim ben, yazım gayet açık: Eğer 1976 yılında % 50 oranında bir devalüasyon yapılmazsa, 1977 yılında % 100 oranında devalüasyon yapılmak gerekecektir dedim. Ve şimdi de aynı şeyi söylüyorum. Kaldı ki; devalüasyon yapılmayıp çarpık vergi iadesi uygulaması ile özel kurlarla devam etmek daha ne kadar sürdürülebilecektir ve ekonomiye bedeli ne olacaktır, tabii o da ayrı bir mesele...

DURAKBAŞA : Buyrun Sayın Aysan...

AYSAN : Geçenlerde Türkiye'ye gelen Prof. Kaldor Sayın Hatiboğlu'nun söylediklerinin tersini söyledi. Yani, uara hascminin enflasyonda bir rolü yoktur. Enflâs-

yonlar maliyet enflasyonudur. Para basılınca hiçbir şey fark etmez. Maliyetleri tuttukça bu iş halledilir dedi. Sayın Hatiboğlu da oradaydı.

HATİBOĞLU : İyi de, bugün dünyanın iktisat dehalarından olan Milton Freidman için Sayın Prof. Kaldor şarlatan, budala gibi laflar kullandı. Bu lafları kullanan adam için herhalde birşey söylenmez.

AYSAN : Yine Kaldor, bugün enflasyon para hacmine tabidir diyenler, sadece ısıya bakıyorlar, dedi. Meselâ adam zatürre olmuştur, zatürre'yi aspirinle tedavi ediyorlar. Aspirini verirsiniz, gösterge düşer ama zatürre yine orada kalır dedi.

HATİBOĞLU : Prof. Kaldor şahsen çok takdir ettiğim iktisat hocalarından biridir. Kitaplarını zevkle okudum. Ve öyle sanıyorum ki, Kaldor'un fikirlerini Türkiye'de Türkçe olarak benim kadar yazmış kimse yoktur.

DURAKBAŞA : Peki bu görüşleri Türkiye'nin şartlarını bilmemekten mi ileri geliyor?

HATİBOĞLU : Prof. Kaldor sanırım Türkiye için konuşmuyordu.

AYSAN : Sayın Hatiboğlu Türkiye ekonomisini bilen bir ekonomist olarak kesin durumunu almalıdır burada. Çünkü Kaldor böyle derken Ecevit oradaydı, Halk Partisi'nin, diğer partilerin, politikacıları vardı. Onlar da dinlediler bunu. Para basmakta bir mahzur yokmuş gibi bir sonuç çıktı sözlerinden. Şimdi var mıdır, yok mudur, bu husus açıklıkla söylenmelidir.

DURAKBAŞA : Üstelik yalnız burada söylemek değil, orada da söylenmesi lazımdı.

AYSAN : Politikacıya para basmakta mahzur yoktur deyince politikacımız zaten para basma yarışına girmiş. Şimdiki bütçe 220 milyar. Halk Partisi gelecek dönemde kazandı mı, 1978 de 350 milyar olacak. Bu açık artırma döneminde böyle büyük şöhreti olan bu iktisatçının sözlerine belirli şekilde karşı duran olmadı. Sadece Besim Üstünel, «Avrupa'da OPEC paraları yüzünden fazla para vardı, enflasyonda onun etkisi olmadı mı?» dedi.

HATİBOĞLU : Kesin olarak söylüyorum Türkiye'de enflasyonun bir tek sebebi vardır. Bu da para basılması ile ilgilidir. Yalnız ben şunu anlayamıyorum: Sayın Aysan bu konuda niye bu kadar hassas duruyor? Türkiye'de iktisatçıların büyük çoğunluğu benim bu görüşüme karşı. Durum Türkiye'de böyle iken Kaldor'a neden gidiyorsunuz? Türkiye'de herkes böyle söylüyor. Türkiye'de herkes devalüasyon yapılmasının aleyhinde konuşuyor. İktisat ulemalarımızdan bir tanesi, geri kalmış ülkelere uluslararası kurumların temsilcileri geliyorlarmış da devalüasyon yapılıns diyorlarmış. Bunun da sebebi o memleketi sömürmek diyor. Bir başkası, mukayeseli masraflar teorisi hikâye imiş. Bu teoriyi İngiliz iktisatçıları İngiltere'nin dünyayı sömürmesi için söylemişler diyor. Türkiye'de bunlar konuşulurken Kaldor da bunu söylemiş ne farkedir.

DURAKBAŞA : Sayın Aysan, Kaldor bunları söylerken siz de oradaydınız. Sayın Gönensay da belki oradaydı...

GÖNENSAY : Ben yoktum.

DURAKBAŞA : Ve siz de para miktarı ile enflasyon arasında bir ilişki olduğunu kabullenmiş durumdasınız. Siz niye birşey söylemediniz?

AYSAN : Benim mesleğim değil, iktisatçının işi bu...

GÖNENSAY : Kanımca bu konuda Kaldor'a önem vermemek lazım. Mes'ele-yi yerine koymak lazım. Sayın Hatiboğlu'ndan biraz daha değişik görüyorum,

şu bakımdan: Türkiye'deki iktisatçıların mes'eleye parasal yaklaşımları bence çok artmıştır. 10 yıl öncesine kadar Türkiye'de paranın hiç önemli olmadığını herkes söylerdi. Fakat şimdi sanırım yavaş yavaş iktisatçılar para miktarı artışlarının enflasyona çok büyük katkısı olduğunu daha geniş ölçüde kabulleniyorlar. Hükümetler de kabul etmeğe başlıyor. Dünyada da trend o yönde. Friedman'a Nobel verilmesi bir bakıma bunun anlaşılmiş olmasının işaretidir. Onun dışında da birçok sanayileşmiş hükümetler makro iktisat politikalarını ayarlarken para miktarına en fazla ağırlığı veriyorlar. Ve önümüzdeki yılların projeksiyonunda makro politikaların anahtar noktası olarak para miktarında artışı sınırlamak suretiyle bazı taahhütlerde bulunuyorlar. Yani atmosfer tamamen değişmiştir. Kaldor tamamen bunların dışında kalmış anlaşılır. Çünkü Keynesyen iktisadı, paranın önemsiz sayıldığı atmosferi yıllarca yaşadık. Ve 1950-70 arasında, yirmi yıllık bir devrede tamamen Keynesyen (fiscal) tedbirler makro politikalara hakim oldu. Dünya ekonomisi bu aralarda, tabii temayül olarak depresyona meyleden bir durumdaydı. Enflasyon belirtileri ortada yoktu. Onun için Keynesyen iktisat'ın doğrudan hükümet harcamaları ile tam istihdamı sağlamaya yönelik politikaları uygulandı. Fakat dünyada enflasyon eğilimleri ortaya çıkar çıkmaz bu politikaların yürümediği ve paranın çok önemli olduğu anlaşılmağa başlandı. Ve parasal analizlere dayanarak oluşturulan makro politikanın ileriye ait yaptığı projeksiyonların da çok daha doğru ve sağlıklı olarak gerçekleştiği görüldü. Herhalde Sayın Kaldor çok eski bir tartışmayı 10-15 yıl gecikerek yapıyor olmalı.

DURAKBAŞA : Sayın Savaş acaba sizin bu konulardaki fikriniz ne?

SAVAŞ : Ben konuya farklı bir yaklaşımın yararlı olacağı görüşündeyim. İki yönden: önce devalüasyon, enflasyonda para arzının rolü, ithalât ikâmesi gibi konuları teorik düzeyde tartışmak bakımından, bir de Türkiye'nin politikaları olarak ele alıp değerlendirmek bakımından. Sanıyorum iktisatçılar olarak sık sık şu hatayı yapıyoruz: Ekonominin bugünkü yapısını gereği gibi değerlendirmeden, gelecekte alacağı şekli değerlendirmeden iktisat politikalarını tartışıyoruz. İzin verirseniz konuya ben bu yönden girip, biraz önce arkadaşlarımın tartıştığı iktisat politikası tedbirlerini Türkiye yönünden, bu açıdan değerlendirmek istiyorum. Önce bugün Türkiye ekonomisi nerededir? Bugün Türkiye Ekonomisi yatırım malları, ara malları yönünden büyük ölçüde ithalâta bağlıdır. Özellikle bu bağlılık yatırım malları yönünden çok fazla. Bir rakama göre % 30 civarında. Yani ithal malı makina girdilerinin toplam girdilere oranı % 30 civarında. Ara mallarında bu oran biraz daha düşük fakat yine de % 25-26 civarında. O halde bir defa ekonomi, işlerliğini sağlamak bakımından, dışa bağımlı. Önümüzdeki yıllarda bu yapının değişmesi lâzım. İki yönden, bir tanesi ekonomiye hiç müdahale yapılmısa, kendi kendine bırakılsa dahi ekonomi 2000 yılında 70 milyonu bulacağı tahmin edilen iç pazarı ile endüstrileşmesinin gerektirdiği yapıya ulaşmak zorunda. Bu yapı, Sayın Hatiboğlu'na hiç katılmıyorum, ithalât ikâmesini zorunlu bir hale getiriyor. 1960 larda ithalât ikâmesinin hangi sektörlerde olacağını Türkiye başka türlü tartışıyordu. Ama 1975 de Türkiye ithalât ikâmesini yaygınlaştırmak zorundadır. 1975 e kadar tüketim mallarında yaptığı ithalât ikâmesini 1975 den sonra ara mallarında ve yatırım mallarında bilinçli ve plânlı olarak yapmak zorundadır. Ashında iç pazarın büyümesi, döviz dar boğazının baskısını her an hissettirmesi ve sektörler arası bağlılık nedeniyle de ekonomi kendi kendine bu yöne girmeğe mecburdur. O halde özetlersem, Türkiye ekonomisinin gelecekte alacağı yapı şudur: Türkiye hızla sanayileşmek zorundadır. Bu sanayileşmesini sanayinin her bölümünde ulusal üretim yapmak suretiyle tamamlamağa mecburdur. Böyle olunca önümüzdeki yıllarda, 1977 yılında döviz dar boğazı çok daha tehlikeli ve önemli bir hale gelecektir. Çünkü ithalât gereksinimleri büyük ölçüde yatırım mallarına kayacak ve artacaktır.

İster bilinçli şekilde benimseyelim, plânlarımıza girsin, hükümetlerin programlarına girsin, isterse şimdiki kadar olduğu gibi ekonomi kendi haline bırakılsın, Türkiye önümüzdeki yıllarda yatırım mallarını ikâme eden sanayiye kurmak mecburiyetindedir. Bu yönden ithalât gereksinimleri büyük olacaktır, tehlikeli olacaktır. Çünkü büyüyen bu ithalât ihtiyacının Sayın Hatiboğlu'nun daha önce söylediği gibi kısa vadede yüksek faizlerle sağlanması yönünden zaten Türkiye mevcut imkânlarını bu yıl büyük ölçüde kullandı. Önümüzdeki yıllarda bu anormal şartlarla yüksek ölçüde ithalât için gerekli döviz temin etmesi oldukça güç. Ve bu güçlüğü karşılaştığımız anda şu olacaktır: Ekonomi, enflasyon yönünden büyük bir girdaba sürülenecektir. Dolayısıyla döviz dar boğazının aşılması önümüzdeki yıl için daha büyük tehlikeler doğuracaktır. Şimdi bunu doğru olarak kabul edersek, bu mantık sisteminde enflasyonu, devalüasyonu, ithalât ikâmesini yerli yerine oturtmak mümkün. Türkiye'de fiyat artışları artık sağlık sınırını kesinlikle aşmıştır. Özellikle 1977 yılında fiyat artışları Türkiye'nin ekonomik ve sosyal dengesini bozacak bir tehlike gibi görünmektedir. O halde Türkiye'nin 1977 deki temel sorunlarından biri enflasyonla mücadeledir. Devalüasyona gelince; yapmak lâzım mı, değil mi şeklinde ele almak bence hatalı. Türkiye ithalât ikâmesine hangi bölümlerde ne ölçüde gidecekse, döviz kurlarının o ölçüde ve o ürünlerle ilgili olarak devalüe edilmesi gerekir. Şunu söylemek istiyorum: eğer önümüzdeki yıl yatırım mallarında yerli üretime girecek isek devalüasyonun o mallarda yapılması lâzım. Şunun için: aşırı değerlendirilmiş milli para ithal malı yatırım mallarını ucuz kılmaktadır ve dolayısıyla bunların yerli üretimini engelleyen faktör haline dönüşmektedir. Ulusal para değerinin yüksek tutulması bu bakımdan ithalât ikâmesi ile çelişen bir amaçtır. Böylece, biz hangi dallarda ithalât ikâmesine gidecek isek, o dallarda gerçekçi kura gitmek zorundayız. Neden topyekün devalüasyona karşıyım? Ve neden bir katlı kur sistemine yatkınım. Onu müsaadenizle açıklıyayım.

DURAKBAŞA : Nasıl yapacağız bu kısmi devalüasyonu, yani belirli sahalarda...

SAVAŞ : Bu, teorik olarak katlı kur sisteminden...

HATİBOĞLU : İhracat da giriyor mu buna?

SAVAŞ : Zaten ihracatı teşvik tedbirlerini bizim burada oturup tartışmamız lâzım. İthalât ikâmesi politikasını milli bir politika haline getireceksek, uygulayacaksak, ihracatı teşvik politikasının bu amaçla ne kadar tutarlı olduğunu tartışmak lâzım. Sizin sorunuza karşı Sayın Durakbaşa şöyle düşünüyorum: Bu ya katlı kur sistemi şeklinde olabilir, ya ithalâtın subvansiyonu şeklinde olabilir. Ama her halükârda topyekün bir gerçekçi kura ben karşıyım. Sebebi gayet basit. İthalâtımızın % 95'i hammadde, ara malı yatırım malıdır. Enflasyon oranı şu anda % 20 dir. Önümüzdeki yıl bunun altında olmayacağı açıktır. Böyle bir ekonomide artık fiyat artışları büyük bir tehlike haline gelmişken, gerçekçi kur uygulayacağım diye girdilerimizi şimdikinden en az % 50-60 oranında pahalaştırmanın diğer politikalarla tutarlı bir yönü yok. Bu arada para arzı konusuna da müsaade ederseniz değineyim. Türkiye'de ben de Hatiboğlu'nun eleştirdiği gibi düşünenlerdenim. Yani Türkiye'de para arzının artışında sanayileştirmeyi hızlandırma, kalkınma amaçlarına ulaşma yönünde zorunluk görenlerdenim. Türkiye'de henüz para arzının, emisyon artışının, enflasyonun temel kaynağı olabileceği sanayi yapısına ulaşmadığımız kanısındayım. Açık ve net söyleyeyim: üretim artışını teşvik ettiği ve sağladığı sürece para arzındaki artışların hiçbir sakıncası olmadığı, aksine bu konuda tutucu davranmanın kalkınma hızını engellediği görüşündeyim.

HATİBOĞLU : Sayın Savaş benim düşüncelerimin % 100 aksini savunuyor. Ve yine şurasını belirtiyim ki, Türkiye'de genellikle paylaşılan görüşler Sayın Savaş'ın görüşlerine uyar. Teker teker söylediklerini not aldım. Teker teker eleştirmek istiyorum. Şimdi Türkiye'de ithalat ikâmesi yapmışız. Fakat Türkiye'de öyle bir ithalat ikâmesi yapmışız ki, Türkiye'de yapılan ithalat ikâmesinin eşli dünyanın hiçbir yerinde yok. Ekonomiyi öyle çarpık bir hale getirmişiz ki, ihracatı millî gelirin % 4'ü bulunan başka bir ülke yok. Var, USA var. Fazla ihracat yapmasına lüzum yok. Zaten her bakımdan kendine yeterli; gerek piyasa gerek tabii kaynaklar bakımından. Onun haricinde buna yakın devlet bulmak zor. Belki Hindistan'ı bulabilirsiniz. Hindistan da bir kıta. Ama Hindistan'ın da ihracatı Türkiye'ye göre daha iyi. Yani ithalat ikâmesinin bir maliyeti vardır. Bu maliyetin en başında gelen şey de ihracatı azaltmaktır. Onu sonuna kadar getirmişiz ve millî gelirin % 4'üne indirmişiz. Ve esasında Sayın Savaş'la bağımlı ekonomi nedir, bağımsız ekonomi nedir, o konuda tartışmak lâzımdır. Türkiye'nin bağımlı ekonomi olması, ihracatı ulusal gelirin % 4'üne indiği için meydana gelmiştir. Türkiye öyle malları ithal ediyor ki, ithalatının % 95'ini nefes alması için ithal ediyor. Ne zaman ki bir ekonomi muz ithal eder, ne zaman ki bir ekonomi büyük ölçüde esans ithal eder, yani öyle mallar ithal eder ki, bunları kestiği zaman ekonomisinde çok önemli sonuçlar meydana gelmez; o ekonomi bağımsızdır. Oysa Türkiye'de resmi yoldan gelen ithalat Türkiye ekonomisinin nefes almasına yarar. Şimdi Türkiye'yi bu anormal hale getirdikten sonra artık daha nasıl hâlâ ithalat ikâmesi savunulabilir, ben bunu anlayamıyorum. Ben çok merak ediyorum, Sayın Savaş dediler ki; bizim ithalâta ihtiyacımız var ve ileriki yıllarda kısa vadeli fonlar da istemiyoruz. Uzun vadeli fon bulacağız. Uzun vadeli fonları nereden, nasıl bulacağız? Ve Türkiye'nin bu çeşitli ihtiyacı da gelecek yıl için 2 milyar \$'ın üstünde olacak.

DURAKBAŞA : Yalnız Sayın Hatiboğlu, Sayın Savaş'ın kasdettiği ithalat ikâmesi ile sizin kasdettiğiniz ithalat ikâmesi aynı mı? Sayın Savaş dedi ki, «Türkiye'de sanayiün bünyesini değiştirmek lâzım geliyor. Türkiye artık ara malı ve yatırım malı yapacak döneme girmelidir. Bunun için de ara ve yatırım malını halen ithal ediyor, bunun yerine bu sanayileri yapmalıdır» diye anladım ben .

HATİBOĞLU : Efendim sizin anladığınız gibi kanımca, bu tamamen hatadır, beni mazur görsünler...

GÖNENSAY : Sayın Savaş'ın dediği gibi olursa, bu, Türkiye'nin şimdiye kadar uyguladığı sanayi politikasına devam demektir.

HATİBOĞLU : Bu konuda literatürde hemen ne yazılmışsa okudum ve bütün bu okuduklarım arasında Türkiye'de şu çok geçerli; tüketim malı, ara malı ve yatırım malları tasnifine hiçbir önem verilmiyor.

GÖNENSAY : Niçin böyle olduğunu ben size söyleyebilir miyim? Türkiye'de daima kapalı ekonomi düşünülür. Kapalı ekonomi düşünürseniz, kapalı ekonomide tüketim malı, yatırım malı, ara mallarının hepsinin olması ve bunların arasında da belirli bir dengenin olması lâzımdır. Açık ekonomi düşündüğünüz anda, bunların hiçbirinin anlamı yoktur. Çünkü açık ekonomi olduğu için, ticarete girdiğiniz için her türlü mal uluslararası piyasada herhangi bir malla ikâme edilebilir. Naylon çorap yaparsınız, satarsınız, bununla buldozer getirirsiniz, makine getirirsiniz. Onun için sizin yaptığımız naylon çorap üretimi dahi tüketildiği müddetçe siz bunu uluslararası piyasada ara malı ve yatırım malına dönüştürebilirsiniz. Önemli olan, bu makinayı içerde yaparsanız ne kadar kaynak kullanacaksınız, naylon çorap yapıp da makina alırsanız net olarak ne kadar kaynak kullanmış olacaksınız?

AYSAN : Şimdi iktisatçılar hep teorik olarak ithal ikâmesi, ara malı, yatırım malı diye konuşuyorlar.

HATİBOĞLU : Türkiye'deki teoride var, Avrupa'daki teoride yok...

AYSAN : Ben şimdi soruyorum ,bence odur tartışılması gereken. Proje bazında 10 milyon \$'ımız var. Bunu yatırıma tahsis edeceğiz. Şimdi iki projede de, bir tanesi ithal ikâmesi 1 milyon \$, döviz tasarrufu sağlar. Bir tanesi de 1 milyon \$ ihracat geliri sağlar. İkisinde de yatırım 10 milyon \$'dır. Ben işletmeci olarak, diyorum ki, bu ihracat gelirinden gelecek bir milyon \$, proje bazında, ithal ikâmesi ile sağlanacak bir milyon \$'lık döviz tasarrufundan ekonomi için çok daha fazla değerlidir.

GÖNENSAY : Yalnız sermaye yatırımında. Diğer girdileri koymadınız.

AYSAN : Koymadım. Bir projeyi tetkik ediyor olsam, bunu böyle değerlendirirdim. Fakat bizim Hükümetimiz böyle çalışmıyor. Bu 1 milyon \$'ı iki projede aynı döviz geliri sağlanmış gibi değerlendiriyor. Ben buna karşıyım. Bu ithal ikâmesine karşı olmak mı demektir, teorik bazda bilmem. Ama ekonomiye baktığım zaman ithal ikâmesi için şu 10 milyon \$ var ya, ithalât için kullandığımız zaman —Ticaret Bakanlığında geçen hafta bir hesap yapmışlar, \$ 33 liraya geliyor—, şimdi bu öyleyse, 33 liraya geliyorsa, o ihracat geliri olarak sağladığım şeyi de 33 liralık gelir getirecek tarzda harcayabilmeliyim. Onun için yüksek değerlendiriyorum, ihracattan gelecek döviz kazancını.

GÖNENSAY : Sadece proje bazında böyle değil. Bizim bütün dış ticaret politikamız, yatırım politikamız, vergi indirimleri, döviz kurları, hepsini tüm olarak aldığımız zaman, yalnız proje bazında değil... Siz bugün iki şeyi mukayese ederseniz... Farzedelim 100 \$ kazanıyorsunuz ve 80 liralık iç kaynak kullanıyorsunuz ithal ikâmesinde. Dışarıya ihracatta ise aynı 100 \$ için gerçek değerinde 20 liralık iç kaynak kullanıyorsunuz. Gerçekler bu olmasına rağmen Türkiye'deki sanayi politikası, sanayi rejimi ikincisini değil, birincisini teşvik eder. Yani kaynak kullanılışı daha fazla olanı tercih eder.

AYSAN : Şimdi bir ikinci nokta, tartışma ile ilgili, onun için burayı kaçırmayalım. İthal ikâmesi politikası, aynı bazda değerlendirdik mi bunun ikisini, halen Türkiye'de olan durumu yaratıyor. Ara malını, yatırım malını teşvik ediyoruz ya, ama ihracatla ithal ikâmesine aynı değeri verdiğiniz zaman, ara malı ile yatırım malı sanayii teşvik edilmiyor aslında, tüketim sanayii teşvik ediliyor. Bu çelişkiyi nasıl önleyeceğiz?

HATİBOĞLU : Söyliyeyim izin verirseniz, bu çelişkiyi önlemenin en iyi yolu bu tasnifi herkesin kafasından kaldırmak lâzımdır. Şunu kesinlikle söylüyorum. Aslında çok büyük yanlışları olan bir tasnif. Bunu yaptığımız zaman iktisatçılara, politikacılara, halka o kadar rahat bir kavram gibi geliyor ki. Eskiden tüketim malı yapıyorduk. Şimdi ara malına gideceğiz. Oysa, artık 1960 larda konuşuyorduk, 1970 lerde konuşuyoruz. Hangi ülke ara malına, kapital malına ithal ikâmesi yapmışsa o ülkede ithalât ihtiyacı artmıştır. Değişik sebeplerden artmıştır. Ama tabii su şartla: Eğer Türkiye sosyalist bir ekonomi olmayacaksa. Sosyalist bir ekonomide ise dediginizi çok rahat yaparız.

GÖNENSAY : Bunları yapmanın başka sebebi varsa; yani yatırım malını da yapacağım, ara malını da yapacağım; kendi kendime yeterli olacağım. Bunun başka bir takım siyasi veya meselâ askeri boyutları varsa, oradan hareket ediliyorsa, onu da ortaya koymak lâzım.

DURAKBAŞA : Kendime yeterli olacağım denilmiyor, aynı zamanda ihrac edeceğim deniliyor. Tüketim malı geldiği zaman tüketiliyor, bitiyor. Ama yatırım ve ara malı, yani ihracata dönük olarak düşünülüyor, düşünülemez mi?

HATİBOĞLU : Hiçbir şekilde düşünülemez.

SAVAŞ : Tartışmalar son derece önemli diğer bazı konuları da kapsamı içine aldı. Ben açıklıkla söyleyeyim, Sayın Hatiboğlu, Sayın Gönensay ve Sayın Aysan'a hiçbir şekilde katılmıyorum. Şimdi bir varsayımları var, bu fikirleri öne sürerken, o da şu: biz dilediğimiz ihracat malını üretebiliyoruz, dilerimiz ihracat gelirini her zaman ve devamlı olarak elde edebiliyoruz. Bu varsayım varsa ve bu varsayım gerçekçi bir varsayım ise o zaman söylediklerine katılmak mümkün. Sayın Hatiboğlu'nun atfı yaptığı kaynaklarda açıklıkla ortaya konan bir husus var. Artık bu da tartışılmıyor iktisatta. Ekonomik kalkınmanın âdeta biyolojik bir kavramı var. Kalkınmaya 1-2 değişik alternatifle başlayabilirsiniz: primer mallar ihracatında ihtisaslaşabilirsiniz. Doğal kaynak ihracatı ile sanayileşmek için gerekli dövizleri elde edebilirsiniz. Veya emek/teknoloji seviyesinde üstünlüğünüz vardır, dengeli bir kalkınma stratejisi izleyebilirsiniz. Ya da Japonya'nın, Hong Kong'un yaptığı gibi çok kısa bir dönemde sanayi ürünü ihracatına yönelebilirsiniz. Bunlar çeşitli doğal, sosyal, ekonomik başlangıç unsurlarının verdiği alternatiflerdir. Ama çıkış noktası ne olursa olsun ekonomilerin sonunda vardıkları bir sanayi yapısı vardır. O sanayi yapısı şudur: ekonomide özellikle iç pazar büyükse, —ki nüfusa göre büyük ve küçük ekonomileri ayırdediyorum—, büyük ekonomilerde, —ki Türkiye nüfusu bakımından büyük ekonomidir— sektörler arası bağıllık nedeniyle gerekli tüm sektörleri ulusal ekonomide içinde kurma mecbursunuz. Bunun açık ekonomi, kapalı ekonomi ile de ilgisi yok. Ve bir iki atf yapıldı; kesinlikle söyleyeyim, ne açık ekonomiden ne de sosyalist ekonomiden yanayım. Ancak inandığım bir kalkınma kuralı var: Bugün 40 milyonu aşmış, 20 yıl sonra 70 milyonu aşacak bir nüfusu güvenilir bir besleme ve idame etme imkânını, kendi kendinize yeter bir sanayileşmeye kavuşmadan garanti altına alamazsınız. Açıklığa kavuşturmam gereken bir kelime kendi kendine yeterlilik. Bu otarşik anlamda kullanılan yeterlilik değil. Bununla şunu kastediyorum: elbette, bir ülke doğal kaynakları itibarıyla ve teknolojik yetersizlik yönünden, kapital birikimi yönünden her sektörde kendi kendine yeterli olamaz. Ama kendi kendine yeterlilikten kastedilen şudur: Kendi kendine yeterli olmadığı sektörler için gerekli ithalatı, ihracat gelirleri ile karşılayabilmektir. Öyle sanıyorum ki, bu amaca hiç bir arkadaşım karşı çıkmaz. Türkiye ekonomisinin de ulaşacağı yapı budur. Böyle olunca Sayın Aysan'ın bir yatırım projesi ithal ikâmesi ya da ihracat yolu ile 1 milyon \$'lık gelir sağlıyorsa, ben burada ihracatı artırana prim veririm sözü bu ihracat gelirinin ancak devamlılık arz etmesi şartıyla makbuldür. Ama ben ihracatımın % 80'ini tarım ürünlerinden yapıyorsam, bunun gelir elâstikiyeti, fiyat elâstikiyeti son derece düşük ise ve bu hiçbir zaman ihracatımı 1 milyon \$'ın üstüne çıkarmıyorsa, ben artık 1 milyon \$'lık ihracat geliri sağlayan projeyi 1 milyon \$'lık ithalat ikâmesi sağlayan projeye tercih edemem. Çünkü ithalat ikâmesinde bugün 1 milyon \$ tasarruf ettiren proje artık benim ulusal varlığım haline gelmiştir. Ben her yıl iç pazarım büyüdükçe daha çok döviz o projeden tasarruf etme imkânına sahibim. Bu noktaları dikkate alırsak sanıyorum, belki aramızdaki anlaşmazlık büyük ölçüde giderilebilir. Son bir noktaya daha değineceğim: Bugün ekonomik yapının çarpık olduğu iddiası da bence geçerli değil. Sayın Gönensay da değinmişti. Benim söylediğim aslında özellikle plânlı döneme girdiğimiz yıldan itibaren başlatılmış olan sanayileşme sürecinin doğal bir sonucudur. Ve bu çarpıklık ancak arzettiğim ithalat ikâmesi yaygınlaştırıldığı zaman sağlığa dönüşecektir. Bence çarpık değil,

yetersiz ve az gelişmiş bir sanayi yapısı demek daha doğru olur. Türkiye ekonomisinin bugünkü durumu için...

HATİBOĞLU : Dilediğimiz ihraç malını üretebileceğimiz faraziyesini yaparak bazı sonuçlara vardığımızı söylüyor Sayın Savaş. Katiyen öyle bir faraziye yapmıyoruz. Yalnız kendisinin de çok iyi bildiği kalkınma çeşitleri modelinde, 101 memleket için malûm Prof. Ceanerry bir araştırma yapmış ve çeşitli endeksler var. Meselâ ticarete yönelme endeksi v.s. Bütün bunların hangisine bakarsak bakalım Türkiye bunların hiçbirine uymuyor. Türkiye araştırdığı gelişme biçimlerinin hepsinin dışında kalıyor. Çok teknik bir mesele. İcap ederse bunu etraflıca konuşabiliriz. Şimdi gelelim plânlamaya: Türkiye'de 1960'larda kullanılan plânlama modelinin yanlış olduğu bugün tamamen anlaşıldı. Artık, bugünkü plânlamanın 60'larda moda olan bütün ekonomiyi kapsayan bir plânlama yerine ademi merkezîyete dayanan ve olması lâzım gelenleri plânlamak değil de, olmaması lâzım gelen şeyleri önleyici plânlama olduğu meydana çıkmış ve çoğu ülke bu uygulamaya geçmiştir. Bu tecrik olarak ispatlanmış iken ve bu plânlama modelinin de Türkiye'yi nerelere getirdiği meydanda iken, hâlâ buna dayanmak ve ona göre bir ithalât ikâmesi yapmak savunulur gibi görünmüyor. Sayın Savaş'ın düşüncesi Türkiye'de hâlâ da son derecede geçerlidir; büyük ölçüde herkes tarafından paylaşılmaktadır ama, bu düşünce, Türkiye'nin geleceğini kanımca büyük tehlikeye sokmaktadır. Hattâ Türkiye'deki rejimi bile tehlikeye götürmektedir.

SAVAŞ : Konu aydınlığa kavuşsun diye bir ricam olacak. Plânlamanın Türkiye'ye bugün getirdiği durumu beğenmediklerini ve tehlikeli bulduklarını söylediler, ama nedenlerini açıklamadılar. Ekonomi 1960'dan bu yana nereye gelmiştir, bunun tehlikesi nedir ve önümüzdeki günler ne yaratacaktır?

HATİBOĞLU : Bugün geldiğimiz yer kanımca son derece tehlikeli bir yerdir. Geldiğimiz yer, 3 milyon insanın, kırsal kesim hariç, işsiz bulunduğu yerdir. Gelir bölüşümünde dünyanın en kötü ülkeleri arasına girdik. Bugün kalkınmayı yalnız fert başına düşen mal ile ölçmüyorlar, o şekildeki anlayışın modası geçmiştir. İki önemli şeyden bahsediyorlar: istihdam seviyesinin artması ve gelir dağılımının düzelmesi. Türkiye her iki bakımdan da bugün en kötü ülkeler arasında bulunuyor. Daha kötülere var. Türkiye'nin bu iki çok kötü özelliğinin sebebi 1960 lardan itibaren yapılmış olan Kalkınma Plânıdır Kalkınma Plânı enflasyonun da kaynağıdır. İhracatı millî gelirin % 4'üne indirmişsiniz. Hâlâ bu vaziyette de 1960 dan sonra Türkiye'nin iktisadi kalkınmasının iyi olduğu nasıl söyleniyor, ben şaşıyorum. Evet ulusal gelirden ortalama % 6,4 oranında bir artış var. Fakat bu artışın sebepleri çok açık. Dünyanın çok az memleketine nasip olan işçi dövizî girişleri sebebiyle olmuştur. Kaldı ki, kanımca o % 6,4 rakamı da yanlış. Türkiye'de buna henüz dikkat çekilmedi. Bu meseleyi inşallah ilerki dönemlerde konuşacağız. Türkiye'de de dünyada da konuşulmak lâzım. Türkiye'de bu devre içinde tarımın hissesi % 49 lardan % 23 lere geldi. Bu kadar hızlı şekilde tarımın hissesinin azaldığı ülke dünyada bir tane daha yok. Başka bir mesele daha var. Dünyada Türkiye seviyesindeki tarımdaki katma değer tarım dışındaki sektörlerdeki katma değere oranı 1.80 civarında. Oysa elimizdeki hesaplara göre Türkiye'deki oran 3'den daha yüksek. Yani bir işçinin verimliliği tarımda 1 ise tarım dışında 3... Oysa dünyadaki rakamlar bunun çok daha altında. Böyle anormal bir strüktür getirmişiz. Hâlâ bununla nasıl öğünebiliriz? Tehlike şudur kanımca: çok açıklıkla söylüyorum, Türkiye'nin bu ekonomik yapısı ile özgürlükcü demokrasiye devamı zordur. Ya bu gidisten bir dönüş yapacağız. Ya da Türkiye demokratik sisteminden bir yere dönecektir. Devalüasyon meselesinde Sayın Savaş dediler ki, bazılarının devalüasyonu uygulayacağız, bazılarının uygulamıyacağız. Ben 1954-56 yıllarında Prof. Haberlerin derslerini göldim dindim. Ve Güney Amerikalı talebeler hep böyle teklifler yaparlardı. Prof. öyle şey olmaz verdi. Bu dün-

yada denenmiş, bu yapılmaz. Ya bir tür döviz kuru olur ya da bu iş olmaz. Benim de kanaatim bu... Prof. Haberler söylediği için değil tabii. Fakat, birisini yapıp birisini yapmadığımız takdirde orada çok finansman problemleri çıkacak: bütçe açıkları çıkacak. Bir de ilgili madde ve kuru kim, nasıl tayin edecek?

DURAKBAŞA : Sayın Akgüç bu konularda sizin görüşlerinizi alabilir miyim?

AKGÜÇ : Galiba iki tane gerçekçi olmayan varsayım yapıyoruz. Bunlardan bir tanesi, diyoruz ki, Türkiye ithal ikâmesi politikası izlemiştir. Önce Türkiye böyle bir politika izlememiştir. Şeklen böyledir. Aslen böyle bir şey yoktur. İkincisi Türkiye plânı uygulamıştır; oysa Türkiye plânı uygulamamıştır. O itibarla bugünkü sonucu Türkiye'de uygulanmamış iki politikaya bağlıyoruz. Plânın uygulanmadığı gayet açık. Plânın hedeflerine, program hedeflerine bakın, bunların önermiş olduğu tedbirlere bakın, bir de uygulanmayan tedbirlerin sayısına bakın. Uygulanmamış tedbirlerin sayısı, uygulanmışlardan fazla. Sapmalara bakarsak programlardan o kadar büyük sapmalar var ki, bunlara ben plân uygulamaması diyemiyorum. Plân kâğıt üzerinde kalmış, bir takım araştırmacılara istatistiki bilgi sağlayan bir belge. Bunun uygulama ile ilgisi yok. Bugün gelmiş olduğumuz sonucu biz plâna bağlar isek, bence büyük hata yapmış oluruz. Çünkü plânı uygulamadık biz.

HATİBOĞLU : Ben baktım da gördüm. Galiba çok iyi uygulanmış.

AKGÜÇ : Hayır, tedbirlerin % 70'i uygulanmamış. Hepsinde sapmalar var. İthal ikâmesine gelelim. Plâna bağlıyoruz ama plânı uygulamamışız ki. Ne dediysek hep aksini yapmışız. İkinci husus şu: İthal ikâmesi demek, aslında ithalâtı azaltmak falan değil. Demin Sayın Hatiboğlu'nun dediği gibi ithalâtın bünyesini değiştirmek demektir. Yani ithalâtın bünyesini o hale getirelim ki, muz, esans gibi onları ithal eden ve bu şekilde bir ithal yapısına sahip olalım anlamını taşıyor. İthal ikâmesini güdenler ile otarşik bir bünyeye girelim, ithalâtı kısalım, dış ticareti sifra indirelim demiyorlar. Amaç ithalâtın yapısını değiştirmektir. Türkiye'de buna baktığımız zaman, Türkiye ithal ikâmesi de yapmamıştır. Türkiye şunu yapmıştır: Hiçbir zaman ithal etmeyeceği malları üreten tesisleri ithal ikâmesi adı altında Türkiye'de kurmuştur. Bu tamamen yanlış. Strateji yanlış değil, yapılan iş yanlıştır. Yapılan işin yanlışlığı güdülen stratejinin de yanlış olduğunu ortaya koymaz. Çünkü Türkiye bir takım hesaplarda hata yapmıştır. Hesaplardan bir tanesi şudur: Bu ithal ikâmesinin Türkiye ekonomisine maliyeti konusunda Sayın Aysan hesap verdi. Dedi ki, 1 \$ 33 liraya mal oluyor. Biz ithal ikâmesinde ciddi bir politika izleseydik, daha ucuz döviz hangi endüstri kolu sağlarsa ithal ikâmesini orada yapacaktık. İthal ikâmesi 1 \$ = 33 TL. sağlıyor ise, demek ki hata etmişiz. 33 liraya 1 \$'ı bize tasarruf ettiren endüstriyi kurmak hatalı demektir. Bu politikanın hatası değil, uygulamacının hatasıdır. Yapılan hesapların hatasıdır. Türkiye'de ithal ikâmesi adı altında otomotiv sanayii kuruyorsun, Türkiye belki hiç ithal etmeyecekti bu kadar arabayı. Ve Türkiye'de hammaddesi olmayan bir şeyi yapıyoruz. Herşeyi dışarıya bağımlı olarak kuruyorsun, adına da ithal ikâmesi diyorsun. Neyi ithal ediyorsun? İthal etmeyeceğin bir malın endüstrisini.

DURAKBAŞA : Ben onun için atıf yapmıştım Sayın Savaş'ın sözüne. Makina ithal etmemek için makina sanayiini kurmak mı? diye...

AKGÜÇ : Birincisi ithal ikâmesi bilinçli şekilde izlenmemiştir. İthal ikâmesi adı altında bence bazı şeyler kamufle edilmiştir. Aslında tüketim sanayiinin kurulması için ithal ikâmesi adı altında kamufle yapılmıştır. Böyle bir ithal ikâmesi olmaz. Diğer bir noktayı da söyleyeyim: Dünyada birçok endüstri kolu o ülkede ithal ikâmesi olarak başlamıştır. Yeterli ölçüğe kavuşmuştur. Ondan sonra

İhracat endüstrisi haline gelmiştir. Diğer ülkelerde birçok endüstriye bakın, ilk önce iç pazar için kurulmuştur. Ama ölçek büyüdükçe, ihtisaslaştıkça, ihracat endüstrisi haline gelmiştir. Hatta bugün bizim sanayi maddesi olarak ihraç ettiğimiz birkaç şey varsa, o Türkiye'de ithal ikâmesi olarak kurulmuştur. İşte iplik, dokuma...

GÖNENSAY : Dünyada başka türlü misâli yok. Aslında birçok hususta aynı şeyleri söylüyoruz. Ben 1-2 soru ile bunları birleştirmek istiyorum. Amacımızın sanayileşmek olduğunu hep kabul ediyoruz, sanıyorum. Sanayileşecek isek, sanayileşme arasında bir ayırım yapacak mısınız? Yani ihracat için sanayileşme ile ithal ikâmesi için sanayileşme arasında bir ayırım yapacak mısınız? Bir sanayi kurulacak, ihraç ederse sizin teşvikinizi görecektir, ithal ikâmesi de yaparsa yine aynı ölçüde teşvikinizi görecektir mi?

DURAKBAŞA : Birbirine tam manasıyla zıt şeyler değil ki her zaman?

GÖNENSAY : Benim söylemek istediğim şu : Şu halde sizin sanayiye müdahalelerinizin net sonucu bir tanesini ya da diğerini daha fazla kârlı yapmaktır. Bunu da kabul ediyor musunuz? Sanayiye bir sürü müdahaleler yapıyorsunuz, döviz kuru, gümrükler v.s. bu müdahalelerin tümünü aldığınız zaman bunun net sonucu olarak kurulacak bir sanayinin ithal ikâmesi ya da ihracat olması arasında bir tefrik yapmamalı. Hangisi daha kârlı ise o yapılmalı. Müdahaleler birini diğerine net sonuç olarak birbirinden ayırmamalı. Sanırım, Sayın Savaş da buna katılacak.

SAVAŞ : Anladığım kadarıyla şunu sordunuz: Devletin uyguladığı iktisat politikası tedbirleri ihracata yönelik bir proje ile, ithalâtı ikâme edecek bir proje arasında kârlılık farkı yaratmamalıdır. Soru bu ise, bana göre hayır, belirli dönemlerde yaratılabilir. Yaratması gerekir. Teşviğin anlamı bence aksi halde yitirilmiş demektir.

GÖNENSAY : Hayır, yitirilmiş olmaz. Siz sanayii teşvik edeceksiniz. Sanayiyi bugünkü şartlar altında teşvik ediyorsanız, hiç teşvik etmediğiniz zamandı alacağından daha kârlı hale getireceksiniz. Teşvik budur. Ama bu teşvikinizde ihracat sanayii ile ithalât ikâmesi sanayii diye bir tefrik yapacak mısınız? Yapacaksınız neden?

SAVAŞ : Belli bir zaman süresi için zaruri. Şunun için zaruri: Türkiye'de ara ve yatırım malları yatırımlarına yönelmesi için sanayiyi teşvik etmek gerekiyor. Meselâ somut örnek vereyim: Türkiye'de şu anda sanayi girdilerinin fiyatı AET üyeleri ile kıyaslandığında çok pahalı. Diyelim ki, AET içinde bir sanayici bir birime alıyor, meselâ bilister bakırı. Türkiye'de aynı bakırı girdi olarak kullanan sanayici ise 3 birime alıyor.

GÖNENSAY : Türkiye'deki yerli sanayiden mi alıyor?

SAVAŞ : Yerli sanayiden alıyor ve genellikle devlet işletmeleri ürteiml olan mamülleri alıyor. Şimdi siz bu sanayiyi kurmak amacıyla iseniz.

GÖNENSAY : Yani bakır üreten sanayii kurmak amacıyla isek...

SAVAŞ : Veya bakırı ara malı olarak kullanan bir sanayi dalmı üretmek istiyorsanız, bunu belirli bir dönemde ihracata dönük bir projeden daha kârlı kılmak durumundasınız. Girdi subvansiyonları ile vergi tedbirleri ile v.s. Dolayısıyla belirli bir süre ithalât ikâmesini teşvik etmek istiyorsanız - zaten bu politikanın bilinçli olup olmadığı o noktada ortaya çıkar - kârlılık farkı yaratma durumundasınız. Kaldı ki, bir noktayı ilâve edeyim, sizinle orada birleşeceğiz. Sayın Akgüç çok güzel söyledi. Japonya'sından, Hong Kong'una, İsrail'ine kadar tüm gelişmiş ekonomilerin sanayide ihracat başarısı açıklıkla şunu ortaya koy-

muştur: Evvelâ iç pazarınıza dönük bir sanayi kurmağa mecbursunuz. İç pazar doyduktan sonra...

GÖNENSAY : Şüphesiz ben bunu her zaman söylemişimdir.

SAVAŞ : İşte bu dönemden sonra sizinle beraberim.

GÖNENSAY : Fakat siz teşvikinize ayrıcalıklı olarak başlarsanız, ihracat sanayiindeki kârlılığı düşük, ithalât ikâmesindeki kârlılığı yüksek olarak başlarsanız, o ithalât ikâmesi olarak kurduğunuz sanayi hiçbir zaman ihracata dönmez. Sırf ayrıcalıklı teşvik sisteminiz dolayısıyla onu ithalât ikâmesinde bırakırsınız. Çünkü her zaman o daha kârlı olur. Problem oradadır. Siz aynı derecede kârlı kuru yapacaksınız, tabii ki, ilk olarak ithalât ikâmesi olarak başlayarak. Çünkü yerli pazar için üretim çok daha kolay olacak, çok daha kârlı olacak. Çünkü öbürü çok dana güç iş. Ama belirli bir seviyeye geldikten sonra kendisi otomatik olarak o tarafa kumağa başlayacak. Oysa, sizin ayrıcalıklı teşvik sisteminiz ge-çişi durduruyor, frenliyor. Problem orada.

SAVAŞ : Sayın Gönensay'la ilkede beraberiz. Aslında optimal kaynak kullanımı bu farklılığın yapılmamasını gerektirir. Ve kaynakların yanlış yere yönelmemesi için bu tedbiri almak lâzım. Ayrıldığımız küçük ayrıntılar şunlar: 1) Belirli bir dönemde ithalât ikâmesi sanayiini teşvik etmek ve gerekirse ihra-cata dönük sanayi ile ithalât ikâmesi sanayii arasında ithalât ikâmesi lehine bir farklılık yaratmak lâzım. Fakat bu sanayiinin kurulması, gelişmesi, çocukluk ça-ğını atlatması için gerekli bir yardım ve bir zorunluk, 2) Dikkatlerden kaçtığımı sandığım nokta şu: Sanayi bölümleri girdi, ara malı, nihai mamul talepleri ba-kımından birbirleri ile bağımlı. Şimdi Türkiye'de dayanıklı tüketim malları sa-nayii; bir buzdolabı, çamaşır makinası fabrikası ürünlerini dış rekâbete açamı-yorsunuz. Oysa, Türkiye'de içe dönük kurulmuştur, önemli ölçüde. İthalât ikâme etmiştir ve çocukluk çağını da atlatmış görünmektedir. Dış rekabete açamıyorsa- nuz, neden? Bakıyorsunuz bu sanayinin kullandığı girdileri ya ithal malı girdi ya da yerli sanayide üretiliyor. Yerli sanayide bu ara mallarını üreten sanayiinin durumu şu: Ya yeni kurulmuş, henüz çocukluk çağını gidermiş, ki Türkiye'de bunların çoğu İktisadi Devlet Teşekkülü durumundadır. Ve dolayısıyla bir yanlış yönetim halindedir. İnsan depoları hâlidir. Dolayısıyla siz bu dayanıklı tüke- tim malları sanayiinin girdilerini üreten sanayiinizi Türkiye'de belli bir seviyeye ulaştıramayınca, dayanıklı tüketim mallarını dış rekâbete açamıyorsunuz. İşte bu sektörler arası bağılıklar da dikkate alınıp arzu edilen seviyeye ulaşıldığında sizinle beraberim.

GÖNENSAY : Yalnız burada belki aşırı ithal ikâmesine gidildiği için böyle olur. Bu girdileri daha verimli bir şekilde yapamıyorsanız, bu girdileri ithal etmiş olsanız, o zaman buzdolabınızı dışarda satabilirsiniz. Bazı böyle temel girdilerde ara malı üretiminde belirli bir seviyeye gelmediği için tüketim mallarında da rekâbet imkânına sahip olunamıyor. Bu belki ara malında ithal ikâmesinin erken yapılmış olması demektir ki, ihracat potansiyeli olacak tüketim mallarında ihraç imkânlarına engel oluyor. Aslında bu şekilde çeşitli dikey ilişkiler var endüstrileş- miş ülkelere arasında. Sanayorum yatırım malı, ara malı ithalât ikâmesini de çok kesin olarak koyuyoruz. Siz yatırım malı dediğiniz zaman bütün yatırım mallarını yapacağız demiyorsunuz herhalde. Bazı yatırım mallarına kârlılık ve durum elve- rişli olunca tabii girilecek. Ara malına da girilecek. Bunu bir bütün olarak düşün- müyorsanız, o sektörün bütün mamullerini yapmak söz konusu değil ise bununla bir münakaşamız olmaz. Benim üzerinde durmak istediğim, ithal ikâmesini yapar- ken, ithal ikâmesinin yanında, ithal gereklerini sağlayacak ihracat sanayilerini ce- zalandırmayacak bir sistem. Benim endişem bizim şu anda mevcut olan sistemimi-

zin, ithal ikâmesi ile birlikte gereğini duyduğumuz ithalâtı karşılayacak ihraç sanayiini de cezalandıran bir sistem olduğu. Çünkü her zaman ithal ikâmesine daha fazla ağırlık veriyor. Böyle bir sistem yürümez mi? Yürür. Dediğiniz gibi 40 milyon kişilik bir pazar, 70 milyon kişilik bir pazarın bir sürü sanayilerin kurulmasında kendi kendine yeterli olması da mümkündür. Bazı çok (sofistike) teknolojileri, bazı çok stratejik hammaddeleri olmadığı için gene dışarıya bağımlı olacaktır. Fakat büyük ölçüde herşeyini kendi yapacaktır. Daha pahalı yapacaktır. Refah seviyesi daha düşük olacaktır. Büyüme hızı daha düşük olacaktır. Fakat geçerli bir model olacaktır. Mesele, bu mu olmalı, yoksa kendi kendine yeterlilikten daha büyük ölçüde fedakârlık edip dünya ekonomisine, Ortak Pazar'a mı, başka bir yere mi, herneyse entegre olacak ve bu entegrasyon içinde daha hızlı büyüyecek daha yüksek bir refah seviyesini mi elde etmeye çalışmalı? Yatırım malları sanayi de, ara malları, tüketim malları sanayi de olacak. Ama bu dallarda herşeyi yapmayacak.

DURAKBAŞA : Buyrun Sayın Akgüç...

AKGÜÇ : İthal ikâmesi gerçekten Türkiye'de yanlış uygulanmıştır. Türkiye'nin belki daha üst seviyelerde fert başına milli gelire ulaştığı zamanki bir tüketim kalıbı, milli gelir henüz çok daha düşük düzeyde iken, o tüketim kalıbına sokulmağa çalışılmıştır. Belki Türkiye'nin fert başına milli geliri rakam vermek zor ama 1500 \$'a ulaştığı zaman belki bu kadar TV, otomobil ve buzdolabı olacaktı. Biz bunu 800-900 \$'da yapmağa çalıştık. Tüketim kalıpları Türkiye'nin fert başına milli gelir seviyesine uygun bir tüketim kalıbı değil. Çok daha yüksek.

GÖNENSAY : Altında. Benim yaptığım araştırma dolayısıyla otomotiv sanayiindeki otomobil tüketiminde Türkiye dünya normlarının çok altında. Fert başına milli gelirden hesap ediyorum tabii. Türkiye, fert başına milli gelir seviyesi aynı olan ülkelerle kıyaslandığı zaman ve ortalama olarak bütün dünya normları ile kıyasladığımız zaman çok altında...

AKGÜÇ : Bu meselelerde, mesele teorik olarak tartışıldıktan sonra bir de uygulamaya geldiği zaman proje bazında çok iyi hesap yapılması lâzım. İthal ikâmesinde 1 \$'ı kaç liraya tasarruf edeceğiz, ihracat endüstrisine gittiğimiz zaman 1 \$'ı kaç liraya kazanacağız meselesine gelir. Eğer buradaki hesapları biz yanlış yapar da saptırır isek, bu bizim çok hatalı yatırım kararları almamıza sebebiyet veriyor. Önemli olan teknik seviyede bu hesapların doğru yapılmasıdır. Yani Sayın Gönensay'ın da dediği gibi optimum bir kaynak dağılımına ulaşabilmemiz için neticede proje bazında bu hesapların doğru olması lâzımdır. Eğer bu, proje bazında hatalı olur ise, bu takdirde Türkiye belki çok pahalıya mal edeceği bir şeyi, döviz tasarrufu projesine kaydırmış oluyor. Ya da Türkiye'nin şansının çok az olduğu bir ihracat sanayiine yönelmesi sonucunu doğuruyor.

AYSAN : Proje bazındaki değerlendirme, ben diyorum ki, yanlış yapıyor. Sız biliyorsunuz değerlemenin nasıl yapıldığını, ithal ikâmesine prim vere vere değerlendiriliyor.

AKGÜÇ : Farklı bir kur uygulanmıyor. Uyguladıkları şey döviz tasarrufu ya da döviz kazancı sağlıyorsa da aynı ağırlıkta kabul ediyorlar.

AYSAN : Aynı ölçüde ikisini değerlendirdin mi eşit muamele etmek demek değildir.

GÖNENSAY : Bu yatırımı yapıp yapmamasına tesir eden faktörler önemli. O karara tesir eden müdahaleler aslında eş değil.

AYSAN : Hiçbir ekonomi politikası akla kara gibi ihracata yönelelim demez. Bu bir denge meselesidir. Bir ağırlık meselesidir.

GÖNENSAY : İthal ikâmesinde, teşvik faktörü olarak pazar emniyeti var, enflasyon var. Siz ihracatı güya teşvik etmek için vergi iadeleri getiriyorsunuz. Her yıl içindeki fiyatlar % 25-30 artıyor, bu teşviki alıp götürüyor. Enflasyon zaten otomatikman yeterince ithal ikâmesine prim veriyor.

AYSAN : Sayın Savaş'ın sözlerinin altında bir varsayım var. Biz sanayimizi ihracata yönelttiğimiz takdirde devamlı surette mal satamayız varsayımı var. Bu varsayımı tetkik etmek lâzımdır. Bu varsayım doğru değildir.

Diyorum ki, Türkiye'de ister kurulmuş ithal ikâmesi sanayii olsun, ister ihracat gelirini artırmaya yönelik yeni kurulacak sanayi olsun, ihracatı kolay yapabilecek duruma getirilmelidir. Proje bazında böyle, ekonomi politika bazında da böyle olmalıdır. Ki ondan sonra biz ihracat sanayi ile ithalâtı ikâme eden sanayi aynı derecede teşvik ediliyor diyebilelim. Şimdi büyük bir meselemiz var tabii. Biz teşvik tedbirleri dolayısıyla gümrükten muaf tutmuşuz, bütün ara mallarını. Ondan sonra diyoruz ki, yerli oranını % 85'e çıkaracaksın. Çıkarmak için hepsi aramalı, sermaye malı üretecek fabrikayı kuracaksın. Kuracağın zaman müteşebbis gidiyor hesabını yapıyor, bir bakıyor ki, hiçbir gümrüğe tabi değil onlar. Nasıl kuracak bu sanayii? Ben bunu söylüyorum. Diyelim ki, akla kara şeklinde değildir, her iktisat politikasında ithal ikâmesi sanayii de olur. İhracata yönelik sanayi de olur. Ama bu iktisat politikalarını aynı pakette getirince, proje bazında, ihracat gelirini hiç olmazsa 2 ile çarpmalısınız, 3 le çarpmalısınız ki, aynı düzeye getirmelisiniz. Oysa bizim proje bazında hiçbir teşvik tedbirinin olmadığını varsaysak bile yine ithal ikâmesi müteşebbis için kârlıdır ve her zaman onu yapacaktır.

DURAKBAŞA : Ben önemli bir ayrılığı Sayın Savaş'la diğer konuşmacılar arasında burada görüyorum. Sayın Savaş teşvik tedbirleri ile yani daha çok müdahalelerle bir ekonomi modeli düşünüyor gibi geldi bana. Oysa karşı taraftaki görüş mümkün olan en az müdahaleden yana, teşvik tedbiri diye bir şey belki hiç düşünülüyor. Buna karşılık nedir teşvik tedbiri? Paramızı dosdoğru değerlendiririm, gerçek durumunu tesbit edelim. O zaman dengeli ve en iyi teşviki yapmış oluruz diyor. Sayın Hatiboğlu, öyle değil mi?

HATİBOĞLU : Ona cevap vereyim. Ondan önce bir konuya daha değinmek istiyorum. Şimdi bu plan meselesi. Türkiye'nin Planı hiç uygulama olmasa dahi, Planı döküman olarak aldığımız takdirde dahi tutarlı değil, yanlış esaslardan yürümüş. Zaten Türkiye'nin ekonomisinin 1960'lardan sonra kötüye gitmesi o Planın yanlış olması ile ilgili. Uygulayabildikleri kadar dahi Türkiyenin ekonomisini mahvetmeğe yetmiştir. Ne bakımdan tutarsız Türkiye'nin Plânlaması? Türkiye'nin Plânlamasında işsizlik meselesi hiçbir zaman ön plâna alınmamış. Türkiye'nin Plânlamasında şöyle bir varsayım var: Ulusal geliri % 6,5-7 civarında artırdığımız takdirde işsizliği hallederim. Yanlış. Oysa tersinden bakmak lâzımdı. İşsizliği çözümlendiği takdirde ulusal gelir de artardı. Öte yandan Türkiye'nin plânında gelir bölüşümünü Plânın organik bir parçası olarak düşünmemişler, fakat bir takım sosyal tedbirlerle biz bunu çözümleriz demişler. Mes'eleye işsizlik bakımından, gelir bölüşümü bakımından bakıldığı takdirde hangi şekliyle düşünürseniz düşünün, ithal ikâmesi bütün amaçlara aykırıdır. Tabii Plân ile uygulama arasında bazı farklılıklar vardır. Fakat farklılıklar teferruattan geliyor. Yatırımı % 21,2 plânlanmış da, % 19,8 çıkmış gibi.

DURAKBAŞA : Ama Sayın Hatiboğlu her plânda, gelir bölüşümü bozuktur, bunu düzeltmek lâzımdır deniyor.

HATİBOĞLU : Diyor, şu bakımdan diyor, aynı şeyi ben söyledim. İlâve birşey

söylemediniz. Gelir bölüşümü, her iş olup bittikten sonra onu bölüşeceğim diyor. Şimdi o bakımdan Türkiye'nin problemi buradan geliyor. Sorduğunuz suale gelince:

DURAKBAŞA : Ben temel ayrılığın nerede olduğunu tesbit etmek istiyorum.

HATİBOĞLU : Temel ayrılık Sayın Savaş'la benim aramda değil. Temel ayrılık benim gördüğüm kadarıyla Türkiye'deki iktisadi düşüncede...

DURAKBAŞA : Hayır ben görüş ayrılığını söyledim.

HATİBOĞLU : Görüş ayrılığı şurada: Görüş ayrılığı benim kanaatime göre meselelere biz çok başka şekilde...

DURAKBAŞA : Yani ekonomi modeline bakış açısından diye ben...

HATİBOĞLU : Birisi müdahale edilsin, biri müdahale edilmesin şeklinde.

DURAKBAŞA : Bütün ayrılık buna dayanıyor gibi geldi bana...

HATİBOĞLU : Hayır değil. Kesinlikle değil. İktisat ilminin gerçeklerini dikka-te almamaktan, benim yıllardır mücadelem bu.

DURAKBAŞA : Ama siz demindenberi bazı atıflar yaptınız. Meselâ diyorsunuz ki, bu dünyada böyledir. Bence birşeyi ortaya koymak için bu dünyada böyledir demekten öte bu şunlardan dolayı böyledir demek daha uygun olmaz mı?

HATİBOĞLU : Söyliyeğim: mesela, ihracat seviyesi, milli gelirin % 4'ü bulunan bir ülke, dünyanın hiçbir yerinde yoktur. Bunun % 10'u geçmesi lâzımdır.

Bir memlekette güdülen ekonomi politikası, dışarda 1 milyon işçi çalışırken o memlekette, Türkiye gibi zaten organize çalışan az sayıda insanların bulunduğu bir piyasada (gizli işsizlik hariç) 3 milyon (Resmî rakamlara göre 2 milyon) işsizliğe sebebiyet vermişse o yanlışdır. Başka bir misal söyleyeyim Türkiye'yi gelir dağılımı bakımından dünyanın en kötü memleketleri arasına sokan bir ekonomi poaitikası uygulanmışsa o politika yanlışdır.

DURAKBAŞA : Yalnız Sayın Hatiboğlu, 1960 dan sonra herkes kabul ediyor ki, bu ülkede sanayileşme oldu. Daha önceki tartışmalarımızda bu var. Siz yayınladığımız bir kitapta diyorsunuz ki, Türkiye bayağı iyi gelişti. 1950-1960 arasında. 1950 ile 60 arasında iyi gelişti. Ama 1960'da vardığımız noktada Türkiye'de sanayi yoktu. 1960'dan sonra sizin kötü dediğiniz bu Plân Türkiye'yi hiç değilse bir sanayi ülkesi haline getirdi.

HATİBOĞLU : Bütün mesele orada. Türkiye'de meydana gelen sanayinin sebeplerini de söylüyoruz: Niçin o sanayi yapılmıştır, ne pahasına yapılmıştır. Ulusal gelirin % 6-7 sinde olan ihracatı % 4'üne indirmek bahasına. Türkiye'deki işsizlik adedini 3 milyona çıkarma bahasına. Türkiye'yi 1970 lerde % 25 enflasyonlarla yaşatmak bahasına. Ve nasıl yapılabildi? Dışardan gelen çok önemli işçi dövizleri ve ondan sonra da büyük çapta Türkiye'nin istikbalini ipoteğe koyacak çok büyük borçlanmalarla. Esasında Türkiye'nin borçlanması belki şu anda 6.5-7 milyar civarında, çok büyük rakam değil ama önümüzdeki iki yıl içinde Türkiye'nin her yıl 2 milyar daha borç alması lâzım gelecek. Onları bir araya koyduğunuz takdirde onların faizlerini hesapladığımız takdirde Türkiye'nin çok önemli boçları var.

AYSAN : Üstelik o kitabınızın içinde var. Plânsız dönemle plânlı dönemde kalınma hızı bakımından fazla fark yok.

HATİBOĞLU : Benim arzum Türkiye'de keşke o plân yapılmasa idi de tarımı ihmal etme bahasına bu kötü sonuçlar ortaya çıkmasaydı ve keşke daha yavaş sanayileşseydik.

DURAKBAŞA : Sayın Gönensay sizin ekliyeceğiniz hususlar var mı? 1976 tahminlerinizde bir farklılık çıktı mı?

GÖNENSAY : Ben enflasyon oranını % 25 tahmin etmiştim. 1976'da 25'e varmadı, % 20 civarında kaldı. Fakat endekslerde bir takım hatalar var gibi geliyor bana. 1977 senesinin de tahminini yapayım. Bütçeye baktığım zaman Kamu İktisadi Teşebbüslerinin finansmanını 30 milyar kadar görüyorum. 1978 yılı sonunda para arzı aşağı yukarı 100 milyar olacak, 1977 de de bir 30 milyar eklenirse para arzında % 30 bir artış olacak.

AYSAN : Vadesiz mevduat dahil mi?

GÖNENSAY : Vadesiz ticari mevduat ve vadesiz tasarruz mevduatı dahil. Bir de fiilen tedavül eden banknot. Temel para arzında da % 30 civarında bir artış olacağını tahmin ediyorum.

AYSAN : Demek ki, 75 milyarı bulacağız.

GÖNENSAY : % 8'de gerçek bir büyüme olursa, önümüzdeki yıl % 22 lik bir enflasyon demektir.

DURAKBAŞA : İthalat ve ihracat tahminleriniz büyük isabetle gerçekleşti.

GÖNENSAY : Sayın Savaş'ın para arzı konusundaki fikrine de bu arada değinmek istiyorum. Para arzı hiç önemli değildir. Para arzının artışını aksine desteklerim, üretimi kamçılama bakımından faydalıdır dedi. Herhalde belirli ölçüler içerisinde, bunu söyledi. Tamamen sorumsuz bir artışın getirdiği şeyler çok kötü. Belki kendisine şu bakımdan hak verebilirim. Türkiye mali strüktürüne baktığımız zaman, aşağı yukarı % 70'i civarında para, ondan sonra sermaye piyasasındaki kıymetli evrak ve sigorta fonları geliyor. Mali strüktürünün % 70'i paradan oluşunca, finansman açısından tabii para arzının çok büyük rolü oluyor. Bu üretim artışlarını karşılayacak ve makul üretim artışlarını teşvik edecek ölçüde olduğu müddetçe, yani % 8-9 bir büyümeyi yetecek derecede olduğu müddetçe. Ama % 30-35 seviyelerine çıktığı zaman % 20-25 enflasyon yaratıyor ki, beş yıldır yaşadığımız enflasyon bence Türkiye'nin bünyesini süratle kemiriyor.

DURAKBAŞA : Sayın Akgün sizin 76 yı tahminleriniz.

AKGÜÇ : Ben 76'da emisyonun 55 milyarda olacağını tahmin ediyordum, galiba tuttu bir ara 56 yı bulduk. Şimdi de 54 civarında. Fiyat artışını % 20 tahmin etmiştim. O da o dolaylarda kaldı.

DURAKBAŞA : Yalnız GSMH'daki artış hızının 76 da 7 nin altına düşeceğini tahmin etmişsiniz.

AKGÜÇ : Evet, 7,2 oldu. Herhalde çok iyi bir zirai mahsulün etkisi ile... 77 için bekleyişlere gelince; fiyat artışlarının hızlanacağı kanısındayım. % 30 lara yaklaşabilir.

DURAKBAŞA : Yani 76 dan da fazla olacak diyorsunuz.

AKGÜÇ : 76'dan fazla olacaktır. Kamu İktisadi Teşebbüslerinin 81 milyar liralık açığını kapatacak dış imkân bulunamadıysa, bence para arzındaki artış bu yılından az olmayacak; % 35-36 artacak. Önümüzdeki yıl 80 milyar liraya yakın bir emisyon olacak. Tahminim bu. Dış ticaret konusunda, ihracatta çok önemli bir gelişme beklemiyorum, % 10-15 bir artış olabilir. 2 milyar \$'ın üstüne çıkar ihracat. İthalât da ise ister istemez bazı kısıtlamalara gidilecek. Aslında ekonominin ithal gereği çok daha yüksek olmasına rağmen, ithalât 5-5,5 milyar \$ civarında tutulmağa gayret edilecek. % 8,2 lik büyüme hızını hiç realist görmüyorum. Bu yıl ki büyümeyi % 7,2 lik bir hızı tutturabilirsek, bunu başarı olarak kabul etmek gerekir. İşsizlik Sayın Hatiboğlu'nun dediği kadar yüksek değil Türkiye'de. Ama gene de yüksek. Ben şunu ifade edeyim. Hiçbir zaman bizim Plân-

larımız bu kadar büyük dış borçlar, bu kadar fazla işsizlik öngörmedi, bunları plânlamadı. Gerçekten rakamlara baktığımız zaman dış borçlar konusunda gayet ihtiyatlı idi. İşsizlik konusunda da bu kadar büyük işsizlik öngürmüyordu. Ama, hala iddia ediyorum ki, bu Plân bir tarafa bırakıldı, Plânın çok dışında keyfi uygulamalara gidildi. 1977 yılında işsizlik hem mutlak hem oransal olarak devamlı artacak.

DURAKBAŞA : Sayın Aysan, geçen yılın değerlendirmelerinde siz bütçede çok büyük bir açık (30 milyar) tahmin etmişsiniz. Oysa bu açık olmamış. Sayın Akgüç söylemişti, 2-3 milyar civarında açık var. Bütçe hemen hemen denk kapanıyor diye.

AYSAN : Devlet tahvilini saydıktan sonra, 12 milyar devlet tahvili ihraç etmişler, bu hariç 14 milyar açık var.

AKGÜÇ : Kamu kesiminin finansman açığı olarak ifade edersek olur. Bütçe açığı değil de, kamu kesiminin finansman açığı...

AYSAN : 14 milyar küçük bir açık değildir. Üstelik siz kesin hesaba bakın. Şimdi bütçenin uygulanılacak üç ayı var, önümüzde o üç aydan sonra da bir süre geçecek. Kesin hesap gelecek. Beş yıl sonra göreceksiniz ki, önemli açık var. Ama benim açığı tanımlamam başka türlü. Devlet tahvili ile karşılanan açığı da bütçe açığı sayıyorum.

DURAKBAŞA : Sayın Aysan, 1977 için bekleyişleriniz nedir?

AYSAN : Sayın Akgüç'ün tahminlerine katılıyorum.

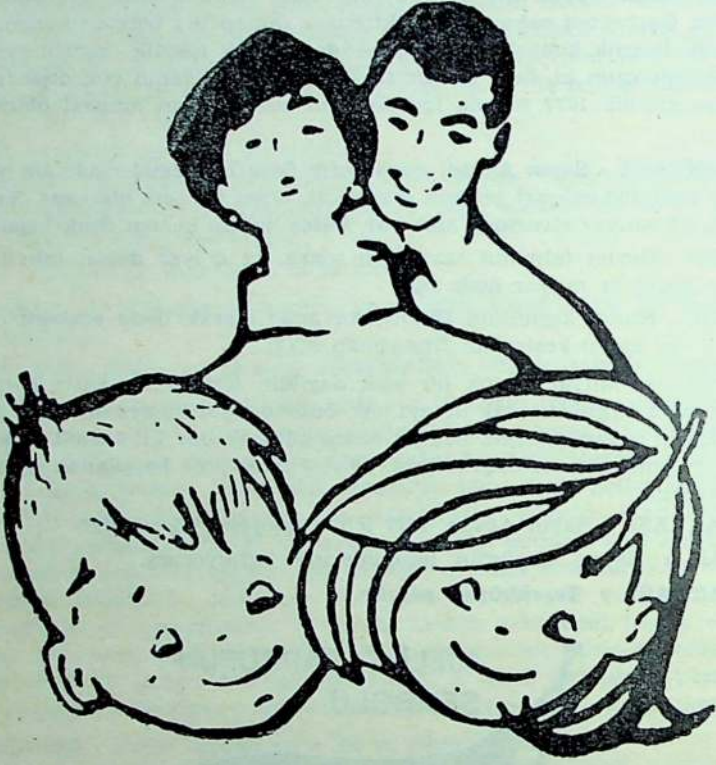
DURAKBAŞA : Teşekkürler ederim.

MİLLİ TASARRUFUN
SEMBOLÜ

TÜRKİYE BANKASI

paranızın... İstikbalinizin emniyetli

SİZE HİZMET BİZİM GÖREVİMİZ
SİZE HİZMET BİZİM ZEVKİMİZ

**ANADOLU
BANKASI**

SERMAYE PİYASASI

Nerededir, Nereye Gidiyor?

Ertan ÖZGÜR

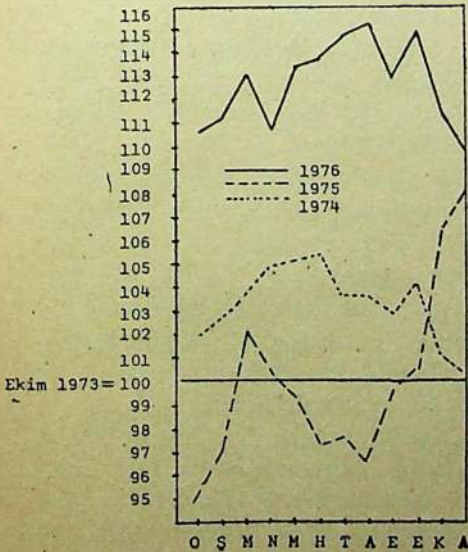
Dr. Ünal BOZKURT

Dr. Mehmet Şükrü TEKBAŞ

1.5 Milyar TL'lik Tahvilin ihraç edildiği ve yaklaşık 1,5 Milyar TL'lik da sermaye artırımı kararının alındığı 1976 yılını geride bırakmış bulunuyoruz. Geriye dönüp bakıldığında, «Türk Sermaye Piyasasının genel görüntüsü nedir ve 1977 yılına ait beklentiler neler olabilir?» sorusuna, Dr. Mehmet Şükrü Tekbaş'ın kısa incelemesi ile bu sayıda cevap aramaya gayret ettik. Diğer yandan, geçen sayımızdan itibaren yabancı ülkelerde sermaye piyasası ve bu piyasaların düzenlenmesiyle ilgili önlemler konusunda çok genel ve kısa bilgiler vermeye başlamıştık. Bu sayımızda da, gelişmiş piyasaların bir örneği olarak Japonya'da sermaye piyasası hakkında açıklamalarda bulunacağız. Yıllardır yasal bir çerçeveden yoksun olarak gelişen Türk Sermaye Piyasasına ilgi gösteren yatırımcılar ve küçük tasarruf sahiplerine Dr. Ünal Bozkurt'un bu incelemelerinin ışık tutabileceğini umar, 1977 yılında artık Türk Sermaye Piyasasının da yasal çerçeveye kavuşmuş olmasını gönülden dileriz.

BANKA ve EKONOMİK YORUMLAR

Geride bıraktığımız 1976 yılının Aralık ayında da, sermaye piyasasının Hisse Senetleri kesimindeki durgunluk devam etmiştir. Sermaye Piyasasının hisse senetleri kesimindeki durgunluğun yılın son aylarına kadar sarkması farklı yorumlara yol açmıştır. Piyasa çevrelerinde, bu durgunluk «Menkul kıymetlere yatırılacak fonların azalmasından değil, yatırım yapılacak menkul kıymet bulunamamasından doğmaktadır...» şeklinde izah edilebildiği gibi «Menkul kıymetlerin enflasyona karşı dayanıklı olmamaları», «Yasal çerçeveden yoksun olan sermaye piyasamızda yatırımcıların

TABLO A			
EKONOMİK YORUMLAR İNDEKSİ ¹			
12.10.1973 = 100			
BANK.	1974	1975	1976
Aylar			
Ocak	101,97	95,32	110,72
Şubat	102,84	97,16	111,13
Mart	103,66	102,02	113,07
Nisan	104,92	100,31	110,80
Mayıs	105,10	99,32	113,40
Haziran	105,27	97,08	113,63
Temmuz	103,79	97,54	114,71
Ağustos	103,67	96,52	115,09
Eylül	102,96	99,50	112,94
Ekim	104,22	100,53	113,93
Kasım	101,30	106,58	111,59
Aralık	100,19	108,04	109,67
Yıllık			
Ortalama	103,32	99,99	112,56

¹ Bu indeks, seçilmiş 40 kuruluşa ait hisse senetlerinin satış fiyatlarına göre hazırlanmıştır.

TABLO B			
BANKA ve EKONOMİK YORUMLAR İNDEKSİ ¹			
1973 = 100	1974 = 100	1975 = 100	
Aylar	1974	1975	1976
Ocak	100,96	95,14	102,15
Şubat	101,81	96,98	102,59
Mart	102,63	101,83	103,83
Nisan	103,88	100,12	102,21
Mayıs	104,06	99,13	104,35
Haziran	104,23	96,90	104,79
Temmuz	102,76	97,36	105,47
Ağustos	102,64	96,34	106,16
Eylül	101,94	99,31	104,40
Ekim	103,19	100,34	105,13
Kasım	100,30	106,38	102,64
Aralık	99,20	107,84	101,08
Yıllık			
Ortalama	102,30	99,81	103,73

¹ 1976 kolonundaki değerler, seçilmiş 45 kuruluşa ait hisse senetlerinin satış fiyatları esas alınarak hazırlanmıştır.

yeterli güvence ve düzenli bilgiden mahrum olmaları» ve nihayet «Alternatif yatırımların daha kârlı ve randımanlı olması» gibi nedenlerle de izah edilebilmektedir. Kanımız odur ki, sermaye piyasasındaki durgunluğun tek bir sebeple izahı olanaksızdır. Ancak, menkul kıymetlerin enflasyona karşı dayanıklılığını yitirmeleri, tek başına olmamakla beraber durgunluğun ilk ve en önemli nedeni olarak görülebilmektedir. Nitekim, enflasyon hızının yüksek olduğu 1974 ve 1976 yıllarına ait BANKA ve EKONOMİK YORUMLAR Genel İndeksi eğrilerinin benzerliği bu yargıyı desteklemekte, satılmayan tahvillerin önemli hacimlere ulaşması ve 1976 yılında Bankacılık sistemindeki tasarruf hacminin önceki yıllara kıyasla artış hızının yavaşlaması, en azından, menkul kıymetlere yatırılacak fonların başka alanlara kaydığının göstergesi olabilmektedir.

1976 yılında Hisse senetleri genel fiyat seviyesi 1975 yılına nazaran % 12,5 dolaylarında artmıştır. Artışı etkileyen en önemli faktör, 1976 yılında, hisse senetleri tedavül eden Anonim Şirketlerden önemli bir bölümünün sermaye artırımı kararı almış olmalarıdır. Kasım 1976 ayına nazaran Banka ve Ekonomik Yorumlar Genel İndeksi Aralık ayında 2 puanlık bir gerileme kaydederek 109.67 puana düşmüştür.

Diğer yandan, 1,5 milyar TL.lık tahvilin ihraç olunduğu 1976 yılında, bu miktarın % 10'unu teşkil eden 150 milyon TL.lık bölüm Aralık 1976 ayında ihraç olunmuştur. Aralık ayındaki ihraçlarla birlikte, önceki aylarda ihraç olunan ve satış süre-

sini tamamlamamış ve pazarlanamamış tahvillerin önemli yekûna ulaştığı, 1977'ye devredildiği bilinmektedir.

1976 Yılı İçinde Sermaye Piyasası

Yıllardır sürdürülen Sermaye Piyasası Kanununun çıkarılması çalışmalarının bir sonuca ulaştırılmadığı 1976 yılı içinde, işletmeler fon ihtiyaçlarının bir kısmını tahvil ve hisse senedi çıkararak karşılamışlardır.

Geçmiş yıllarda çıkarılan tahvil ve hisse senetleri dalgalanma göstermişlerdir. Hisse senedi ihraçları ilk defa 1973 de tahvil ihraçlarını aşmış ve 1974 de de çıkarılan tahvillerin üç mislini bularak 1900 Milyon TL.lık rekor düzeye ulaşmıştı. Ancak 1975 de tahvil ihraçları büyük artış göstererek o yıl gerileyen hisse senetlerini tekrar aşmıştı. 1976 daki durum ise çıkarılan tahvil ve hisse senetleri itibariyle 1975 deki duruma çok benzemektedir.

Tahvil Piyasası :

1976 yılındaki tahvil ihraçları yılın ilk yarısında çok düşük seviyelerde gerçekleşmesine (1) rağmen, yılın ikinci yarısında büyük artış göstererek Haziran sayımızdaki tahmini doğru çıkararak 1975 in rekor seviyesine ulaşmış ve hatta onu geçmiştir. 1976 yılının ilk 6 ayında çıkarılan tahviller 1975 yılının aynı dönemine oranla % 50 oranında az iken, sadece Temmuz, Ağustos ve Eylül aylarındaki ihraçlar 1976 toplamının 1975 i aşmasını sağlamıştır. Ancak Ekimden itibaren tahvil piyasasında bir yavaşlama başlamıştır.

Yıl içinde tahvil piyasasını etkileyen bir olay, Merkez Bankasının satış süresi içinde (satışın yapıldığı tarih ile satış süresinin bitim tarihi arasındaki süre) bu süreye ait faiz miktarı tutarında nominal değer altında fiyattan satış yapılabilmesinin imkân dahiline sokulmasıdır. Tahvillerin bu karar ile nominal fiyatın altında satılabilmesi, bazı kimselere tahvilleri cazip kılmıştır. Bu şekilde çıkarılan tahvillerin toplamı 490 Milyon TL. yi bulmuştur.

1976 yılı içinde ekonomimizi yakından ilgilendiren olaylardan biri, bankaların ikramiye dağıtımlarının yasaklanması olmuştur. Bu durumun, tasarrufları, banka mevduatları yerine başka alanlara yönelteceği ileri sürülmüştür. İkramiye ile banka mevduatı arasında kuvvetli bir ilişkinin bulunduğu ve ikramiyenin teşvik gücünden mahrum bırakılan mevduatın azalacağı ve tasarrufların tahvil, hisse senedi alanına yöneleceği görüşü ne derece doğrudur? Bu konuda tam bir açıklık getirebilmek, ancak ikramiye ile banka mevduatı arasındaki ilişkinin ve ayrıca tasarrufların çeşitli kullanım yerlerine yönelmesini etkileyen faktörlerin araştırılması ile olacaktır. Bu ise büyük bir çalışmayı gerektirir. Ancak, banka mevduatının son yıllar-

(1) Bak. Banka ve Ekonomik Yorumlar Dergisi, Haziran 1976 sayısı.

daki trendine bakacak olursak 1976 yılında görülen nisbi azalmayı tamamen ikramiyelerin kaldırılması ile açıklayamayız. Diğer taraftan tahvil ihracılarındaki artışı da aynı etkene bağlayamayız. Bu arada, başka faktörler, örneğin fiyatların artış hızı, ülkemize gelen DÇM kredileri gibi faktörler de bu konuda dikkate alınmalıdır.

Yıl sonuna doğru bankaların tekrar ikramiye dağıtabilmek için yaptıkları çalışmalar sonuç vermemiştir. Bu çalışmaların 1977 içinde de sürdürülmesi beklenmektedir.

1976 yılı, çıkarılan tahvillerin miktarı yönünden rekor bir yıl olmakla beraber, satışa çıkarılan tahvillerin bir kısmı henüz satış sürelerini tamamlamamış, bir kısmı da sürelerini tamamlamış olmakla beraber tamamen satılamamışlardır. Bu tahvillerin satışına 1977 başlarında da devam edilecektir. 1976 da çıkarılan tahvillerin satışının 1977 ye kayması, bu yılda çıkarılacak tahvilleri olumsuz yönde etkileyebilecektir.

Hisse Senedi Piyasası :

1976 yılı içinde halka sunulan hisse senetleri 658 Milyon TL. ile 1975 rakamlarının biraz gerisinde kalmıştır. 1976 yılının asıl ilgi çeken yönü ise çok sayıda işletmenin sermayelerini artırmaları olmuştur (2).

Aralık 1976 sayımızda yer alan 15 işletmeye ek olarak Transtürk Holding de sermayesini % 100 artırarak 150 Milyon TL. dan 300 milyon TL. ya yükseltmiştir.

Hisse senedi piyasası 1976 da, 1975 e oranla daha hareketli bir yıl geçirmiştir. Yıl içinde hisse senetleri fiyatları genellikle yükselme kaydetmiş ve Dergimizin 40 işletmeye ait fiyat indeksi (12.10.1973 = 100) yıl sonları itibarıyla 1974 de 100.19, 1975 de 108.04 iken 1976 da 100.67 olmuştur. Diğer taraftan yıllık ortalamalar 1974 de 103.32, 1975 de 99,99 iken, 1976 da 112,56 ya yükselmiştir.

1976 yılı, özellikle Yapı ve Kredi Bankası ve Garanti Bankası'nın hisse senetleri yönünden hayli ilginç geçmiştir. Bu iki bankayı, çeşitli grupların ellerine geçirebilmek için yaptıkları mücadele, hisse senetlerini görülmemiş şekilde yükseltmiştir. İki bankanın da yüksek oranlarda (3) sermaye artırımlarına gitmeleri ile hisse senetleri fiyatları bir düşme göstermiştir. Ancak sermaye artırımından sonraki bu fiyatlar bile, bankaların hisse senetlerini ele geçirebilmek için yapılan mücadeleden önceki fiyatlardan daha yüksektir.

(2) 1976 yılındaki sermaye artırımları için Bkz. Banka ve Ekonomik Yorumlar Dergisi, Aralık 1976 sayısı.

(3) Yapı ve Kredi Bankası % 100, Garanti Bankası % 87,5 oranında sermayelerini artırdılar.

Sonuç ve Bekleyişler :

1977 de enflasyon hızının 1976 nın çok üstüne çıkacağı tahmin edilmektedir. İşletmelerin fon ihtiyaçları giderek artacaktır. 1976 sonlarına doğru çıkarılan tahvillerin büyük ilgi görmemeleri, 1977 için tahvil ihraçlarının alıcı bulma yönünden bazı güçlüklerle karşılaşabileceğini göstermektedir. Bu yüzden, tahvil ihraçlarında 1977 içinde bir gerileme beklenmektedir. Diğer taraftan, tahvil ihracında beklenen gerilemeye karşılık, hisse senedi ihraçında bir canlanma beklenebilir. Ancak, çıkarılacak hisse senetlerinin tasarruf sahiplerine çekici kılınması gerekmektedir.

1977 yılında, işletmelerin 1976 yılı kârlarından dağıtacakları dividantlarda bazı değişiklikler olabilecektir. Sermaye artırımına giden işletmelerin eski miktarlarda dividant dağıtmaları kolay olmayacaktır. Diğer taraftan dividantları kısararak kapasitelerini artıran bazı işletmeler dağıtacakları dividantları artırabileceklerdir.

JAPONYA'DA SERMAYE PİYASASI :

1. Tarihçe ve Hisse Senedi Piyasasının Gelişmesi :

Japonya'da sermaye piyasasının ve borsaların ilk kez kuruluşu 19 uncu yüzyıl sonlarına rastlamaktadır. İlk borsalar, 1878 yılında Tokyo ve Osaka'da kurulmuştur. Anonim şirketlerin ve hisselerinin hızlı bir şekilde artışı borsaların kurulmasında önemli bir etken olmuştur. Gerçekte asıl neden, Feodalizmin çöküşü ile ticarî ayrıcalıklarını kaybeden «*Samurai*» ler için hükümetin çıkardığı büyük miktarlardaki tahviller olmuştur. Tahvillerin çıkarılmasında amaç, «*Samurai*» lerin iş kurmalarına yardımcı olmaktı. Böylesine büyük miktarda hükümet tahvilinin ihracı, ister istemez bunların likidasyonu için bir piyasanın oluşturulmasını gerektirmişti. Böylece Japonya'daki 2. Dünya Savaşı öncesi menkul değerler borsasında daha çok tahviller üzerine işlemler yapılmaktaydı. Ayrıca bu borsalar, kâr amacı güden anonim şirketler şeklindeki kuruluşlardı.

İkinci Dünya Savaşı sonrasında ekonomik istikrarı sağlamak için bir çok programlar hazırlandı. Bu arada «*Zaibutsu*» denen ve savaş öncesi dönemde endüstrinin büyük bir kısmına hakim olan (aile) holding şirketlerinin hisseleri devlet tarafından satın alındı. Yine aynı dönemde sermayenin belli ellerde toplanmasını önleyen yasa ile şirketlerin monopolleşmesini önleyen yasalar kabul edildi. İşte devlet tarafından «*Zaibutsu*» hisselerinin yanısıra yarı resmî şirketlerin hisseleri ve ekonomik gelişme sonucu hisse senedi ihraçları artınca 1945 yılında faaliyetlerini durduran borsalar 1949 yılında tekrar açıldı.

Savaş sonrası dönemde Japon sermaye piyasasının gelişmesinde yatırım fonlarının ayrı bir etkisi olmuştur. Japon yatırım fonları, A.B.D. deki yatı-

rım fonları gibi şirket şeklinde değildir. Genellikle fonu kuran şirket ile güvenilir kişi (trustee) arasındaki sözleşmede belirlenen esaslara göre kurulur. Her iki tarafta fonun varlıklarını oluşturur ve fona katılma belgelerini halka satarlar. Bu şekliyle bizim 1970 sermaye piyasasının düzenlenmesiyle ilgili yasa tasarısında önerileri yatırım fonlarına benzemektedir. Japonya'da yatırım fonları ikiye ayrılmaktadır. Birinci tür fonlar, sadece hisse senetlerine yatırım yaparken, ikinci tür yatırım fonları kamu ve şirket tahvillerine yönelmişlerdir. Sadece şirket hisse senetlerine yatırım yapan yatırım fonları hem kapalı, hem de açık türde olurlar. Tahvillere yatırım yapan fonlar ise sadece açık türde yatırım fonlarıdır (1). Bugün Japonya'da yatırım fonları banka, sigorta şirketleri ile kıyaslanabilecek bir büyüklüğe ulaşmışlardır.

2. Menkul Değerler ve Borsalarıyla İlgili 1948 Tarihli Yasa :

Savaştan sonra menkul değerler piyasasını düzenlemek, yatırımcıları korumak amacıyla alınan yasal önlemlerin en önemlisi 1948 tarihli yasadır. Bu yasa, A. B. D. deki 1933 tarihli Menkul Değerler ve 1934 tarihli Borsalarla ilgili yasalar örnek alınarak hazırlanmıştır.

Yasaya göre, 50 milyon yen veya daha fazla miktardaki menkul değer ihracı için Maliye Bakanlığından izin alınacaktır. İzin alındıktan sonra ihrac edilen menkul değerlerin halka satışına başlanabilir. Bu amaçla ihrac hakkında bilgileri kapsayan broşür yatırımcılara dağıtılır. Bu şekilde menkul değer ihrac eden şirketler iş durumu, finansal durum, sermaye, yatırımlar, şirket yöneticileri hakkındaki bilgileri her bir finansal yıl boyunca vermek zorundadırlar. Aynı zamanda bu bilgiler kamuya da açıklanır.

1948 tarihli yasada aynı zamanda menkul değerler üzerine iş yapan şirketler hakkında bir çok kısıtlayıcı hüküm vardır. Örneğin Maliye Bakanlığı bu tür şirketlerin istediğinde faaliyetlerini durdurma, izin belgesini iptal etme yetkisine sahiptir. Ayrıca çeşitli araçların borçlanmaları, konsinye olarak bırakılan menkul değerlerin teminat olarak kullanılmalarıyla ilgili maddeler de yasada yer almaktadır.

1948 tarihli yasanın en önemli özelliği Finansal kurumlarla menkul değerler üzerine iş yapan kişi (dealer) hakkında kesin ayırım yapmasıdır. Buna göre bankalar dahil tüm finansal kurumlar menkul değer işlemlerinde gerek (dealer) gerekse (underwriter) olarak görev yapamazlar. Bu sınırlama hükümet tahvilleri mahalli idarelerin çıkardıkları tahviller ve garanti edilmiş tahviller için söz konusu değildir.

(1) Yatırım fonlarının türleri hakkında bilgi edinmek için bakınız: **Sermaye Piyasası Etüdü** (TTOSOTBB Matbaası, Ankara 1964), Ünal Tekinalp (Yatırım Ortaklıklarının Düzenlenmesinde Temel Alınabilecek İki Model ve Türk Sistemi) **İktisat ve Maliye Dergisi**, XVII. Ünal Bozkurt, **Sermaye Piyasası Analizleri**, Teksir Edilmiş Ders Notları, İ.Ü.İ.F.İ.E. Yayını No: 6, İstanbul 1976, s. 47 - 63.

3. Japonya'da Borsaların Yapısı :

Japonya'da Tokyo, Osaka, Nagoya, Kyoto, Kobe, Hiroşima, Fukuoka, Niigata ve Sapporo'da olmak üzere 9 menkul değerler borsası vardır. Borsaların içinde en büyüğü Tokyo ve Osaka'dır.

Tüm borsalarda iki tür üyelik söz konusudur : a) Kayıtlı üyeler, b) Yardımcılar. Kayıtlı üyeler borsada işlem yaparken, yardımcıları kayıtlı üyeler arasında aracı rolü oynar. Tokyo Borsasında kayıtlı üyelerin maksimum sayısı 100, yardımcıların ise 12 dir.

4. Menkul Değerlerin Kote Edilmesi :

Yokyo Borsasında kote edilmiş menkul değerlerin tamamına yakın kısmı hisse senetleridir. Tahviller üzerine borsalarda pek az işlem yapılmaktadır. Kote edilmiş hisse senetlerinin büyük bir kısmı ise adi hisse senetleridir.

Tokyo, Osaka ve Nagoya borsalarında kayıtlı hisse senetleri iki bölümde işlem görmektedir. Birinci ve ikinci bölüm. İkinci bölümde işlem gören hisse senetleri, birinci bölüm için gerekli kotasyon koşullarını karşılayamayan ve genellikle tezgâh üstü piyasalarda işlem gören hisse senetleridir. Tezgâh üstü piyasaların yatırımcı için gerekli korumayı sağlayamaması nedeniyle söz konusu borsalarda 1961 yılında ikinci bölümler açılmıştır. Bu tarihten itibaren ise borsalarda şöyle bir uygulama başlamıştır : Piyasaya yeni çıkartılan hisse senetleri ilk önce ikinci bölüme kote edilmekte ve orada işlem görmektedir. Birinci bölümde işlem görmek için gerekli özel koşullar yerine geldiğinde hisse senedi bu bölüme kote edilebilir.

Birinci ve ikinci bölümlere hisse senetlerinin kote edilmesi için gerekli koşullar :

A. Birinci Bölüm :

1. Sermaye miktarı : Son üç yılda bir milyar Yen veya daha fazla.
2. Şirketin en az üç yıl önce kurulmuş ve kuruluşundan bu yana faaliyetlerine ara vermemiş olması gerekir.
3. Şirket son üç yıllık dönemde % 10 veya daha fazla kâr payı dağıtmış olmalıdır. Aynı şekilde bu dividant ödemelerini gelecekte de ödeyebilecek gücü bulunmalıdır.
4. Ortaklarının sayısı 3000 veya daha çok olmalıdır.
5. Küçük ortakların payı, ihraç edilmiş hisse senetlerinin % 20 veya daha çok olmalıdır.
6. Son 6 ayda işlem gören hisse senedi miktarı 200.000 veya daha çok olmalıdır.

B. İkinci Bölüm :

1. Sermaye miktarı: Son üç yılda 100 milyon Yen veya daha fazla.
2. Şirket en az üç yıl önce kurulmuş olmalı ve faaliyetine kuruluşundan bu yana ara vermemiş olmalıdır.

3. Şirketin son iki yılda muhakkak kâr payı dağıtmış olması gerekir. Son faaliyet döneminde dağıtılan kâr payı ise % 10 veya daha fazla olmalıdır.
4. Ortaklarının sayısı 400 veya daha çok olmalıdır.
5. Yeni hisse senedi ihracından sonra 5000 hisseden az ortakların payları sermaye miktarına bağlı olarak 600.000 (veya daha çok) hisseye yükselecektir.

Japonya'da kâr payları yılda iki kez dağıtılır ve dağıtılan kâr payları üzerinden % 5 vergi kesilir. Yeni hisse senedi ihraçları halka satılmakta. çok mevcut ortaklara yapılır ve başabaş değerden yeni çıkartılan hisseler satılır. Bu uygulama bir çok yabancı yatırımcıyı Japon şirketlerinin hisselerine yatırım yapmaya sevkeden bir faktör olmuştur.

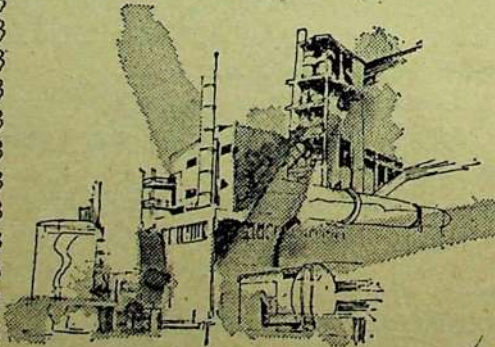
Yeni hisselerin ortaklara dağıtımına şirket yönetim kurulu karar verir. Karar basında yayınlandığı gibi ihraç tarihindeki ortaklara da teker teker bildirilir.

Görüldüğü gibi Japonya'da da sermaye piyasasının düzenlenmesiyle ilgili önlemler spekülasyonlara meydan vermeden fonların ekonomi içinde akışını sağlamak ve bu arada küçük yatırımcıları korumak amacına yönelmiştir.

sanayi dönük yatırımlar
ve 4000'i aşan ortağıyla
halka açık
gerçek kuruluş

 **TÜRKİYE
GARANTİ
BANKASI**

Sizlerle mutlu - Sizlerle güçlü

International

International 1200 D her türlü işinizde kullanabileceğiniz yepyeni bir pikaptır. Yumuşak, zarif hatları, konforlu şöför mahallii ile otomobil kadar rahattır.

Kamyonlarda kullanılan ve kamyonu çekile ve taşıma gücü veren parçalar, geliştirilerek bu pikabın imalinde kullanılmıştır. Bunun için geniş kasası ve yüksek taşıma kapasitesi ile kamyon kadar güçlüdür. Hafif, süratli ve kullanışlı olması, özellikle şehir içi, nakliye ve uzun yol problemlerinizi kökünden halledecektir. Aradığınız zaman bol ve orijinal yedek parçasını bulabilirsiniz.

1200 D
PİKAP
otomobil kadar
rahat
kamyon kadar
güçlü

140 BEYGİR GÜCÜNDE
NET 1750 kg. TAŞIMA
KAPASİTESİNE SAHİP

Türkiye Genel Distribütörü
MOTORLU ARAÇLAR TİCARET A.Ş.
Büyükdere cad. 4, Levent, Dışişleri Köyü, İstanbul
Tel. 64 48 91 64 48 92

ÜRETİMİMİZ

GARANTİSİ ALTINDADIR

ÜSTÜN TEKNOLOJİNİN GETİRDİĞİ GERÇEK KALİTE

ELEKTRİK MOTORLARI

Dünyaca en ünlü ve kaliteli elektrik motoru olan BROWN BOVERİ uluslararası normlara ve standartlara uygun olarak Brown Boveri and Cie lisansı ile yurdumuzda imal edilmekte ve;

- Normal ayaklı ve flanşlı
- Müşteri isteğine ve kullanılma yerine göre özel

tipler olarak yurt ekonomisinin ve elektrik motoru kullananların yararına uygun fiyat ve satış şartları ile sunulmaktadır.

Elektrik motoru kullanıyorsanız BROWN BOVERİ'yi ve WAT'ı arayınız.

Teknik olanaklarımız ve servisimizle, size de en ekonomik çözümü sağlayacağız...

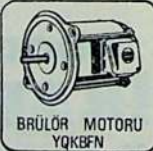
AYAKLI QU
(Kendinden soğutmalı)

ABC FLANŞLI QUFA
(Kendinden soğutmalı)

ÇİFTMİLLİ QK2W

BRÜLÖR MOTORU
YQKBFN

SİRKÜLASYON POMPASI
QKF

Satıcı ilişkileri, sipariş ve danışma için

WAT ELEKTROMEKANİK CİHAZLAR VE MOTOR SANAYİİ A.Ş.

Meclisi Mebusan Caddesi No 327 Dursun Han Kat.7 Salıpazarı - İSTANBUL TELEFON : 49 0195 - 45 7025.

Sayın Hayri Tokay, 1955 yılında, işbirliği ile Türkiye'de II. Demir Çelik Tesisi Kurulma Projesi hazırlığında İşletmeler Bakanlığı (Bugünkü Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı) Müsteşarı ve Etüd-Plân Dairesi Başkanı bulunuyordu.

Banka ve Ekonomik Yorumlar
Dergisi Notu

İrânın Krupp'a İştiraki

Kısa bir süre önce gazeteler ve radyolar ünlü Krupp firmasının hisse senetlerinden % 25'ini İrân'a sattığı haberini yayınladılar. (*) 165 yıllık geçmiş olan ve Alman silâh endüstrisinin simgesi sayılan bu dev kuruluşun sermayesine yabancı bir devletin önemli bir oranda katılması bütün dünya için biraz şaşırtıcı oldu.

Bu büyük sermaye katkısı için İrân'ın ne ödiyeceği bilinmemekle beraber Krupp açısından bu ölçüde parasal bir operasyona şiddetle ihtiyaç duyulduğu anlaşılmaktadır. Zira Holding içinde yer alan ortaklıklardan bazılarının artan zararları, 1967 de olduğu gibi, firmayı yeniden bankaların kucağına itmeye başlamıştır.

Petrol gelirlerinin çoğalmasi ile büyük dış yatırımlara yönelen İrân'ın Krupp'a hissedar olma isteği ötedenberi bilinmekte idi. İrân bu arzusuna kısmen kavuşmuş olmaktadır: İrân'a verilen %25 sermaye payı, Krupp Holdinginin ana şirketinden değil, sermayesinin tamamına sahip olduğu bir yavru şirketten (Fried. Krupp Hüttenwerke AG) dir. Ancak bu iştirâk, İrânlılara bir limited ortaklık şeklinde olan ana şirketin (Fried. Krupp GmbH) müdürler kurulunda bir üyelik sağlamıştır. Bu üyelikle İrânlılar, tüm kuruluşun iç bünyesini daha yakından tanımak, belki de ana şirkete de sermaye iştirakinde bulunmak fırsatını elde edeceklerdir.

Krupp, kurulduğu gündenberi hep bir tek yöneticinin mutlak hakimiyeti altında kalmış ve kaderini o yöneticinin tutumu tayin etmiştir. Şimdiki yöneticisi Berthold Beitz'e bazıları Krupp'un kurtarıcısı, bazıları da tereke tasfiye memuru gözü ile bakmaktadırlar.

(*) Son günlerde gazeteler İrân'ın Krupp'un Brezilya'daki hisselerine de % 40 oranında ortak olmak istediğini bildirdiler.

Krupp'un Kuruluşu ve Gelişmesi

İçice geçmiş üç halka ile temsil edilen Krupp firmasının temeli, 20 kasım 1811 de Essen'li eski bir aileden gelen Friedrich Krupp tarafından bir çelik döküm fabrikasının kurulması ile atılmıştır. İlk zamanlar işletme, teknik zorluklarla karşılaşmış ve başarılı olamamıştır. 1826 da Friedrich Krupp öldüğü zaman eşi Therese, 4 işçi ile çalışan küçük fabrikayı 14 yaşındaki oğlu Alfred ile yürütmek zorunda kalmıştır.

Krupp'u geliştiren, büyüten ve onu dünyaya tanıtan Alfred Krupp olmuştur. Üstün teknik, ticarî ve yönetici yetenekleri olan bu kişi, evvelâ yüksek vasıflı çeliği eritmeği başarmış ve çeşitli sanayi kollarında kullanılan mil, silindir gibi yardımcı araç ve gereçler üretmeye başlamıştır.

Firma gerçek gelişmesini demiryollarına borçludur. Buhar makinesinin kara ulaştırmasına uygulanmasıyla meydana gelen bu toplu ulaştırma ve taşıma aracı, Krupp firmasına dingil, yay, ray gibi yeni siparişler getirmiştir. Alfred Krupp, demiryolu için dikişsiz tekerlek çemberi yapmayı icat etmiştir. Firmanın simgesi olan birbirine takılı üç halka, üst üste konmuş üç tekerlek çemberinden oluşmuştur. Çalışan işçi sayısı 1850 de 300 den 1857 de 1300 e çıkmıştır.

Alfred Krupp herşeyden önce kaliteye önem vermiştir. Bu amaçla yenilikler peşinde koşmuş; en iyi döğme çeliği yapabilmek için 1861 de buharla çalışan en güçlü şahmerdanı tesislerine koymuş; Avrupa'da ilk defa Bessemer usulü ile çelik üretmiştir. Çelik dökümden top namlusu imaline 1844 de başlamış ise de Prusya Hükümetinden ilk siparişi 1859 da almıştır.

Bu senelerde Krupp, vasıflı çelikten mamuller üreten bir tesis idi. Hammaddesini satın almak zorunda idi. 1864 den sonra Alfred Krupp kömür ve demir madenlerini kiralayarak veya satın alarak hammadde ve yakıt kaynağını sağlama bağladı.

1870-1880 senelerinde tesisler genişletildi; yeni mamuller (sahra topu, gemi şaftı, gemi ve lokomotif aksamı) üretim programına alındı. Yabancı ülkelerden önemli miktarlarda top siparişi geldi. Birleşik Amerika'da demiryolu şebekesinin genişletilmesi ray taleplerini arttırdı. Alfred Krupp 1877 de öldüğü zaman Krupp firması 20.000 insanın çalıştığı büyük bir kuruluş olmuştur.

Alfred Krupp'un oğlu Friedrich Alfred hem tesisleri büyüttü, hem de hammadde kaynaklarını genişletti. Yeni özel ve vasıflı çeliklerin üretimine geçildi. Friedrich Alfred 1902 de öldüğü zaman çalışanların sayısı 40.000'i bulmuştu.

Friedrich Alfred'in erkek evladı yoktu; vârisi büyük kızı Bertha idi. Vasiyeti gereğince Firma 1903'te bir anonim ortaklık şeklini aldı. 1906 da Bertha, Dr. Gustav von Bohlen und Halbach ile evlendi ve kocasına Krupp soya-

dını da taşıma hakkı tanındı. Böylece 1909 da Dr. Gustav Krupp von Bohlen und Halbach anonim şirketin yönetim kurulu başkanı ve en üst amiri olmuştur.

Birinci Dünya Savaşına kadar ve bu savaş yılları içinde Krupp büyümeğe, gelişmeğe, teknik alandaki yeni buluşları tesislerinde uygulamaya devam etti. Üretimini büyük bir kısmını harp sanayiine çeşirmişti. 1914-1918 senelerinde Krupp'ta 180.000 kişi çalışıyordu.

Birinci Dünya Savaşından yenilerek çıkan Almanya'nın imzaladığı Versailles Sözleşmesi, silâh üretimini yasakladığı gibi; Ruhr havzasının işgâli, markın değerini kaybetmesi de Krupp için ağır darbeler oldu. Üretim yeniden lokomotif, vagon, ray ve kamyonla çevrildi. Çalışanların sayısı 48.000'e düştü.

Dünya ekonomik bunalımından sonra, yani 1931-1933 senelerinde Krupp kendini yeniden topladı. Almanya ve diğer ülkeler için çelik konstrüksiyonlu köprü siparişleri, lokomotif ve kamyon üretimi, firmaya yeni çalışma alanları açtı.

1933'te Hitler'in ve nasyonal sosyalizmin iktidara gelmesiyle Almanya yeniden silâhlanmaya ve Krupp'a yeni siparişler vermeye başladı. Nazi Almanyasının yeniden silâhlanmasında Krupp en büyük rolü oynadı. 1943 yılında Fried Krupp anonim ortaklığı, anonim ortaklıkların tek tacir işletmesine çevrilmesini kolaylaştıran kanundan da yararlanarak tek tacir işletmesi haline getirildi. Aynı zamanda firmanın tek sahibi durumunda olan Bertha Krupp von Bohlen und Halbach, 1907 doğumlu oğlu Alfried von Bohlen und Halbach yararına bütün haklarından vazgeçti. 1943'te bu zat Krupp'u devraldığına Krupp, Almanyanın her yöresine yayılmış, adeta küçük bir imparatorluk olmuştu. Yalnız Essen'deki işletme arazisi 5 milyon metre kareyi, çalışan işçi sayısı 200.000'i geçiyordu.

İkinci Dünya Savaşından Sonra Krupp

1945'te sona eren İkinci Dünya Savaşı Krupp'u çok sarsmış, korkunç tahribata uğratmıştı. Tüm tesislerin kapladığı alanın üçte biri temelinden yıkılmış, üçte biri orta derecede hasar görmüş, üçte biri ise az hasarlı veya hasarsız kalmıştı. O tarihlerde bombardımanların sebep olduğu zarar 500-600 milyon mark olarak değerlendirilmişti.

Firmanın tek sahibi olan Alfried Krupp von Bohlen und Halbach, savaşın bitiminden hemen sonra Holdinge dahil diğer şirketlerin genel müdürleri ile birlikte nezaret altına alındılar. Almanya'yı işgal eden müttefik devletler sağlam kalan Krupp tesislerini aralarında paylaştılar: Demontaj adı verilen bu yağmada İngilizler, maliyeti 120 milyon mark olan demir ve çelik tesislerini söküp götürdüler. Essen civarında gayet modern bir asil çelik

fabrikası, en gizli çelik alaşımlarının reçeteleri ile birlikte ve 75.000 ton malzeme ile Sovyetlere verildi.

1947 yılında Alfried Krupp von Bohlen und Halbach genel müdürleri ile birlikte savaş suçlularını yargılayan Uluslararası Askerî Mahkeme önüne çıkarıldılar. Mahkeme, Krupp'u «dünya barışını tehdit eden uğursuz güçlerin simgesi» olarak suçlu gördü ve bütün Krupp mallarını Amerika, İngiltere, Fransa ve Rusya'nın temsilcilerinden kurulu Kontrol Komisyonu emrine verdi. Bu karar 1951'de gözden geçirilerek hafifletildi. Alfried Krupp von Bohlen und Halbach ve arkadaşlarının 6 yıllık mahkûmiyetleri yeterli görülerek serbest bırakıldılar.

1953'te Krupp'un parçalanması ve varlıklarının dağıtılması için yeni bir plan hazırlandı. Bu plan gereğince Krupp, elindeki kömür ve demir madenlerini, demir ve çelik tesislerine ait bütün hisse senetlerini en kısa zamanda elden çıkarmağa ve bir daha Almanya'da yeniden bu gibi tesisler kurmamağa ve sermayelerine katılmamağa mahkûm edildi.

İkinci Demir ve Çelik Merkezimizin Krupp'un İşbirliği İle Kurulması Girişimleri

Almanya'daki bu gelişmeleri yakından izleyen ve Karabük'ten sonra Yurdumuzda ikinci bir demir ve çelik merkezinin kuruluş hazırlıklarını yapan İşletmeler Bakanlığımız (1957 de faaliyet alanı değiştirilerek Sanayi Bakanlığı olmuştur) şu görüşü ortaya attı: Müttefikler Krupp'u demir ve çelik tesislerini satmaya ve Almanya'da bu konularda yeni yatırım yapmamağa mahkûm etmişlerdi. Krupp'un aynı konularda Almanya dışında yatırım yapmasına bir engel yoktu. Türkiye, ikinci demir ve çelik merkezinin kuruluşu için Krupp'un teknik ve malî olanaklarından ve yetişmiş insan gücünden yararlanabilirdi.

Yukarda Krupp'a özel bir kanunla hukukî şeklinin verildiğini ve tek tacir işletmesi hüviyetinde olduğunu belirtmiştik. Türü içinde benzeri olmayan bu kuruluşun tek sahibi her ne kadar Alfried Krupp von Bohlen und Halbach idi ise de, yönetim tamamen başka ellerde idi. Mal sahibi olan Krupp hiç bir işe karışmazdı; hatta holding içinde imza yetkisi bile yoktu. Tüm sevk ve idare bir genel koordinatörün başkanlığında toplanan ve 11 genel müdürden oluşan Müdürler Kurulunun elinde idi. O tarihlerde genel koordinatör Dr. Jannssen'di.

İşletmeler Bakanlığı, Türkiyede Krupp'un işbirliği ile ikinci demir ve çelik merkezini kurabilmek için bir plan hazırladı. Bakanlık yetkilileri bu planı Dr. Janssen ve ilgili arkadaşları ile görüşerek onlara kabul ettirdiler. Plan şöyle düşünülmüştü: Krupp firmasının çok güvendiği, üstün vasıflı bir uzman Türkiye'ye gelecek, Türkiye'de ikinci bir demir ve çelik sanayii merkezinin kurulması için gerekli ekonomik ve teknik olanaklarımızı, hammad-

de ve yakıt kaynaklarımızı inceliyecek ve bir rapor verecek. Rapor olumsuz olursa, Krupp ile bu konuda görüşmeler kesilecek; olumlu olursa ortaklaşa 1-2 milyon lira sermayeli bir şirket kurulacak. Bu maden arama ve etüd şirketi, ikinci demir ve çelik merkezinin kurulması için gerekli hammadde-leri, özellikle demir cevherini arayacak; bilinenlerin miktar ve niteliklerini tesbit edecek. Ancak taraflar bu şirketin de «à fond perdu» çalışmasını, yani olumlu sonuç vermezse koydukları sermayenin yok olmasını peşinen kabul edecekler. Arama ve etüd şirketinin çalışmaları olumlu sonuç vermişse, yani asıl şirketin kurulması için gerekli koşullar hazırlanmış ise, o zaman üç taraflı bir işletme şirketi kurulacak ve üretime geçilecek. Bu üç taraflı şirkete Krupp, demir ve çelik merkezi için gerekli makine ve malzemeyi aynı sermaye olarak verecek, özel sektör tarafından imtiyazı alınmış olan madenlere değer biçilecek ve Türk özel sermayesi bu suretle şirkete ortak olacak; Türk hükümeti de gerek inşaat giderleri gerekse işletme sermayesi şeklinde her türlü TL ihtiyacını karşılayacak bir sermaye koyacak.

Bu plan Krupp sorumlularınca da uygun görülerek yürürlüğe kondu. Yetkili bir uzmanın verdiği olumlu rapor üzerine 1955 yılında beş ortaklı ve bir milyon lira sermayeli Maden Arama ve Etüd Ltd. Şirketi kuruldu. Bu beş ortak eşit oranlarda Krupp, Sümer Bank, Etibank, Türkiye Emlâk Kredi Bankası ve Türkiye İş Bankası idi. Krupp araştırma için gerekli uzmanlar ile malzemeyi verecekti.

Maden Arama ve Etüd Ltd. Şirketi üç sene çalıştı. Araştırmalarının sonucunu bir raporda toplayarak 1959 da raporunu verdi ve aynı yıl şirketin tasfiyesine gidildi. Ancak araya ekonomi dışı bir takım etkenler karıştı ve kişisel hırslar ve hesaplar yüzünden proje gerçekleştirilemedi.

Hisse Senetlerinin Satışı

Krupp'un kömür ve demir madenlerine ve demir-çelik tesislerine ait hisse senetlerini satması ve bu konularda Almanya'da yatırım yapmaması hakkındaki karar, Krupp'tan gelen pasif bir direnişle karşılaştı. Kontrol Komitesi bu konuda zor kullanmaktan çekindi.

1953 yılında genel koordinatör Dr. Janssen çoktan yetmişini geçmiş bulunuyordu. Ona halef olarak Alfried Krupp von Bohlen und Halbach, Berthold Beitz'i buldu. Kırk yaşlarındaki bu sempatik adam, aslında hem Ruhr havzasının, hem de Krupp'un temsil ettiği sanayi dallarının yabancıları idi. Evvelâ bankada çalışmış, sonra Shell'in Hamburg şubesine girmiş, İkinci Dünya Savaşından sonra da sigorta dalında görev almıştı.

1953'te Alfried Krupp, Beitz'i yanına aldığı zaman Krupp Holdingi hammadde ve yakıt kaynaklarından yoksun kalmış; tesislerinin bir kısmı sökülüp götürülmüş; bir kısmına özgürlük verilerek ana şirket ile bağlantıları

kesilmiş; Doğu Almanya'da kalan fabrikalara ise Sovyetlerce elkonmuş bulunuyordu.

1953'ten Alfried Krupp von Bohlen und Halbach'ın ölüm yılı olan 1967 yılına kadar geçen süre içinde Krupp kendini toparlamaya çalıştı. Özellikle Müttefiklerin, demir ve çelik tesislerinin zorla tasfiyesi hakkındaki kararlarını yürürlüğe koymamaları toparlanmaya yardımcı oldu. Müttefikler, Alfried Krupp von Bohlen und Halbach'ın ölümünden bir yıl sonra (1968 de) tasfiye hakkındaki kararlarını bütün bütün kaldırdılar.

1967 ilkbaharında Krupp bir likidite bunalımı ile karşılaştı. Bankalar kredilerini kesmek istediler. Alman hükümetinin ve Kuzey Ren-Vestfalya eyaletinin kefaleti ile firma parasal darlıktan kurtulabildi. Ancak bu destek Beitzin yetkilerini kısıtlayıcı bir takım şartlarla sağlanabildi: Krupp, tek tacir işletmesinden bir sermaye şirketi haline getirildi; idare meclisinde bazı resmî görevliler yer aldı. Her ne kadar firmanın bu hale düşmesinden Beitz sorumlu tutulduysa da, Beitz Krupp firmasının geleceğini güven altına alan başarılı bir hamle yaptı: Alfried Krupp von Bohlen und Halbach'ın tek vârisi olan Arndt'ı veraset haklarından vazgeçmiye ikna etti. Arndt von Bohlen und Halbach, her sene kendisine ödenecek iki milyon mark karşılığında bütün veraset haklarından feragat etti. Bu suretle Beitz, bütün Krupp varlığını tesis ettiği Alfried Krupp von Bohlen und Halbach Vakfına devretmek olanağını buldu.

Holdings'in üst sevk ve idaresinden Almanyanın tanınmış iş ve finans adamları sıra ile gelip geçti (Vogelgesang, Krackow, Mommsen). 1970'e kadar yönetim kurulu başkanlığını yapan ve Deutsche Bank ile bir çok büyük holdinglerin yönetim kurulu başkanı olan Abs yerini Beitz'e terketti. Böylece Beitz hem Krupp Vakfının, hem de Krupp Holdinginin en güçlü adamı oldu. En yakın iş arkadaşı, eski bir Krupp mensubu olan Petry'dir.

Krupp, İran'la sermaye alış verişinden memnun görünmektedir. İran'dan tahsil olunacak hisse senedi bedelleri, firmayı canlandıran yeni kan olacaktır. Krupp İran'ı, sürekli petrol gelirleri dolayısıyla, geleceği olan büyük bir pazar olarak görmekte ve sermaye ortaklığı yolu ile bu pazarda rakipleri karşısında bir üstünlük ummaktadır. İran da kalkınması için Alman tekniğinden ve iş birliğinden yararlar beklemektedir.

Dr. Alp Gürus'un

TİCARET BANKALARIMIZDA FİNANSAL ANALİZ VE RASYO METODUNUN UYGULANMASI

Kitabının mevcudu tükenmek üzeredir. 154 Sayfa 1. Hamur kâğıda, Fiyatı 30.— TL.

Ödemeli olarak Banka Dergisi adresinden isteyebilirsiniz.

an-ka

**kalitede
güveneceğiniz
kablo**

Her türlü kablo imalâtındaki
başarısını kalitesi
ve markasıyla belgeleyen
AN-KA, 15 kV'a kadar
yüksek gerilim ve her tip
özel kablo yapma
olanaklarına sahiptir.

“MUTLULUK”

Çince tam 100 şekilde yazılabiliyor
Türkçede ise bir tek işareti var:

TÜRK TİCARET BANKASI

ULUSLARARASI BANKACILIK — DALGALI KUR SİSTEMİ VE ULUSLARARASI İKTİSAT : ÜÇ ÖNEMLİ İNCELEME

Av. Haluk A. KABAALIOĞLU, LL.M.

İçinde bulunduğumuz çağın özelliklerinden biri de, bankacılığın uluslararası alanda hızla gelişmesi ve «çok uluslu bankacılığın» ortaya çıkmasıdır (1). Aslında çok uluslu nitelik göstermeden de genel olarak bankaların uluslararası faaliyetleri önemli boyutlara ulaşmıştır.

Bu gün Sovyet Sosyalist Cumhuriyetleri Birliği'nde Karl Marx Meydanı No. 1 adresinde bulunan kuruluşun adı (ünlü Amerikan bankası) Chase Manhattan'dır. Londra'da bulunan Moscow Narodny Bankası da, doğu blokunun batıdaki temsilcisi niteliğindedir. Bu nisbeten sembolik faaliyetler önemli olmakla beraber, esas büyük boyutlara ulaşan gelişme, batı dünyasında görülen ve bankaların, yabancı ülkelerdeki faaliyetlerini basit «muhabir banka» ilişkisinden, temsilciliklere, yabancı bankaların paylarına iştirake, payların tamamını veya çoğunluğunu ellerinde bulundurdukları yavru ortaklık olarak o ülke yasalarına uygun olarak kurulan «subsidiary» lere, şube kuruluşlarına ve başka yabancı bankalarla müşterek teşebbüslere «Jeint Venture» lara kadar geliştirmiş olmalarıdır.

Bu alanda bir örnek vermek gerekirse Amerikan bankalarının uluslararası alanda hızla gelişen faaliyetlerine değinebiliriz. Gerçekten de 1972 yılı sonu itibarıyla 107 Amerikan ticaret bankasının 627 tane deniz aşırı şubesi olduğunu saptıyoruz. Bu şubelerin ellerinde bulundurdukları 80 milyar dolar, tüm Amerikan bankalarının dahili malvarlığının % 10 u gibi önemli bir bölümünü oluşturur (2). Aynı tarihte New York Clearing House bankalarının % 35 e yakın mevduatı yabancı bankalarda bulunmaktaydı. Londra'da bulunan şubeleri Amerika'nın yabancı ülkelerdeki malvarlığının % 54 ini oluşturmaktadır. Buna karşılık hemen belirtelim, İngiliz bankalarının sterlin dışında olan taahhütlerinin % 44 i Amerikan bankalarıdır.

(1) Bkz. Stuart William Robinson, Jr. : *Multinational Banking, A Study of Certain Legal and Financial Aspects of the Postwar Operations of the U.S. Branch Banks in Western Europe* (Thèse, Présentée à l'Université de Genève pour l'obtention du Grade de Docteur ès Sciences Politiques), A. W. Sijthoff, Leiden, 1972 s. 2 vd.

(2) Francis A. Lees : *International Banking and Finance, A Halstead Press Book* (John Wiley and Sons) New York, 1975 s. 3. vd.

Bankacılığın uluslararası alanda gösterdiği gelişmelere ilişkin bazı önemli eserler yayımlanmıştır. Ancak, şurasını belirtmekte yarar vardır ki, her gün gelişen, günün koşullarına uyan bir branş olan uluslararası bankacılık alanında her yönden tatmin edici bir eserin var olduğu kolaylıkla söylenebilir. Bununla beraber, Hamburg'da bulunan *HWWA- Institut für Wirtschaftsforschung* tarafından yayınlanan önemli bir inceleme konuyla ilgilenenlerin ilgisini çekecek özellikler taşımaktadır:

I

URSEL STEUBER : INTERNATIONAL BANKING, THE FOREIGN ACTIVITIES OF PRINCIPAL INDUSTRIAL COUNTRIES, A. W. SIJTHOFF, LEIDEN, 1976 (XII + 211 s. ; Dfl. 49.— veya 19 Dolar)

Institut für Wirtschaftsforschung'un Uluslararası Para Siyaseti Bölümü (*Internationale Wahrungspolitik*) Başkanı Hans-Eckart Scharer'in önsözleriyle yayınlanan «Uluslararası Bankacılık» adlı kitap aslında 1974 yılında Hamburg'da yayınlanan «*Interntionale Banken : Auslandsaktivitäten von Banken bedeutender Industrieländer*»'in bir çevirisidir. Bununla beraber, uluslararası bankacılık gibi hızlı gelişme gösteren bir alanda bu tür bir eserin iki yıl sonra başka bir dile çevrilerek yayınlanması önemli ölçüde gözden geçirilmesini, bir çok ekler yapılmasını gerektirir. Bu nedenle eserin 1976 da yayınlanan İngilizce baskısı yeni bir yayın niteliğindedir. (3)

Eser, beş bölümden oluşmakta ve ayrıca altı bölümde düzenlenen önemli ekleri biraraya getirmektedir. Eserin dipnotları da ayrı bölümde gösterildiğinden esas metin sadece 72 sahife tutmakta ve akıcı bir dille yazıldığından hızla okunabilmektedir. Ekler 115 sahife tutmakta ayrıca 11 sahifelik geniş sayılabilecek bir bibliyografyaya yer verilmektedir.

Birinci bölümde bankacılığın uluslararası nitelik kazanmasının genel boyutları belirtilmekte, bu gelişmeye yol açan nedenler incelenmektedir. İkinci bölüm, uluslararası bankacılığın aldığı çeşitli biçimlere değinerek bunların özelliklerini kısaca ortaya koymaktadır. Bu bölümde yer alan açıklamalarda bir eksiklik, bu değişik yöntemlerin hukuki özelliklerine değinilmemiş olmasıdır. Bununla beraber, konunun hukuki yönlerini incelemek iddiasında olmayan yazardan daha ayrıntılı incelemeler beklemek haksızlık olacaktır.

Eserin üçüncü bölümü, önde gelen sanayileşmiş ülkelerde bankaların dış ülkelerdeki faaliyetlerinin kapsamını ve yapısını ayrıntıları ile incelemektedir. Amerikan bankalarına ayrılan bölümde Bank Holding Company

(3) Eserin Almanca baskısı 1974 yılında Verlag Weltarchiv GmbH, Hamburg tarafından yayımlanmıştır.

Act'in hükümlerine ilişkin bilgilere kısa da olsa değinilmektedir. Amerikan *Federal Reserve* kaynaklarına göre 1965 yılında Amerikan bankalarının yabancı ülkelerdeki şube sayısı 211 ve malvarlığı 9 milyar dolar iken bu sayı 1973 de 650 şube ve 121 milyar dolara ulaşmıştır. (4). Bu yabancı şubelerin dağılımında Amerikan bankalarının Avrupa ülkelerine ağırlık vereceği düşünülürse de bunun doğru olmadığı anlaşılmaktadır. Gerçekten de şubelerin bölgesel dağılımında 227 şubeyle Lâtin Amerika ülkeleri önde gelmektedir. Kıt'a Avrupası ülkelerindeki şube sayısı 39, bu hesaba katılmıyan İngiliz ve İrlanda şubeleri sayısı 53 dür. Bahamalar'da görülen 94 şube, Yakın Doğu ve Afrika'da 17 şube bunları izlemektedir. Ayrıca ABD nin yönetiminde bulunan denizaşırı bölgeler veya trust ülkelerinde de 50 şube görülmektedir (5). Ancak burada şu hususu kaydedelim ki, her ne kadar Lâtin Amerika ülkeleri şube sayısında önde gidiyorsa da yapılan işler yönünden İngiltere, Londra para piyasasının önemi yüzünden, en başta gelmektedir. Gerçekten de Lâtin Amerika ülkelerindeki şubelerin toplam varlıklarının artışı 1972 de % 3 de (2.602 milyon dolarda) kalırken, İngiltere ve İrlanda'da bulunan şubelerde % 53 artışla (40.914 milyon dolar) olmuştur. Amerikan bankalarından sonra İngiliz bankacılık sistemi ve İngiliz bankalarının uluslararası faaliyetleri incelenmiştir. Bunu Alman bankalarının müşterek teşebbüsleri, yavru ortaklık olarak kurdukları kuruluşlar ve çok uluslu bankacılığa gidiş konusunda verilen açıklamalar izlemektedir. Fransız bankacılık sistemine de değinilmekte özet halinde bilgiler verilmektedir. Son yıllara kadar çok sert bir mevzuatı olan Japonya'nın 1970 lerde liberalleşme yolunda önemli adımlar atması gerek yabancı bankaların bu ülkedeki faaliyetlerini ve gerekse Japon bankalarının dış ülkelerdeki çalışmalarını nisbeten de olsa serbestleştirmiştir. Japon bankalarının hızla artan Japon Dış Ticaretine paralel gelişmesi incelenmekte ve özellikleri belirlenmektedir.

Dördüncü bölüm, bankaların uluslararası faaliyetlerinde tercih ettikleri önemli finans merkezlerini incelemekte ve bunları Avrupa, A. B. D. ve Uzak Doğu başlıkları altında toplamaktadır.

Bilindiği gibi Japon ve Avrupa Bankalarının, yabancı ülkelerdeki faaliyetleri, 1960 ların ikinci yarısından sonra artmış, ilk zamanlarda bölge olarak Avrupa ve ABD tercih edilirken, son yıllarda Uzak Doğu ve Orta Doğu da önem kazanmıştır. Uluslararası faaliyetleri olan bankaların, şube, yavru ortaklık, müşterek teşebbüs gibi çalışmaları için yer seçerken uluslararası finans merkezlerini tercih etmeleri doğal karşılanmak gerekir. Hiç kuşkusuz bu kuruluşlar, uluslararası ticari ilişkileri olan güçlü kurumlar aracılığıyla

(4) Bkz. *Federal Reserve Bulletin*, Cilt 61, No. 1 (Ocak, 1975) s. 72

(5) *The Journal of Commerce*, New York No. 23091 (10 Aralık 1973).

finans ve yatırım olanaklarından yararlanmak isteyeceklerdir. Bunun için de en serbest hukuki sistemi olan ülkeler cazip gelir.

Yazar Avrupa Finans merkezleri başında Londra, İsviçre, Almanya, Lüksemburg ve Paris'i ele almakta, bu arada kısaca Amsterdam, Brüksel ve Milâno gibi daha az önemli merkezlere değinmektedir. Steuber'a göre, Londra'nın önemli bir merkez olması gelişmiş para ve sermaye piyasasına sahip olmasına, sigorta, taşımacılık, haberleşme hizmetlerinin elverişliliğince bağlanmak gerekir. Bu önemli alt yapı dışında Londra, *Eurodolar* piyasası bakımından da merkez niteliğinde görülmektedir. Bu konuda verilen sayılara bakınca 1969 da 2.993.7 milyon dolar olan *eurobond*'ların, 1972 de 3.755.7 milyon dolara çıktığı anlaşılmaktadır. Eserde diğer Avrupa merkezlerinin özellikleri hakkında da özlü bilgiler verilmiştir. A.B.D. yönünden konunun temelini oluşturan meşhur *Interest Equalization Tax* değerlendirilmektedir. 1972 sonu itibariyle Amerikada faaliyette bulunan yabancı bankaların sayısı 80, bilâncoları 25 milyar dolar olmuştur. 1965 de sayıları 175 olan şube, temsilci vb. yabancı banka faaliyeti 1972 de 430 olmuştur. Amerika'nın uluslararası bankacılık alanında en önemli merkezi New York'tur ve California (San Fransisco ve Los Angeles) bunu izler.

Uzak Doğu'da görülen uluslararası finans merkezleri arasında Tokyo, Singapur, Hong Kong belirtilmektedir. Belirttiğimiz üzere Japon mevzuatında görülen yumuşama ve Tokyo Borsasının da uluslararası nitelik kazanmış olması yabancı bankaların da ilgisini çekiyordu. 1972 yılında Japonya Merkez Bankası, gerek Japonların ve gerekse yabancıların döviz hesabı açmalarına izin verince dolar piyasası Tokyo'ya ulaşıyordu. Ülkenin ödemeler dengesinin gösterdiği gelişmelere göre zaman zaman kısılan zaman zaman açılan bu musluk, sermaye piyasası yönünden de ilginç gelişmeler gösterdi. Dünya Bankasından, Meksika Cumhuriyeti, Yunanistan Enerji Şirketine kadar kişi ve kuruluş Tokyo sermaye piyasasından fon sağladı (6).

Asya piyasasında önemli bir merkez bizce Singapur'dur. Singapur'un özelliği *Bank of America, The First National City Bank (FNCB)* gibi bankaların öncülüğünde bir grup yabancı bankanın Singapur Hükümeti ile vardığı bir anlaşma sonucu Asya Dolar Piyasasının kurulmasıdır. Asya'nın *Eurodollar* piyasası olarak nitelendirilen Singapur'da, Merkez Bankasının özel izniyle kurulan bankalar ülke dışında ikamet edenlere Asya Birim Ünitesinden alınan dolarla kredi vermektedirler. Bu piyasada en önemli mevduat sahipleri, çeşitli bankalar, çok uluslu ortaklıklar, (7) özel kişiler, ve bölge ülkeleri

(6) An Understanding of the Tokyo Capital Market, The Nomura Securities Co. Ltd. Tokyo.

(7) Bkz. Manser; The Financial Role of Multinational Enterprises, Cassell/Associated Business Programmes Ltd., London, 1973. Genel bilgi için bk. Sir Alec Cairncross: Control of Long Term International Capital Movements, Washington, 1973.

Merkez Bankaları'dır. Bu piyasa 1972 yılında 3 milyar dolarlık bir hacme ulaşmıştır. Doğaldır ki Singapur vergi hukuku açısından önemli olanaklar vermeseydi bu gelişme sağlanamıyacaktı. Faiz gelirinden alınan vergi % 40 dan % 10 a indirilmiştir ve Asya Doları mevduatları vergiden muaf tutulmuştur. Singapur mali mevzuatı her bakımdan ilgi çekici özellikler arz ederken belirtelim ki çok uluslu ortaklıkları ülkeye çekmekte çok başarılı bir uygulamayı sürdüren bu küçük ülkeden alınacak çok ders vardır.

Eserde, dünyanın önemli finans merkezleri anlatılırken Karayip Denizi'nde görülen küçük «Ada Cumhuriyetleri» ne değinilmemiştir. Bu alanda Bahama adaları, Bermuda, Hollanda Antilleri gibi ülkelerin önemi inkâr edilemez. Karayip Denizi'nde küçük bir ada olan ve yarısı Hollanda'ya diğer yarısı Fransa'ya ait bulunan St. arten ve diğer merkezlerde dolaşırken «levha banka»lar ismi verilen kuruluşların çokluğunu yakinen görmüş ve bunların önemini bankacılık faaliyetlerini gösteren sayıları inceledikten sonra anlayabilmiştir. Eserde, günümüz dünyasında önemli bir yer tutan Orta Doğu merkezine de yer vermek gerekirdi.

İncelediğimiz bu eserde değinilmeyen ancak, son günlerde son derece ilginç gelişmeler gösteren Bahreyn'in durumuna kısaca da olsa değinmekte yarar görürüm. 1973 yılında petrol fiyatlarının üç katına çıkması, bu ülkenin ve komşularının büyük çapta harcamalar yapmasına, önemli yatırımlara girişmesine yol açtı. Lübnan iç savaşının yarattığı boşluktan yararlanmak isteyen Bahreyn, Eylül 1975 den itibaren bir bankacılık merkezi olmak için önemli tedbirler almıştır. Bahreyn'de döviz kontrolü, vergi, ihtiyat oranı gibi sınırlamalar söz konusu değildir. Ulaşım, haberleşme ve personel yönünden elverişli bulunmaktadır. Bürokratik engellerin söz konusu olmaması daha bir yıl öncesine kadar off shore bankacılık merkezi olması akla dahi gelmiyen Bahreyn'i bankaların yöneldiği bir merkez yapmıştır.

Gerçekten de Bank of England'ın üçer ayda bir yayınlanan ve offshore bankacılık faaliyetinde önde gelen ülkeleri gösteren listesinde Bahreyn'in adı dahi geçmiyordu. Bu listede belirtilen önemli merkezler önem sıralarına göre Bahama Adaları, Cayman Adaları, Singapur, Hong Kong, Lübnan, Panama, Liberya, Hollanda Antilleri, Yeni Hebritler'dir.

250.000 nüfusu olan ülkede zaten 16 banka vardı ve bunlar gereğinden fazlaydı. Ülkenin offshore merkezlerden biri haline gelmesini isteyen yetkililer yabancı bankaların gelişine bir şartla izin verdiler: Bu bankaların faaliyetleri ülke dışındaki kişi ve kuruluşlarla yürütülecekti. Mahalli banka piyasası doymuş olmakla beraber bölge açısından önemli avantajlar sağlanabilirdi. Körfezin bankacılık hizmetleri karşılanabilecekti. Beyrut iç savaş ne-

deniyle önemini kaybetmişti. Kuveyt, uzun vadeli sermaye piyasasında kendini kabul ettirmişti. Fakat kısa vadeli para piyasası için önemli bir ihtiyaç bölgede karşılanıyor denemezdi. Suudi Arabistan, Kuveyt ve Birleşik Arap Emirliklerinin ihtiyaç fazlası fonları 40 milyar doları buluyordu ve bu paralar Londra ve New York gibi yabancı merkezlerde işletiliyordu. Bahreyn yetkilileri bölge devletlerinin kendilerine iltimaslı davranmalarını da istemiyordu. Londra'da sunulan hizmetler, bölgenin istifadesine sunulmaktaydı. «Küçük Londra» yaratılacak ve bölgede oturan kişiler kendi bankacılık saatlerinde bu işlemleri yapabilecekti.

İçinde bulunduğumuz yıl içinde 30 yabancı banka offshore bankacılık faaliyeti için ruhsat almıştır. Bu ruhsatlar için yıllık 25.000 dolar ücret alınmaktadır. Yüksek sayılan bu meblâğa rağmen bu kadar bankanın gelmesi Bahreyn'in önemli bir merkez olacağını göstermektedir (8). Biz, eserde her ülkenin özelliklerine değinilmesini gerekli görmemekle beraber Orta Doğu açısından genel bilgilere yer verilmemesini bir eksiklik olarak karşılıyoruz. Böyle olmakla beraber, eklerde verilen şemalar bu bölgede yer alan bankaların listesini vererek bir ölçüde bu eksikliği gidermektedir.

Beşinci bölümde varılan genel sonuçlar özetlendikten sonra eserin ekler bölümü gelmektedir ki, en çok yer tutan bir bölümdür (117 sahife). Ek 1 belli başlı konsorsiyum bankaları ve müşterek teşebbüsleri sıralanmaktadır. Kuruluş tarihlerine göre bu bankaların isimleri, hangi bankaların ne oranda katkıda bulunduğu, merkezi gibi bilgilere yer verilmektedir. 1964-1974 yılları arasında kurulan altmışa yakın banka hakkında bilgi verilmektedir. Ek 2 dış ülkelerdeki Amerikan bankalarının yavru ortaklık bankalarını, şubelerini göstermekte, ayrıca bunlar bölge bölge sıralanmaktadır. Ek 3 İngiliz Kliring Bankalarının uluslararası ilişkilerini, Ek 4 Alman bankalarının yabancı ülkelerdeki durumunu gösterir belgelere yer vermiştir. Ek 5 Fransız bankalarının ve Ek 6 da Japon bankalarının yabancı iştiraklerini ayrıntılarıyla göstermektedir.

İncelediğimiz eser, derli toplu ve özet halinde önemli konuları ele almaktadır. Bazı noktalarda eksikliklerine rağmen (örneğin *Edge Act* konu-

(8) William Hall: *Offshore Banking, Ambition Fulfilled*, *The Financial Times*, Bahrain Finance IV, November 1, 1976.

«Euromarket» in en son rakkamlara göre 470 milyar dolarlık bir meblâğı bulunduğu belirtilmektedir. Bkz. Carl Gewitz : *The Euromarket, A. Multi-billion-Dolar Pool of Funds outside Control of Any Authority*, *International Herald Tribune*, November 8, 1976 s. 7.

suna daha geniş yer verilebilirdi) konuyla ilgilenenlerin sık sık başvurabilecekleri, ihmal edilemeyecek bir kaynak niteliğindedir. Konunun hızlı gelişen bir dalla ilgili olduğunu belirtmiştim. Bunu dikkate alan *Institut für Wirtschaftsforschung-Hamburg, Abt. Internationale Währungs politik*, kitabın eklerinde verilen istatistik bilgileri sürekli eklerle yenileyeceklerini ifade etmektedir. Kitabın içinde yer alan kuponu gönderenlere bu konuda bilgi verileceği kaydedilmektedir.

II

SOCIETE UNIVERSITAIRE EUROPEENNE DE RECHERCHES FINANCIERES : FLOATING EXCHANGE RATES, THE LESSONS OF RECENT EXPERIENCE, (Edited by. H. Fournier and J. E. Wadsworth), A. W. SIJTHOFF, LEIDEN, 1976

Societe Universitaire Europeenne de Recherches Financieres (SUERF) tarafından «Dalgalı Kur Sistemi» ne ilişkin olarak düzenlenen kollokyum, 10 - 13 Ekim 1974 tarihlerinde Venedik'te yapılmış ve sayıları yüzelliyi bulan iştirakçi dalgalı kur sisteminin ortaya çıkardığı sorunları tartışmıştı. İşte bu kollokyuma sunulan tebliğlerin toplanarak en son gelişmelerle birlikte derlenmesi sonucu ortaya çıkan önemli bir eser geçtiğimiz günlerde yayınlandı. Bu eseri düzenleyenlerden H. Fournier tanınmış *Banque* dergisinin yöneticisi ve *Banque de France*'ın Fahri Direktörlerindedir. J. E. Wadsworth ise Londra'da *City University*'nin Ticaret Bankacılığı profesörlerindedir.

Eserin birinci bölümünde dalgalı kur sisteminin uluslararası ticareti ne yönde etkilediği incelenmekte, *Banca d'Italia* guvernörlerinden Carli, dalgalı kur sisteminin ve yarattığı spekülasyon hareketinin etkilerini ele almaktadır. Carli, sabit ve dalgalı kur sistemlerini karşılaştırmakta ve ilginç sonuçlara ulaşmaktadır. Dalgalandırmanın Çok Uluslu Ortaklıklara ve Uluslararası Ticarete etkisi konusunu inceleyen A. W. Clements, önemli Çok Uluslu ortaklıklardan olan *Imperial Chemical Industries Ltd.* yöneticilerinden olduğundan özellikle kendi işletmesinin karşılaştığı sorunlara ağırlık vermektedir. Brüksel Üniversitesi profesörlerinden Glejser, döviz kurlarının değişmesi ve fiyat elâstikiyetini incelerken ekonometrik modellerden yararlanmaktadır. Basel'deki *Bank for International Settlements*'in iktisatçılarından olan Masera, dalgalı kur sisteminin ülkelerin iç iktisadi istikrarına etkisini incelerken Milton Friedman'ın 1953 tarihinde yayınlanan bir kitabından şu cümleleri naklederek başlamaktadır: «Dahili ve Uluslararası parasal

ve ticaret düzenlemeleri bir bütünün parçalarıdır». Ödemeler dengesine parasal bir yaklaşım, döviz kurlarındaki hareketlere karşı fiyat/ücret dinamiği gibi konulara değinen Masera, önemli şemalarla görüşlerini açıklamaktadır.

Dalgalı kur sisteminin sermaye akımına etkisini ele alan ikinci bölümde ilk inceleme tanınmış Japon Menkul Kıymetler Firması Nomura'ya bağlı araştırma enstitüsü *Nomura Reseach Institute*'in Londra yöneticisi Kagami tarafından hazırlanmıştır. Dalgalı döviz kurları ve sermaye hareketleri yönünden Japonya'nın son tecrübelerini inceleyen Kagami, çeşitli sema ve tablolarla döviz kurlarının belli olunması nedeniyle doğrudan yatırımda ortaya çıkan sorunları, bankalar aracılığı ile sermaye ihracını, dalgalı kurlar karşısında portfolyo yatırımların durumunu ve ayrıca kısa vadeli sermaye hareketleri ve spekülasyon konusunu incelemektedir. *CIBA - GEIGY Ltd. (Basle)* yönetim komitesi üyesi Schär'in konusu da dalgalı kur sisteminin Çok Uluslu Ortaklıklara etkisidir. Tilburg Üniversitesi profesörlerinden P. van Veen, spekülasyon sorununu ele almıştır.

Eserin üçüncü bölümünde dalgalı kur sisteminin parasal politikaya etkisi incelenmekte ve Vlaamse Yüksek İktisat Okulu profesörlerinden J. van der Linden, Merkez Bankalarının tutumunu değerlendirirken, 15 Ağustos 1971 e kadar yürütülen *Bretton Woods* sisteminden sonra ortaya çıkan durumu ele almaktadır. Yazar, uluslararası parasal ve mali politikaların koordine edilmesi gereğine işaret etmektedir. Kuzey Illinois Üniversitesinden Profesör Russel, iki sorunun cevabını aramaktadır : Dalgalı kur, döviz sermaye piyasalarında artan denetim ve kısıtlamalara yol açmış mıdır? Dalgalı döviz kurunda ulusal yetkililer daha bağımsız davranabilmişler midir? Russel dalgalı kur düzeninin ulusal para düzenine önemli etki yapmadığı kanısındadır. Bir başka Japon Menkul Kıymet kuruluşu *Yamaichi*'nin Araştırma Enstitüsü Müdürü Yoshino da Japonya'da dalgalı kur karşısında Merkez Bankasının uygulamasını özetlemektedir.

Fransızca olarak verilen incelemeler de ayrı bir bölümde toplanmıştır : İspanyol Maliye Bakanlığı uzmanlarından Merigo dalgalı kurun gelecekte alacağı şekle değinmekte, *Swiss Bank Corporation* yöneticilerinden Pelli ise genel olarak dalgalı kurun döviz piyasalarında etkilerini incelemekte, *Credit Lyonnais* iktisatçılarından Rist de konunun sermaye hareketleri yönünden önemine işaret etmektedir.

Ente Nazionale Idrocarburi yöneticilerinden Profesör Francesco Forte'nin kollokyumda varılan sonuçları özetleyen yazısı ile son bulan 229 sahifelik bu eser, gerek bilim çevrelerinde ve gerekse uygulamacılar açısından yararlı olabilecek nitelikte görülmektedir.

III

DICTIONARY OF INTERNATIONAL ECONOMICS : German, Russian, English, French, Spanish. Edited by Prof. Dr. Siegfried Kohls with the collaboration of Roland Dippmann, Walter Gulich and Jose Valls Ponzoda - Verlag Die Wirtschaft Berlin; A. W. Sijthoff International Publishing Co. Lieden, Hollanda, 1976 (619 Sahife; 22.25 Dolar veya Dfl. 58).

Berlin Üniversitesi İktisat Profesörü Dr. Siegfried Kohls başkanlığında bir çalışma grubu tarafından hazırlanan «Uluslararası İktisat Sözlüğü», uluslararası iktisadi ilişkilerde sık sık kullanılan terimlerin Almanca, Fransızca, İngilizce, Rusça ve İspanyolca karşılıklarını göstermektedir.

Eserin önsözünde belirtildiğine göre sözlüğün amacı «dış ilişkilerin yürütülmesinde ortaya çıkabilecek zorlukları gidermektir». Prof. Dr. Kohls tarafından yazılan bu önsöz, «gerek Comecon (Müşterek İktisadi Yardımlaşma Konseyi) ve gerekse batı ülkeleri arasında yürütülen iktisadi ilişkilerde en çok rastlanan kavramların taranarak sözlüğe alındığını» ifade etmektedir. Buna göre, ithalat, ihracat, gümrük, uluslararası seyahat konularına ağırlık verilmiştir.

Ayrıca, Comecon ülkeleri açısından dış ekonomik ilişkilerde önemli rol oynayan, daha doğru bir ifadeyle bu ülkelerin dış ticaretinde faaliyetleri tek elden yürüten, Dış Ticaret İşletmeleri (*Aussenhandelsbetrieben*), yine bir doğu bloku terimi olan «ihracat fabrikaları», ve diğer kamu kuruluşları tarafından kullanılan terimler özellikle seçilerek sözlüğe alınmıştır. Bu yönüyle sözlük daha çok doğu bloku ile ilişkileri olan kuruluşlar açısından önemlidir. Patentler, ölçü ve ağırlık birimleri gibi daha teknik konular, ayrıca uzmanlık konusu başka sözlüklerde ele alınacak genişlikte görüldüğünden «uluslararası iktisat sözlüğüne» alınmamıştır.

Sözlükte 6500 adet Almanca terimin karşılığı olarak 9300 İngilizce, 9700 Rusça, 9500 Fransızca, 9400 İspanyolca terim yer almıştır. Eserin birinci bölümü, Almanca terimlerin diğer dört dilde anlamlarının verildiği bölümdür. Daha sonraki bölümler; sırasıyla Rusça, İngilizce, Fransızca ve İspanyolca dillerine ayrılmış olup her kavramın karşılığında Almanca bölümünde yer alan açıklamanın kenar numarası gösterilmiştir. Böyle bir sistemle belirtilen dillerden birinde araştırma konusu olan terimin diğer dillerdeki karşılığı kolaylıkla bulunabilmektedir.

Bir kaç yabancı dili çok iyi bilen kişilerin dahi zaman zaman çeviriler yaparken, en iyi bildikleri dillerde, aslında anlamını da iyi bildikleri kavramların tam karşılığını bulmakta çektikleri güçlükler sık duyulan bir husustur. Bu nedenle özellikle yabancı dillerde yapılan yazışmalarda, düzen-

lenen mukavelelerde kullanılacak yabancı dil terimlerin yanlış anlamalara yol açması ve bunun ortaya çıkarabileceği muhtemel hukukî sorunlar dikkate alınırsa bu tür sözlüklerin önemli ölçüde yardımcı olabileceği düşünülebilir. İnceleme konumuz sözlük beş dilde kavramların karşılıklarını verdiği için önem arzeder. Belirttiğimiz tür yabancı dil yazışmalarda veya hukukî metinlerde ifade edilmek istenen kavramların yabancı dillerdeki karşılıkları bir kaç dilde birden parantez içinde belirtilerek her hangi bir yanlış anlamaya yol açmamasına çalışıldığından, incelediğimiz sözlük daha da yararlı olacaktır. Bununla beraber bu gibi nazik konularda tek bir kaynağa dayanmak ihtiyatlı olamaz. Bu nedenle bu gibi konularda tek başına «uluslararası iktisat sözlüğü» yeterli görülmemelidir. Sonuç olarak bu eseri, gerektiğinde başvurulabilecek kaynaklardan biri olarak gördüğümüzü ve önemli ölçüde yardımcı olabilecek bir eser niteliğinde bulduğumuzu ifade edebiliriz

**bankanızı seçerken
en önemli gerçeği
unutmayınız!..**

**size daha iyi hizmet edebiliriz
üstünlüğümüz
müşterilerimizi
daha iyi tanımamızdır**

**TÜRK DIŞ TİCARET BANKASI
çağdaş bankacılık anlayışı**

KENDİNİZİ ZEHİRLEMEDEN

NOVOSİT'Lİ DETAN İLE HAŞERELERİ
YOK EDEBİLİRSİNİZ

Novosit
sizi zehirlemeden
sinek, sivrisinek,
uçan ve yürüyen
bütün ev
haşerelerine
kesin
etkilidir.

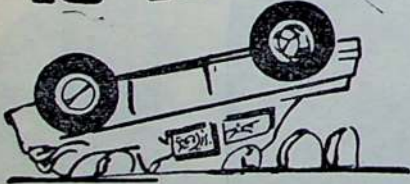
Novosit'li detan
yaşadığımız
her yerde

her zaman
güvenle
kullanabileceğiniz
tek
insektisittir.

novosit'li
AEROSOL INSEKTİT **detan**

NOVOSİT
AEROSOL

HEY REKLAM

**BÜTÜN
SİGORTA
KOLLARINDA
HİZMETİNİZDEDİR.**

Sermayesi: 3 000 000
Acente Sayısı: 926
Tel: 48 42 00 — 15 Hat

BASAĞK SİGORTA

Halâskârgâzi Cad No:15 Harbiye İstanbul

Bilindiği gibi bankaların temel kaynaklarını halkın bu bankalara yönelen parasal birikimleri oluşturur. Ziraat Bankasının ilk ulusal banka olarak kuruluşundan günümüze dek sayıları giderek artan bankaların, bu birikimden daha çoğunu kendilerine yöneltmek çabası içinde olmaları ise doğaldır. Gerçekten de özel kanunlarla kurulmuş bankalar, diğer ulusal bankalar, bölge bankaları ve yabancı bankalar ayırımıyla belirlenen ve sayıca kırka yaklaşan banka, bu birikimlerin bölümünde pay sahibi olmaktadır.

Ancak bir yandan sosyal değişimle etkilenen yaşama koşullarının, bir yandan da fiyatlar düzeyindeki yükselişler sonucu artan tüketim eğiliminin, halkın tutumlu davranışından yada gelir artığından doğan birikimlerini yaşıttığı da bir gerçektir.

Konu ekonomik yapıya ilişkin yönüyle ele alındığında ise «toplam yurtiçi tasarrufların Gayri Safi Milli Hasıla içindeki payı 1962'de % 11,1'den 1972'de % 19,6'ya yükselmiş olmakla beraber, ülkede yüksek bir büyüme hızını besleyecek bir seviyeye ulaşmış olarak kabul edilmemektedir.» (1) Yinelemek gerekirse, halkın bankalara yönelen parasal birikimlerinin özlenen düzeyde gerçekleşmemesi, bu birikimlerden kaynaklanan bankaları, bir yarışma itmenin başlıca nedeni oluyor. Özellikle son yıllarda önemli gelişmeler göstererek, halkın birikimlerine yeni bir seçenek yaratan sermaye piyasasının giderek etkinlik kazanması da, bankalar arası yarışma yeni boyutlar kazandırmış bulunmaktadır.

Bu gelişim ve oluşumun doğal sonucu olarak bankalar, temel işlevlerini daha etkin kılmaya, daha çok dikkat etmek zorunda kalıyor. Ürünler kadar hizmetleri de konu edinen pazarlamanın, bu aşamada, hizmet ve olanak pazarlayıcı kuruluşlar olarak bankalara sağlayacağı yararlar azımsanamayacak kadar çok olsa gerektir. Ne var ki bankalarımızın konuya ilişkin uygulamaları, bazı olumlu yönelim ve gelişmeler görülmesine karşın, pazarlamanın bir bütün olarak ele alındığı ve uygulandığı izlemine vermekten uzaktır. Sınırlı bir gözlemin dahi bu konuda ortaya koyacağı sonuç şu olmaktadır.

Yer ve zaman yararı sağlamaya dönük hizmet sunma amacıyla daha çok şube açmak ve halkta ilgi uyandırıp bu ilgiyi canlı tutmak çabasının bir gereği olarak, reklam girişimlerinde bulunmak. Gerçekten de bankaların bu iki konudaki yatırım ve harcamalarının diğer sektörlere oranla hayli yüksek olduğu görülmektedir.

(1) Türkiye Yılığ 1973 Başbakanlık Basın Yayın Genel Md. Yayını S. 378.

1976 yılına «ikramiye» gibi önemli bir reklam platformundan yoksun giren banka reklamlarının, geçmiş yıllarda kazandığı ivmeyi bu yıl da koruduğu görülmektedir. Gerçekten de uzun bir geçmişten bu yana banka reklamlarının temel dayanağı olmuştur ikramiye. Örneğin 1 Nisan 1939 tarihli «Yeni Gün» dergisinde (2) Türkiye İş Bankasının yıllık ikramiye toplamı 32.000 lira olarak duyurulmakta, bir adet 2000 liralık büyük ikramiyeden, 250 adet 25 liralık ikramiyeye uzanan ayrıntılar verilmektedir. Bu konuda geçtiğimiz yıllarda ulaşılan milyonluk aşamaları ise ikramiyenin, halkın birikimlerini yönlendirmedeki etkinliğinin bir göstergesi saymak yanlış olmayacaktır.

Yukarıda da değindiğimiz gibi, banka reklam harcamaları küçümsenemeyecek boyutlara ulaşmış bulunuyor. Aşağıdaki tablolar bu konudaki toplu dökümleri vermektedir.

Tablo : I

BASIN REKLÂMI HARCAMALARI

Yıl	Toplam harcama (TL.)	Bankalar (TL.)	Sanayi dalı
1973	142.418.591.—	27.269.568.—	34
1974	170.372.010.—	29.709.940.—	39
1975	242.872.026.—	28.260.800.—	47

Kaynak : Artış Ankara Reklamcılık ve Tic. A.Ş. Aylık Basın Takip Bültenleri.

Tabloda verilen değerler bankaların basın reklamı uygulamalarının, toplam basın reklamları içindeki yerini, reklam harcamaları açısından göstermektedir. 1975 yılında görülen oransal azalışın nedeni ise görüleceği gibi, kaynakta belirtilen bültenin kapsadığı sanayi dalı sayısındaki artış olmaktadır.

Tablo : II

1974 YILI REKLÂM HARCAMALARI (1000 TL.)

	Basın	TV.	Radyo	Toplam
Bankalar	25.075	40.589	13.278	78.942
Diğer sektörler				
Toplamı	133.339	137.815	16.296	286.640
	158.414	178.404	29.574	365.582
	Basın	TV.	Radyo	Toplam

Kaynak : GÖRÜŞ. TSIAD Aylık yayın organı. Sayı 11 Kasım 1975 S. 15.

(2) Yarım Asır Önceki İlanlar. Erman Şener. Hayat Tarih Mecmuası Mayıs 1971 Sayı 4 S. 81.

Tablo II'de diğer sektörler toplamı olarak yer alan harcamaları, 1 milyon liranın üstündeki harcamalarla 13 belirli sektörün ve bu değer in altında kalan çok sayıdaki iş kolunun oluşturduğu düşünülürse, banka reklamı harcamalarının toplam içindeki yeri daha belirgin olarak ortaya çıkar. Gerçekten de, kaynakta belirtilen tablo incelendiğinde banka reklam harcamalarının, yalnızca basında elektrikli ev aletlerinden sonra geldiği, TV ve radyoda ise büyük farklarla ilk sırayı aldığı görülmektedir. Büyüklükleri ölçülebilen bu üç etkin reklam aracı (aktif media) dışında kalan reklam araçlarına yapılan harcamalarda, bankaların en büyük payı aldığını varsaymak yanlış olmayacaktır.

Bankaların reklam harcamalarına ilişkin bu açıklamalar, konunun görüşümüzce sorun yaratan noktasını vurgulamaktadır. Acaba bu denli büyük harcamalarla gerçekleştirilen reklam girişimleri, bankalara bekledikleri yararları sağlamış mıdır?

Bir diğer yönden de gelişmekte olan Türk reklamcılığı, kendisine cömert bütçelerle sunulan bu konuda, etkin aşamalara ulaşabilmiş midir? Bu sorulara olumlu yanıt verebilmek kanımızca bugün için olanaksızdır.

Bir üretici işletmeye oranla temelde büyük ayrıcalıklar taşıyan bankaların, reklama bu denli etkin biçimde yönelmek zorunluluğunu duymaları, onları en azından, yine bir üretici işletme kadar pazarlamanın kapsamı içine itmektedir.

«Pazarlama, hizmetleri de kapsamaktadır ve bankacılık, pazarlamanın kilit unsuru olan tüketiciyi çok ilgilendiren hizmetlerin en önemlilerini bünyesinde toplamaktadır. Diğer taraftan, rekabet ve kârlılık gayesi, bankaların, müşterilerinin ihtiyaçlarını öğrenmek, yeni ihtiyaç ve talep sahaları yaratmak, yeni ve cazip hizmetleri onlara arz etmek, bu hizmetleri başarı ile yerine getirecek personeli yetiştirmek ve arzedilen kolaylıkları muhtemel müşterilere duyurmak gibi, pazarlama konularına önem vermeye zorlamaktadır.» (3)

Pazarlamaya yönelmek açısından vurgulanan bu zorunluluğun, günümüzdeki belirgin aşaması ise, bir pazarlama aracı olan reklamın yoğun uygulamalarla güncel tutulması oluyor. Oysa pazarlama bileşenlerinden yalnızca biri olan reklam, bankaların pazarlamadan beklediklerinin hemen tamamını yüklenerek gündemde yer almaktadır.

Bankalar uğraşı konuları gereği, bir ülkenin genel anlamda tüm kişilerle ilgilenmek durumunda olduklarından, çalışmalarında yönecekleri pazar, doğal olarak o ülkenin konuya ilişkin özelliklerini içeren demografik yapısı olacaktır.

Bankacılıkta pazarlamanın temel çıkış noktasını belirleyen bu olgu, en azından reklam uygulamalarının da temelini oluşturur. İzlenen banka rek-

(3) Bankacılık ve Pazarlama. Yıldırım Kılıç. Banka Dergisi Kasım. 1989 Cilt 6 Sayı II S. 27.

lamlarında genellikle niteliğinin, gerek platform seçimi gerekse media açısından kazandığı ağırlık, bunun bir örneği olarak gösterilebilir.

Ancak genel amaçlı reklam uygulamalarında etkinlik sağlamak, çoğu kez sanıldığı gibi kolay olmayıp, önemli güçlükleri de beraberinde getirmektedir. Toplumumuzun yapısal özellikleri, bu aşamada, çözümü büyük ölçekli araştırmaları gerektiren temel güçlüğü belirler. Halkın yatırımlarından daha çoğunun kendisine yöneldiğini duyuran bankalarımızdan acaba kaçısı, bu birikimi oluşturan kişilerin (pazarın) niteliklerini, çalışmalarını yönlendirmede yararlanılacak önemli bir veri olarak bilmektedir. Hizmet sunma ve bu hizmete ayrıcalık kazandırma olanaklarının yasalarla sınırlandırıldığı da gözönüne alınırsa, bankalar arası yarışımın yoğunlaştığı bir dönemde araştırmaya dayandırılmış pazarlama ve reklam girişimlerinin önemi daha da belirginleşir. Unutulmamalıdır ki reklam, yalnızca bir yaratıcı çalışmalar toplamı olmayıp, yeterli pazarlama bilgisi ve deneyimi desteğinde amaçlanan etkinliğe ulaşabilmektedir. Bu gerekliliğe karşın, yurdumuzdaki çoğu reklam kuruluşunun çalışmalarında, pazarlamanın kazandığı ağırlığın anlaşılmazlığını söylemek yanlış olmasa gerekir. Konuya reklam verenler açısından bakıldığında ise, bir ayrıcalık olmadığı, genellikle pazarlama içeriğinden yoksun bir yaklaşım içinde bulunduğu görülmektedir.

Bu noktada çözüme yaklaşımın ilk adamı, kanımızca bankalarımızın, pazarlama aşamasını gerçekleştirmeleri olacaktır. Bankaların konuyu ele alış biçimlerinde sağlayacakları pazarlamaya dönük gelişmeler ise yazı konumuza ilişkin olarak -en azından- daha etkin reklam girişimlerinin, daha ekonomik boyutlarla gerçekleştirilmesini sağlayabilir. Reklamın yöneleceği pazar hakkında daha yeterli ve ayrıntılı bilgilerin verileceği bir reklam kuruluşu da, yaratıcı yeteneklerini bu verilerle değerlendirmek ve reklam verene karşı sorumluluğunu daha yararlı biçimde yerine getirmek olanağını bulacaktır.

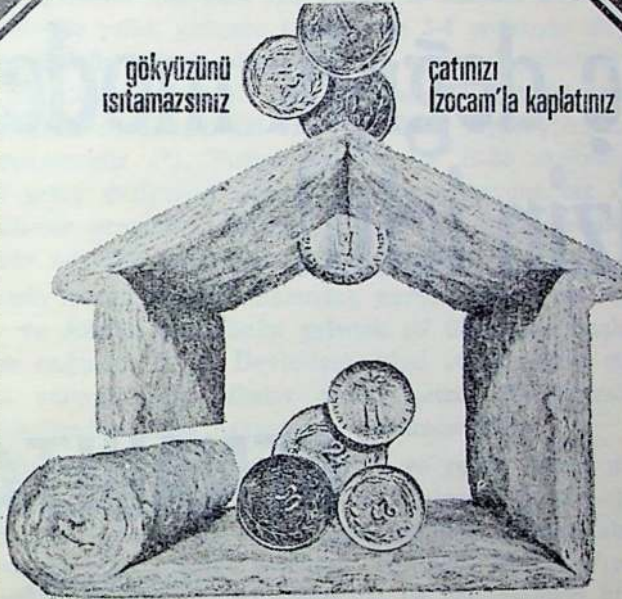
Kanunun buraya dek değinmediğimiz önemli bir yanı da, gerek reklam verenlerin, gerekse reklam kuruluşlarının, reklamın yöneleceği kişilere, reklam izleyicilerine karşı olan sorumluluğudur.

Her gün, hemen her reklam aracı ile milyonlarca kişiye sergilenen banka reklamlarının, genellikle içinde bulunduğu tekdüzelikten ve birbirini yinelenmeden kurtarılarak, saygın bir içeriğe kavuşturulması gerekir. Etkilenmek istenilen kişilerde yaratılan belirgin kanıksama, rahatsız edici, karşıt reklam tekniğinin bir sonucu olarak açıklanamaz. Bir diğer yandan da bu gereklilik reklamdan beklenenlerin sağlanmasında, reklamın amaçlarıyla eş gerde bir önem kazanmaktadır.

Banka reklamlarının bir pazarlama anlayışı ve yaklaşımı içinde ele alınması ve reklam kuruluşlarının araştırmaya dayalı bilgilerle donatılarak bu yönde çalışmalarının sağlanması, reklamcılık dünyamızın büyük harcamalarla önde gelen konusu banka reklamlarına, çok yönlü yarar sağlayıcı yeni boyutların kazandırılmasında, temel sorunu ve çözüm yolunu belirlemektedir.

gökyüzünü
ısıtamazsınız

çatınızı
İzocam'la kaplatınız

İZOCAM TASARRUFTUR

TEKNİK DANIŞMA BÜROLARIMIZ ÜCRETSİZ EMRİNİZDEDİR ;

<u>Istanbul</u>	<u>Ankara</u>	<u>Izmir</u>	<u>Bursa</u>	<u>Trabzon</u>	<u>Adana</u>	<u>İskenderun</u>
49 84 51	17 46 16	34 859	12 470	23 98	12 823	22 56
45 35 68						

İZOCAM®

Kesin tecrit, büyük tasarruf, tam konfor.

Üç değişik model... Sizin için!

RENAULT

Yetkili Satıcılarında

EKONOMİDE YENİ YIL

Bir yıl önce Newsweek dergisi ilk kez Wharton Econometric Forecasting Associates (WEFA) ile beraberce incelemeyi yayınlamış ve sanayileşmiş ülkeler için ekonomik gelişmenin hız kazandığını belirtmiş idi.

İyileşme başarısızlığa uğramamıştır ama ortalama olarak bakılacak olursa, gerçek gelişme hızı belli bir yüzde ile azalma kaydetmiştir. A.B.D. gibi bazı ülkelerde yıllık gelişme hızı yüzde 3-4 oranında düşmüştür. Kötü bir nokta da düşüşün birçok ülkelerde aynı anda oluşudur ve bu paralellik gelişmedeki net düşüşü devamlı 1-1,5 % oranında genişletmektedir.

Ufukta beliren en önemli iki olay, OPEC'in fiyat yükseltme tehdidi ve Amerikan seçimleridir (*). Petrol fiyatları % 10-20 arasında yükselebilir ve her % 10 artış, gelişmeyi askıya alır ve enflasyona hız kazandırır. Sanayileşmiş ülkeler arasında, Norveç, üretici olması sebebi ile bu fiyat artışlarından kâr edebilir ama Norveç bir istisnadır.

İngiltere'nin Kuzey Deniz Sahasından yardım beklemesi için, vakit daha çok erkendir ve Alaska petrolünün gelecek yıl üretimine başlanması gerektiği gerçeğine rağmen, A. B. Devletleri, ithal ettiği petrol miktarını artırmıştır. Çoğu sanayileşmiş ülkeler şimdi petrol fiyatlarındaki yükselişe 1973-74 de olduğundan daha hassas bir durumdadırlar.

Amerika Birleşik Devletlerinde gözlenen ve geçici olarak durulmuş görülen gelişme ve yeni Carter kabinesinin muhtemelen getireceği vergi azaltması veya masraf artışı gibi erken malî tedbirler önemli olacaktır. Sanayileşmiş durumda olan ülkeler arasında en ciddi İtalya, Fransa ve İngiltere'dir. Kredileri kesmek, vergi önlemleri ve devalüasyon bu üç ülke için ağır enflasyon demektir.

Avrupa'nın problemlili ülkeleri dışında sanayileşmiş ülkeler topluluğunda yeralan bazı ülkelerde enflasyon hızını azaltma y. lunda tutarlı ilerlemeler görülmektedir. Almanya % 4-5 arası ve İsviçre % 1'e kadar düşebilmişlerdir. Enflasyon cetvelinde, A.B.D. % 5-6 yakınlarında dururken, Kanada, Japonya ve diğer bazı sanayileşmiş ülkeler iki haneli enflasyon oranlarını geride bırakmayı başarmışlardır.

İthal eden memleketlerde enflasyon hızları, daha önce de söylediğimiz gibi, petrol fiyatlarındaki artıştan etkilenenecektir. Bununla beraber diğer madde fiyatları daha ılımlı düzeyde görülmektedir. Son haftalarda çoğu maden ve gıda maddeleri fiyatları da düşme göstermiştir. Gümüş ve diğer madenlerdeki fiyat düzeyinde, talep azlığının hububat fiyatlarında ise büyük rekoltelerin etkisi vardır.

Gelişen ülkeler ekonomik çöküntüden kurtulmada başarı gösterdiler, ancak şimdi daha az güvenceli durumdadır, sanayileşmiş ülkeler arasındaki

müşterilerinde gözlenen gelişme hızı yavaşlaması ve düşüşleri düşündürücüdür. Petrol fiyatlarındaki yükselişten en fazla zarar gören ülkeler topluluğu OPEC'e dahil olmayanlardır.

Sınırlı sayıdaki ihraç mallarına olan talep az olduğundan, bu ülkelerin çoğunun zaten sıkışık malî durumları daha da zorlanacaktır.

OPEC'e dahil ülkelerin petrol fiyatlarındaki yükselişten dolayı 1977'de daha iyi bir durumda olmaları doğaldır, fakat aldıkları kararın diğer sanayileşmiş ülkeleri nasıl etkileyeceğini yakından izlemeleri gerekir. Zira birçok OPEC ülkesi, petrol fiyatlarındaki artışın ekonomik krizlere sebep olabileceği ülkelere yatırım yapmışlardır.

Sovyet Rusya'dan 1976 yılı için sanayi ve tarım sonuçlarına ilişkin gelen haberler, bu ülkenin, daha sağlıklı bir durum kazandığını gösterebilir, ancak tüm doğu bloku için geçerli olacak görüş onların da dünyadaki enflasyonun gelişmesini izlemeleri gerektiridir.

Dünyada ticaret şimdi yeni bir ortamda gelişme gösteriyor. Bazı memleketlerde enflasyon hâlâ endişe verici hızdadır, fakat döviz kurlarındaki değişiklikler hesaba alındığında bunların dünya pazarlarındaki ihracat olanaklarının etkilenmediği düşünülebilir. Bu demektir ki; İtalya, Fransa ve İngiltere el'an, ılımlı iç enflasyonla durumu sürdüren ülkelerle rekabet halinde kalabilirler, ancak para değerinin kaybindan doğacak sonuçlara katlanmaları gerektir.

Dünyanın gözleri şimdi Amerikan ekonomisinin üzerindedir. Amerika, 1975 ortalarında gelişme hareketinin lideri idi, aynı zamanda bu yıl gözlenen gelişmede gerilemenin de öncüsü olmuştur. Bununla beraber yenilenmiş bir Amerikan gelişmesinin, sanayileşmiş ülkeleri yeniden gelişme yoluna sokmakta yardımcı olacağına inanmak için iyi sebepler mevcuttur. Ve eğer Almanya ve Japonya daha sağlıklı büyümeye doğru olan harekete katılırlarsa, gelişme hareketinin başarılı olmaması için neden kalmayacaktır.

(*) Orijinal yazı Newsweek dergisinin 29 Kasım 1976 tarihli sayısında yayımlandığından henüz OPEC ülkeleri zam kararı almamışlardı.

ALTIN... ALTIN... ALTIN...

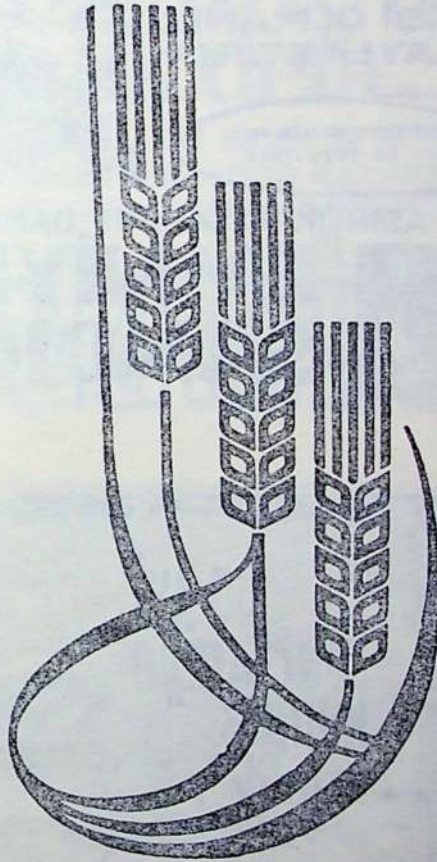
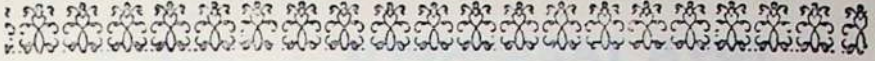
Borsa	8.12.1976	15.12.1976	22.12.1976	29.12.1976
Londra (Ons)	\$ 135.650	134.800	133.600	133.450

Bazı Fiyatlar .

Madde	4/8.12.1976	11/15.12.1976	18/21.12.1976	25/28.12.1976
Bakır (1)	68.3	65.6	65.6	65.6
Buğday (2)	2.70	2.78	2.76	2.71
Pamuk (1)	75.20	73.76	71.56	71.69

(1) Elektrolitik, cent olarak Libre (453.592 gr.) fiyatı

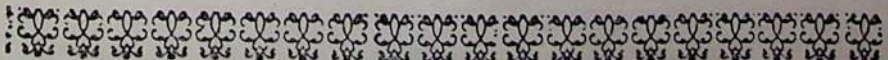
(2) No. 2 sent, Boisseau (60 Lb = 27.2 kg.) fiyatı

T.C. ZİRAAT BANKASI

*HER YERDE HER ZAMAN
hizmetinizde bulunmaktan kıvanç duyar*

MUR.

YUVA TASARRUFU

HESABIMIZ

EV

**SAHİBİ OLMANIZI
KOLAYLAŞTIRIR**

GİŞELERİMİZDEN BROŞÜR VE
İZAHAT DA İSTEYİNİZ

ASIRLIK TASARRUF BANKASI

**EMNİYET
SANDIĞI**

**en iyi
battaniye
kumas
iplik**

aksu

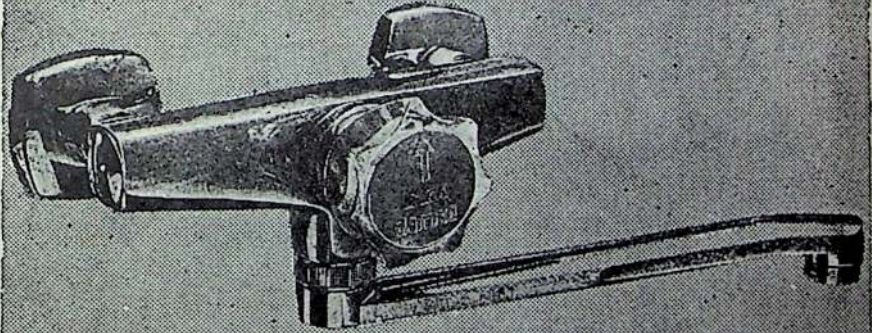

**markasını
taşır**

Türkiye'de ilk defa...

Bir elçarkı ile sıcak ve soğuk suyu
istenilen oranda karıştıran
banyo ve eviye bataryası

damixa_{yı}

E.L.A.

Takdim eder

GENEL SATICI
ELMOR

**ilk defa kadın ve erkek
bir kokuda birleşti...**

eau de

PE RE JA

eau de toilette spray

Kişiliğinizin en anlamı ifadesidir PERE JA eau de toilette spray. Sizden önce gider her yere sizi anlatmak için... Sizinle kalır her yerde eau de PEREJA eau de toilette spray...

PEREJA HAS HOLDING'e dahildir...

Fiyatı: 12.5 TL.